

הישיבה השלוש-מאות-ועשר של הכנסת האחת-עשרה

יום שני, כ"ב באדר התשמ"ז (23 במרס 1987)

ירושלים, הכנסת, שעה 16:03

א: מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

מאת חברי הכנסת מ' מיעארי ומ' פלד: הצעת חוק השבות (תיקון) — הטיפול בעליית יהודים ארצה), מאת חברת הכנסת גאולה כהן: הצעת חוק הגבלת הפרסומות למוצרי טבק לעישון (תיקון), מאת קבוצת חברי הכנסת: הצעת חוק ערי פיתוח ותושביהן, מאת חבר הכנסת יצחק ארצי: הצעת חוק העונשין (תיקון) — הפסקת היריון), מאת חברת הכנסת אורה נמיר: הצעת חוק שירותי הדת היהודיים (תיקון) (נשים במועצה), מאת חבר הכנסת מנחם הכהן.

מסקנות ועדת העבודה והרווחה בנושאים: 1. מערכת השירות הסוציאלי באזורי המצוקה; 2. מעמדן של ערי הפיתוח; 3. פינוי חולים וסגירת בתי-החולים באשקלון; 4. הרפואה "השחורה" בישראל; 5. השימוש בקרנית להשתלה פרטית כדוגמה לסכנת הרפואה "השחורה".

הודעת שר החינוך והתרבות בעקבות מסקנות ועדת העבודה והרווחה בנושא: אכטלה גוברת בקרב נשים.

היו"ר ש' הלל:
תודה.

היו"ר ש' הלל:
אני מתכבד לפתוח את ישיבת הכנסת.

הודעה למזכיר הכנסת.

מזכיר הכנסת ש' יעקבסון:
ברשות יושב-ראש הכנסת, הנני מתכבד להודיע, כי הונחו היום על שולחן הכנסת:

לקריאה ראשונה, מטעם חברי כנסת — 'הצעת חוק הנכים (תגמולים ושיקום) (תיקון מס' 14), מאת חברי הכנסת פ' גולדשטיין וא' הראל: הצעת חוק לביטול פקודת ההצגות הציבוריות (ביקורת), מאת חבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

לדיון מוקדם — הצעת חוק בתי-דין דתיים (איסור פרסום), מאת חבר הכנסת מנחם הכהן: הצעת חוק העונשין (הגבלת פעילות מיסיונרית), מאת חברי הכנסת ש' בן-שלמה, י' יוסף וח"י פרץ: הצעת חוק לתיקון פקודת העיריות (אכיפת הוראות חוק עזר), מאת חבר הכנסת דב בן-מאיר: הצעת חוק דיוות הוצאות (שרים וחברי הכנסת, מאת חבר הכנסת יאיר צבן: הצעת חוק לתיקון פקודת מניעת טרור (מס' 3) (תיקון).

ב. שאילתות ותשובות

תשובת השר לענייני דתות ו' המר:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)
רחבת התנייה בכניסה לבית-העלמין שייכת לעיריית חולון ונמצאת באחריותה המלאה. לכן יש לפנות לעיריית חולון ולמשרת חולון כדי שיפקחו על הנעשה במקום.

היו"ר ש' הלל:

אדוני השר, אני מבקש להשיב על שאילתא מס' 2595 מאת חברת הכנסת שולמית אלוני, הנעדרת מן הישיבה עקב מחלתה.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):

אדוני היושב-ראש, אפשר לבקש לקרוא את התשובה.

היו"ר ש' הלל:

לא, אם השר מעוניין — כן. הנהוג שלפיו חבר כנסת אחר מבקש לקרוא תשובה שנשאלה שלא עלי-ידו אינו מקובל עוד עלינו. אם לשר יש כזה עניין — — —

היו"ר ש' הלל:

אנחנו עוברים לשאילתות ותשובות. רשות הדיבור לשר לענייני דתות. אדוני השר, בכבוד.

2432. רוכלים בכניסה לבית-הקברות בחולון

חבר הכנסת מ' רייסר שאל את השר לענייני דתות ביום ח' בחשוון התשמ"ז (10 בנובמבר 1986):

בעיתונות פורסם, כי בערב יום-הכיפורים קידמו את פני הכאים לבית-הקברות בחולון עשרות רוכלים שהפכו את המקום לבזו הומה. התופעה לא רק גרמה לאי-סדרים, אלא אף פגעה ברגשות באי בית-הקברות.

כהתחשב בעובדה, כי תופעות כגון אלה חוזרות על עצמן מדי שנה במועדים מסוימים, אודה לכבודו אם ישיבני:

מה יש בדעת משרדו לעשות על-מנת למנוע תופעות אלה אחת ולתמיד?

מקומיות לגבי הרכבים, ומשרדנו עושה מאמץ להביא להרכב על-ידי השגת הבנה בין הצדדים. מועצות אלה נמצאות, כמעט כולן, במקומות יישוב קטנים מאוד.

היו"ר ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת דוד מגן.

דוד מגן (הליכוד):

כבוד השר, אני מבקש לדעת מתי העביר בתי-המשפט העליון את הטיפול באותן עשרות מועצות דתיות לוועדת השרים לענייני מועצות דתיות. כמה זמן חלף מאז, ומה, בכל זאת, יש בדעתכם לעשות במקומות שבהם מכהנות מועצות דתיות למעלה משנתיים מעבר לתקופה שנקבעה לכך בחוק?

השר לענייני דתות ז' המר:

אינני יודע לפני כמה זמן העביר בתי-המשפט העליון את הטיפול במועצות הדתיות לוועדת השרים לענייני מועצות דתיות. הדבר נעשה לפני שהתחלתי לכהן כשר לענייני דתות, ואם מדובר על שנתיים, הרי כל הזמן הוא לפני שהתחלתי לשמש כשר לענייני דתות. אינני יודע בכמה זמן מתאחר הרכב כל מועצה דתית, אבל אני מוכן להגיד שאעשה מאמץ מיוחד לזרז ולסיים את הטיפול בנושא. מה עוד יכול אני לענות לך?

דוד מגן (הליכוד):

שהמאמץ יצליח, סוף, סוף, אחרי שנתיים.

השר לענייני דתות ז' המר:

נתפלל שהמאמץ יצליח.

היו"ר ש' הלל:

אני מציע שנתחיל למנות את הזמן מהרגע שאדוני השר התמנה לתפקידו. נכריז שמיטה לגבי החובות הישנים.

השר לענייני דתות ז' המר:

שנת שמיטה.

2697. בתי-העלמין הישן בחיפה

חבר הכנסת ש' עמר שאל את השר לענייני דתות ביום כ"ט בכסליו התשמ"ז (31 בדצמבר 1986):

בעיתון "מעריב" מיום 17 בדצמבר 1986 פורסמו עובדות על בתי-העלמין הישן בחיפה. בתי-העלמין נראה כשדה קוצים מוזהב, מצבותיהם של צדיקים ורבנים שכורות ברוכין.

לנוכח עובדות אלה, ברצוני לשאול את כבוד השר:

1. האם ידועים דברים אלו לכבוד השר?

2. מה יש בדעת כבוד השר לעשות למען תחזוקה נאותה ומינימלית לאזור קבורה יהודי?

3. האם יש בתי-עלמין נוספים המונוחים בצורה כזו?

4. האם יש במשרד הוראות קבע למניעת מקרים אלו?

תשובת השר לענייני דתות ז' המר:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. מנהל המחלקה לבתי-עלמין ביקר במקום לאחר פרסום הכתבה בעיתון ומצא כי המצב הוא סביר, אם כי יש מקום לשיפורים נוספים.

2. מנהל המחלקה לבתי-עלמין הורה לחברה-קדישא המקומית ולמועצה הדתית חיפה להקפיד על ניקיון המקום.

3. לצערנו, יש כמה בתי-קברות בארץ אשר מחוסר תקציב לא טופלו כראוי. לאחרונה הקציב המשרד סכומים ניכרים על-מנת לפתור חלק מהבעיות.

השר לענייני דתות ז' המר:

עניין — לא.

היו"ר ש' הלל:

לפעמים יש לשר תשובה שהוא רוצה במיוחד לתת לה ביטוי. ממילא, במקרה זה אין מקום לשאלה נוספת. אי-אפשר להעביר שאלתא מאדם לאדם.

2595. הליך סטיקת מזונות מזורז

חברת הכנסת ש' אלתי שאלה את השר לענייני דתות ביום ט' בכסליו התשמ"ז (11 בדצמבר 1986):

הרב הראשי מרדכי אליהו פרסם לפני שבועות מספר הודעה לציבור, ולפיה מזמינים את ציבור הנשים הדורשות מזונות להתיצב בבית-הדין הרבני, ומבטיחים להן שתוך שבועיים הן תוכלנה לקבל צו למזונות בנוכחות צד אחד. הודעה זו פורסמה בכלי התקשורת פעמים רבות.

שאלותי הן:

1. מה הוא הנוסח המדויק של הודעת הרב הראשי, והאם הדבר הזה פורסם בתקנות?

2. מה הוא נוסח התקנה והנהלים שנקבעו על-פיה?

3. האם אומנם יש תקנה כזו ויש נהלים כאלה?

4. מה הן ההבהרות שמשדרך עומד לתת לציבור, כדי לא לשים מכשול בפני עיור?

תשובת השר לענייני דתות ז' המר:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)

1. אין הודעה של הרב הראשי, הרב מרדכי אליהו שליט"א, ודבריו צוטטו מתוך תשובה שהשיב.

2. זו לא תקנה. מצורף כזה מכתב של הנהלת בתי-הדין למזכירות בתי-הדין, עם טפסים להצהרת פרטים על-מנת לזרז הליך מזונות.

3. אין תקנה אלא נהלים שנועדו לסייע לנשים לקבל מזונות בהליך מזורז.

4. אין כאן שום מכשול. להיפך, הדבר נעשה כדי להקל את סבלן של הנשים.

2695. הרכב חדש למועצות הדתיות

חבר הכנסת ד' מגן שאל את השר לענייני דתות ביום כ"ט בכסליו התשמ"ז (31 בדצמבר 1986):

נוכח העיכוב בקביעת הרכב חדש למועצות דתיות שונות ברחבי הארץ, הגני מבקש לדעת:

כמה מועצות דתיות מכהנות שנתיים ויותר משנתיים מעבר לתקופה הכהונה שנקבעה להן בחוק, ואלו פעולות מתכוונות הממשלה לנקוט כדי לשים קץ לתופעה זו?

השר לענייני דתות ז' המר:

במדינת ישראל קיימות 167 מועצות דתיות. משרד הדתות עשה מאמץ מיוחד כדי לסיים את חידוש הרכב המועצות הדתיות.

עד היום הורכבו 129 מועצות דתיות. 38 מועצות דתיות נמצאות בהליך של חידוש ההרכב. מתוכן 13 הועברו לוועדת שרים בהתאם לצו של בתי-המשפט העליון. 2 מועצות דתיות נמצאות בדיון בבית-דין גבוה לצדק.

נותרו להרכבה 23 מועצות דתיות שנמצאות כהליכים שונים של טיפול. העיכוב נובע, בין השאר, ממחלוקות

3. אילו תפקידים מפנה השנה משרדך לסיוע בפעולתן של קהילות רפורמיות וקונסרבטיביות?

4. מה הוא חלק התפקיד שמקבלות קהילות אלה מכלל תפקיד משרדך?

השר לענייני דתות ז' המר:
בשירותים הדתיים שניתנים על-ידי המועצות הדתיות במקומות השונים אין הבחנה בין קהילות שונות חרמים שונים, ולפיכך אין בידי מידע מפורט על השאלה הזאת.

היו"ר ש' הלל:
רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת דוד צוקר.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
האם אני יכול להבין מתשובתך, אדוני השר, שיש כאן משום התעלמות מקהילות רפורמיות וקונסרבטיביות?

השר לענייני דתות ז' המר:
לא, לא מתשובתי. מתשובתי אתה יכול ללמוד שכאשר פונים למשרדי אין הבחנה בין הקהילות השונות — כפי שנמסר לי, כפי שאני יודע — כלומר אין הבחנות בין זרמים וכדומה, אלא כל פנייה נדונה לגופה, ואין אינפורמציה שהגיעה אלי ומסברת את אופני או את ידיעתי מדוע התקבלה פנייה זו ולא התקבלה פנייה זו. אבל אין פירוש הדבר שיש התעלמות.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
הווי אומר, הם נהנים משירותי המשרד כמו כל קהילה אחרת.

השר לענייני דתות ז' המר:
אני יכול לענות על שאלה זו. לא שאני רשאי, אין לי האינפורמציה, אין בידי מידע על כך שלא זהו המצב.

2899. גיור

חבר הכנסת מ' כהנא שאל את השר לענייני דתות ביום כ"ז בטבת התשמ"ז (28 בינואר 1987):
פורסמה בכלי התקשורת הצעתך להקים בית-דין משותף לכל שלושת הזרמים ביהדות.

אודה לך אם תשיב לי:

1. האם פירוש הדבר שהגיורים ייעשו על-ידי רבנים מכל שלושת הזרמים?

2. האם מקובל עליך שהגיויר ייעשה על-ידי רב אורתודוקסי. רב קונסרבטיבי ורב רפורמי?

3. האם מקובל עליך שהגיויר ייעשה על-ידי שני רבנים אורתודוקסים ורב קונסרבטיבי?

4. אם התשובה על שאלות 2 ו-3 שלילית, מה החידוש בהצעתך?

תשובת השר לענייני דתות ז' המר:
(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)
1. בדברי עמדותי על הצורך ביצירת הבנה בין כל חלקי העם לגבי דרך וחכמים מקובלים של גיור בהתייחס למתגיירים העומדים בפני עלייה ארצה.

2 — 3. לדעתי צריך בית-הדין לפעול על-פי ההלכה בלבד ולהיות מוסמך מהבחינה ההלכתית. אין להעלות על הדעת כי בית-הדין המגיייר יהיה גוף פריטטי של זרמים.

4. לא התחייבתי לחדש.

4. ההוראות וההנחיות של המשרד הן שכל חברה-קדישא חייבת להחזיק את בית-העלמין נקי ומסודר.

2831. בית-העלמין הישן בחיפה

חבר הכנסת א"י שפירא שאל את השר לענייני דתות ביום כ"א בטבת התשמ"ז (22 בינואר 1987):

בעיתון "מעריב" מיום ט"ז בכסליו התשמ"ז, 17 בדצמבר 1986, פורסם כי "בית-העלמין הישן בחיפה נראה כמו אחרי פוגרום". וכי העירייה והמועצה הדתית מתכחשות לאחריות לתיקון המצבות השבורות ולניכוש עשכי הכר.

אודה לך אם תשיב לי:

1. האם ידועים לך הדברים האלה?

2. מה יש בדעת משרדך לעשות כדי לשפר את המצב בבית-העלמין?

השר לענייני דתות ז' המר:

ראה תשובה על שאלתא מס' 2697.

2700. הגבלות על בחירת רב עיר

חבר הכנסת מ' וירשובסקי שאל את השר לענייני דתות ביום כ"ט בכסליו התשמ"ז (31 בדצמבר 1986):

בעיתון "הארץ" מיום 17 בדצמבר 1986 נתפרסמו דבריו של הראשון לציון, ולפיהם רב עיר הנבחר על-ידי אספה בוחרת, הממנה נשים כחוק, ינוטרל על-ידי הרבנות הראשית ולא יכון כאב-בית-הדין הרבניים; זאת בניגוד לאמור בחוק הדיינים, ס' 8(ד) בו הקובע, שרב עיר הכשיר להחמנות לדיין ימונה לאב-בית-הדין, ללא שיקול דעת מצד הרבנות הראשית.

אבקש לשאול:

1. אם הצהרת הראשון לציון אינה מסתמכת על כל הוראה, ועקב דיון בכנסת-והחלטת הסיכום בדבר שיתוף הנשים, האם זניח מתכוון להנחות את הרבנים הראשיים להימנע מלשים מכשול בפני שיתוף נשים בבחירת רבנים?

2. כיצד תפעל כדי לא להרחיע מועמדים מהצגת מועמדותם?

השר לענייני דתות ז' המר:

1. הראשון לציון הביע את דעתו נגד השתתפותן של נשים בגוף הבוחר רבני עיר, זאת מטעמים הלכתיים שונים.

2. רב עיר שהוא כשיר להחמנות כדיין ימונה לאב בית-דין בעיר שיש בה בית-דין, כאמור בחוק הדיינים סעיף 8(ד). ואכן, על זה לא דיבר הראשון לציון כלל וכלל.

3. כל מועמד רשאי ויכול להציג את מועמדותו לשמש כרב עיר בכל מקום שירצה וכתנאי שיש בידו תעודה מתאימה המעידה על הכשרתו לכהן כרב.

2830. תמיכה בקהילות רפורמיות וקונסרבטיביות

חבר הכנסת ד' צוקר שאל את השר לענייני דתות ביום כ"א בטבת התשמ"ז (22 בינואר 1987):

מספרם של קהילות ובתי-כנסת רפורמיים וקונסרבטיביים בישראל הולך וגדל. נראה כי התמיכה שזוכות לה קהילות אלה אינה עומדת ביחס ישרי למספרן.

אודה לך אם תשיבני:

1. כמה קהילות רפורמיות וקונסרבטיביות פועלות בישראל?

2. כמה בתי-כנסת ומוסדות דת אחרים של קהילות אלה נתמכים על-ידי משרדך?

לענייני דתות בלוויית ראש עיריית ירושלים הביע השר את הדרישה ליישב יהודים ברובע המוסלמי.

בית-הדין הגבוה לצדק קבע כבר לפני חשע שנים — בבג"ץ 451/78, ברקאן נגד שר האוצר — כי אין הפליה פסולה בכך שחוכרי הדירות ברובע היהודי בעיר העתיקה חייבים להיות אזרחי ישראל יוצאי צבא או עולים חדשים. באותו עניין קבע בג"ץ, כי אין בכך פסול שליהודים יהיה רובע המיוחד להם ליד רובעי המוסלמים, הנוצרים והארמנים.

שאלותי הן:

1. מה היא ההנמקה לדרישת השר?
2. מה טעם מצא השר להפוך את חוות דעתו של בג"ץ ולאפשר יישוב יהודים ברובע המוסלמי?

תשובת השר לענייני דתות ז' המר:

(לא נקראה, נמסרה לפרוטוקול)
1—2. למי מיטב הבנתי, לא קבע בג"ץ 451/78 שאסור ליהודים להתיישב ברובע המוסלמי בעיר העתיקה. מכאן שאין כל יסוד משפטי, כביכול, לטענתך, כפי שהוצגה בשאלתא הנ"ל.

היו"ר ש' הלל:

אני מודה לכבוד השר על התשובות.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
מה בדבר השאלתא שלי?

היו"ר ש' הלל:

אומנם היא רשומה כרשימת השאלות, אבל פה היא מחוקה. נראה שמסיבה כלשהי לא חננתן התשובה עליה היום. אדוני השר, האם יש לך תשובה?

השר לענייני דתות ז' המר:

אין לי, אבל אם תפנה אלי שאלתא ישירה, אוכל אולי להשיב.

דוד צוקר (התנועה לזכויות האזרח ולשלום):
ביקשתי נתונים.

השר לענייני דתות ז' המר:
נתונים אין לי.

היו"ר ש' הלל:

נראה שבשל כך נתבקשנו לדחות את התשובה על השאלתא למועד אחר.

אבקש מסגן שר האוצר להשיב על כמה שאלות.

2643. ידיעות בדבר תוכנית כלכלית חדשה

חבר הכנסת ש' וייס שאל את שר האוצר ביום ט"ו בכסליו התשמ"ז (17 בדצמבר 1986):

לאחרונה מתפרסמות ידיעות בדבר הפעלת תוכנית כלכלית חדשה בזמן הקרוב. ידיעות אלה יוצרות מתיחות מסוימת במשק.

שאלותי:

1. האם אכן מכינים תוכנית כלכלית חדשה?

2. אם כן — מה הן מגמותיה?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בחודש ינואר בוצע מהלך נוסף במדיניות הייצוא. במסגרת זו בוצע פיתוח בשיעור

2900. אפליה במתן הקצבות לשירותים דתיים

חבר הכנסת א' ורדיגר שאל את השר לענייני דתות ביום כ"ז בטבת התשמ"ז (28 בינואר 1987):

נטען לאפליה במתן הקצבות לשירותים דתיים, שבהם משתמשת כל האוכלוסייה הדתית בישראל, וזה משתקף במחסור בבתי-כנסת (במיוחד בשכונות החדשות ברחבי הארץ), במקוואות בערים, בעיירות וכיישובים חדשים, בבתי-עלמין, וכדומה.

אודה לכבודו אם ישיבני:

1. האם הדברים נכונים?

2. אם כן — מדוע לא ניתן להגיע למצב של שוויון בהקצאת משאבים בין השירותים הדתיים לבין השירותים החברתיים השונים הניתנים על-ידי המדינה?

3. מדוע, במשך תקופה כה ארוכה, לא פועלת הוועדה הכין-משרדית להקמת מבני דת, דבר המונע תכנון ותקצוב הקמת מבני דת ברחבי הארץ?

4. האם ביטל כבודו את חוזר סגן המנכ"ל למועצות דתיות בדבר ביטול ההתחייבויות של משרדו לחקציבים אשר כבר אושרו ועליהם קיבלו המועצות הדתיות הורעות?

השר לענייני דתות ז' המר:

1—2. למיטב ידיעתנו, רמת תקצוב השירותים הדתיים נמוכה מרמת תקצוב יתר השירותים החברתיים. הנושא הזה נמצא בדיון בין משרדנו לבין משרד האוצר.

3. בימים אלו סוכם בין משרדנו לבין משרדי האוצר והפנים על חידוש פעולת הוועדה להקמת מבני דת.

4. כל פרויקט נדון לגופו.

היו"ר ש' הלל:

תודה. רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

אדוני השר, מובן שהאפליה בעניין השירותים הדתיים כוללת, ואם מדובר בה, ברצוני לדעת גם אם חלה התקדמות בדיונים בנושא של משכורות רכני שכונות ויישובים, אשר, לכל הדעות — וזה בא לידי ביטוי בדיונים בוועדת הכספים, כשהתקבלה שם המשלחת של הרבנים — אין משכורתם הולמת את תפקידיהם.

השר לענייני דתות ז' המר:

מקובלת עלי ההכרה הזאת של ועדת הכספים — כפי שהוזכר חבר הכנסת ורדיגר — בכך שרמת המשכורות של רכני השכונות וההתיישבות נמוכה מאוד. אני חושב שיש התקדמות רבה מאוד בדיונים. הם עדיין לא סוכמו. אנחנו מטפלים בכך, ויש התקדמות רבה. אני חושב שיש נכונות ללכת לקראת תיקונים — משמעותיים, אני מקווה — בשכר רכני השכונות וההתיישבות.

היו"ר ש' הלל:

אבקש מכבוד השר להשיב על שאלתא מס' 3027 של חברת הכנסת שולמית אלון, שאינה פה אתנו, לצערנו, מפאת מחלתה.

3027. יישוב יהודים ברובע המוסלמי בעיר העתיקה בירושלים
חברת הכנסת ש' אלון שאלה את השר לענייני דתות ביום כ"ז בכטבת התשמ"ז (26 בפברואר 1987):

בכלי התקשורת פורסם, כי במהלך סיור שערך השר

אני מקווה שהפיחות שהיה יעבור בשלום עד כדי כך שלא יותיר את רישומו על התייכרות לאורך זמן וכתוצאה מכך לא תהיה שום סיבה להעלות שכר שלא על-פי הגידול בחפוקה. אני מדבר על שכר כולל. אם, למשל, ענף הקונפקציה העלה כימים האחרונים ובחודשים האחרונים את השכר של העובדות שלו במתפרית בכ-10% שעה שהוא נהנה מהתחזקות של 30% בשער המרק, ואלמלא עשה זאת לא היה משיג עובדים שיבצעו הזמנות ייצוא — זה דבר רצוי וחיוני. זה שינוי יחסי של מחירים. אבל תוספות כוללות של שכר, בלי שהן קשורות בגידול בחפוקה, יכולות להעביר מפעלים אחרים שאינם משווקים לגוש המרק, למשל, מרווחיות להפסד.

היור' ש' הלל:

תודה. אני מודה מאוד לכבוד סגן השר על התשובה שלו, שהיא כמעט פתיחה לדיון.

אני מבקש מכבוד סגן השר להשיב על שאלתא מס' 2674. של חבר הכנסת אוריאל לין.

2674. עומק הסובסידיות במשק

חבר הכנסת אורי' לין שאל את שר האוצר ביום כ"ט בכסליו התשמ"ז (31 בדצמבר 1986):

לפני כמה חודשים פורסם באמצעי התקשורת, שוועדה בין-משרדית בראשות הממונה על אגף התקציבים בדקה את עומק הסובסידיות במשק. מדוח הוועדה עלה, שהיקף הסובסידיה הממשלתית מסתכמת בכ-4.9 עד 5.5 מיליארדי דולר.

שאלותיו הן:

1. האם נבחנו מסקנות הוועדה במשרד האוצר, והאם פעולת המיפוי, ההגדרה והערכת עומק הסובסידיה מקובלת על משרדך?

2. על-פי ממצאי הוועדה — מה היה היקף הסובסידיה הישירה, היקף הסובסידיה העקיפה והיקף הסובסידיה המשלבת את השתיים?

3. אילו נושאים כלולים במסגרת הסובסידיה הישירה, הסובסידיה העקיפה והסובסידיה המשולבת?

4. האם עבודת הוועדה בעניין עומק הסובסידיה עמדה בפני משרד האוצר בעת הכנת התקציב לשנת המס 1987? כאילו נושאים יש כוונה לצמצם את עומק הסובסידיה, וככמה? ומה יהיה עומק הסובסידיה החזוי לתקציב השנה הבאה לעומת תקציב השנה הנוכחית?

סגן שר האוצר ע' אמורי:

1. עבודת הוועדה רוכזה בידי משרד האוצר, ההגדרות וההערכות השונות לעומק הסובסידיות סוכמו עם חברי הוועדה ועל דעתם, למעט הסתייגויות המופיעות בסנסף נפרד בעבודה.

2. ריכוז ממצאי הוועדה מופיע בדוח הוועדה בעמ' 6: סך הכול סבסוד ישיר — ההערכה היא בין 2,765 ל-2,685 אלפי דולרים; סך הכול סבסוד עקיף — 3,140 ל-2,885 אלפי דולרים; סך הכול סבסוד צולב — 50 ל-40 אלפי דולרים; סך הכול סובסידיה ציבורית — 4,90,345 אלפי דולרים. צריך לזכור שהדוח נעשה באמצע שנת 1986, ובאותו זמן מנו עדיין בדולרים.

3. הסבסוד הישיר ניתן בדרך כלל מתקציב המדינה, והוא כולל את ההוצאות למימון החינוך, הבריאות, סבסוד היצוא, סבסוד מוצרי מזון, מים וכו'.

של 10%, כהבדל מן הפיחות הדומה לו בשיעורו, מספטמבר 1984 — בשעה 23:00 הוכרו על פיחות בשיעור של 9%, ולמחרת בבוקר עלו כל המחירים בכ-10%, כתוצאה מכך שכפועל נהוגה היתה דולריזציה; מרבית המחירים, כמעט כולם, היו נקובים בדולרים. הפיחות שהופעל בכ"ט בינואר לא הותיר כמעט, עד לרגע זה, את רישומו על המחירים. כל עוד יסתכם פיחות בשיעור של 10% בעליית מחירים של 6%, שהיא אקוויולנט לשיעור מרכיב הייבוא בכלל התוצר, יהיה זה פיחות ריאלי. שכן השאלה היא מה יקרה לערך המוסף. אם לא תהיה עלייה בעלות של הערך המוסף כתוצאה מן הפיחות, יהיה זה פיחות ריאלי מלא. בהסכמה עם ההסתדרות והמעסיקים, עוקרו השלכות פיחות זה מעלויות הייצור — 2.7% — על-ידי דחייה של תשלום תוספת היוקר, ו-2.7% על-ידי הורדה או חזלה של עלות העבודה על-ידי הממשלה. דבר זה יאפשר, לפי המתוכנן, המשך מיתון בעליית המחירים. יש להניח שעליית רווחיות הייצוא בשיעור של 7.5% — 8% על הערך המוסף תעלה את רווחיות הייצוא כולו בכ-4%.

המדיניות הכלכלית לשנת 1987 מתבססת, קודם כול, על תקציב מדינה מרוסן, ששיעור הגירעון שבו לא יחרוג מזה שנכלל בהצעת התקציב כפי שהוגשה לכנסת; שכן אין להסביר את כל ההישגים שלנו, בכלל זה הצורה שבה עברנו את הפיחות האחרון, בלי להתחייב לכך שמדובר בתקופה שבה בוצע תקציב סופג במשך 20 חודשים רצופים. במסגרת זו מתכוונת הממשלה להפעיל את הרפורמות המוצעות במסים ליחיד ובמסים לפירמה וכן את הרפורמה בשוק ההון.

אוסף המהלכים שתואר לעיל יסייע למשק הישראלי לעבור לשלב השני של המדיניות הכלכלית שהוצגה על-ידי הממשלה עוד ביוני 1985, דהיינו, ניצול הרגיעה והייצוב שהושגו במשק לצורך יצירת הכלים שיאפשרו צמיחה עתידית.

היור' ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת שבח וייס.

שבח וייס (המערך):

אדוני סגן השר, לאור העובדה שהפיחות אכן נעשה והיו לו תוצאות כלכליות טובות ביותר, האם יהיה זה נכון לקבוע — ואני מבקש כאן תאריכות — שמדי פעם בפעם צריך לעשות שימוש במכשיר כזה, שבאופן מסוים משפר אפילו את מצב המשק בלי לגרום להאצת האינפלציה. כפי שאכן היה?

סגן שר האוצר ע' אמורי:

אני נמנה עם אלה שאינם שוללים התאמות כשער החליפין. עם זאת, אינני שותף להלמצה שהופיעה בדוח הכינים של קרן המטבע הבין-לאומית, שאנחנו צריכים לנקוט שיטה של פיחות וחזל או התאמות מפעם לפעם כדי לשמור על רווחיות הייצוא. אני חושב שאין סיבה לכך שאנחנו נחזור לשיטה שבה התעשיינים והיצואנים לסוגיה היו מניחים שהם יכולים להרושות לעצמם תוספות שכר, כי ממילא תבטיח הממשלה לאחר מכן את רווחיות הייצוא על-ידי התאמות. זאת שיטה של cost plus, המזיקה וגורמת לסחרור אינפלציוני. זה מעין סס. אם מתרגלים לו, צריך בכל פעם להגדיל את המנה. אומנם ישראל, שלא כמדינות אחרות — כיוון שהייצוא שלה "נכנס בניהוט" בעולם — אינה נתקלת מיד בתגובה של פיחות נגדי והיא יכולה לכאורה להעביר את ההתייכרות שלה למדינות אחרות על-ידי פיחות, אבל הצרה היא בכך שהגוף מתרגל לזה ומפעם לפעם יש להעלות את המינון. וכך הגענו בעבר לסחרור.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):
אם קלטתי היטב את תשובתך — למה, ככל זאת, נותנים להם את ההנחות האלה ואילו מוסדות התורה אינם זכאים להן? מה הסיבה?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
סליחה, אמרתי, למוסדות בין-לאומיים המשקיעים במדינה אחרת יש זכות לתבוע פטור ממסים, מה שאין כן למוסדות מקומיים.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):
לאומיים — — —

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
בין-לאומיים.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):
בין-לאומי עדיף על הלאומי?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
כן אומרת האמנה שאנחנו חתומים עליה.

2949. השקעות ביהודה ובשומרון

חבר הכנסת ד' שילנסקי שאל את שר האוצר ביום ט"ז שבט התשמ"ז (15 בפברואר 1987):
הגיעו אלי הנתונים האלה:

א. בדיקה שנעשתה על-ידי אגף התקציבים במשרד האוצר העלתה כי התקציבים המושקעים ביהודה ובשומרון הם 0.7% מכלל תקציבי המדינה לשנה.

ב. ב-1985 הושקעו על-ידי מרכז ההשקעות יותר מ-600 מיליון דולר (שהם כל ההוצאות לפיתוח התעשייה). ומהם הושקעו: כ-187 מיליון באזורי פיתוח; כ-187 מיליון על-ידי "כור"; כ-111 מיליון בקיבוצים; כ-10 מיליון ביו"ש.

שאלותי לכבוד השר:

1. האם נכונים הנתונים דלעיל?
2. האם בעקבות פרסום זה יש כוונתך להגדיל את ההשקעה ביישוב השממה ביהודה ובשומרון?
3. מה היא ההצדקה להשקעה של 10 מיליון דולר ביהודה ובשומרון לעומת ההשקעות ב"כור" ובקיבוצים שהם רק 4% מהאוכלוסייה?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

1. אגף התקציבים באוצר לא ערך כל בדיקה של חלוקת ההשקעות לפי אזורים גיאוגרפיים. תקציב המדינה בנוי על-פי חתך משרדי פונקציונלי ולא על-פי חתך גיאוגרפי. לכן, אין בידינו נתונים על היקף התקציבים המופנים להשקעה ביהודה ובשומרון.

2. תקציבו הכולל של מרכז ההשקעות הוא כ-150 מיליון דולר. לכן, ייתכן שהנתונים המפורטים בשאלתך מציגים אישורים להשקעה. שניתנו להיקף ההשקעות על-ידי מרכז ההשקעות ומשרד המסחר והתעשייה ולא את השתתפותם של הממשלה בהשקעות. כלומר, הנתונים כוללים את הסכומים שהם ההשקעות של הגופים המנויים בשאלה שלך.

היורד ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת דב שילנסקי.

דב שילנסקי (הליכוד):

האם יש לך נתונים ספציפיים לגבי שני המספרים שצינתי. הדינו 187 מיליון דולר על-ידי "כור" ו-111 מיליון על-ידי

הסכסוך העקיף — זוהי הסובסידיה הניתנת ליצרן או לנותן השירות כמענק או כאמצעות ויתורי מס, מה שנכלל בארצות-הברית בתקציב הוצאות מס, מתן אשראי במחיר לא ריאלי, או על-ידי יסודי השקעות בתשתית בנושאים כגון מחיר המים, מחיר ההון של המשכנתאות, סכסוך התעשייה, החקלאות ומחירים אחרים הנקבעים בצורה אדמיניסטרטיבית.

סכסוך צולב — זו הגדרה למקרה שבו מחיר המוצר או השירות אינו אחיד ואינו משקף את העלות האמיתית, כגון מחיר המים בצפון ובדרום. סכסוך צולב מסוג אחר הוא סכסוך שבו המחיר היחסי של מוצר מבין סל המוצרים כגון מוצרי הרלק ומחיר שיחת טלפון מקומית בין-לאומית, אינו משקף את העלות היחסית של כל אחד מהמוצרים, וכך מוצר אחד או קבוצת מוצרים מסבסדים מוצרים אחרים, כמו הבנוין את המזוט לתעשייה.

אפשר למצוא את מלוא הפירוט של הסובסידיות בעמ' 34 — 22 בדוח הוועדה.

4. משרד האוצר מנסה לצמצם את ההוצאה לסובסידיה ישירה או עקיפה בפעולות כגון רפורמה במס ההכנסה וביטול ויתורי מס שונים, העלאת מחיר שכר הדירה של החברות המשכונות שנכללו בתוכנית הכלכלית.

בימים אלה מכין משרד האוצר חלופות לשינוי ולצמצום בסובסידיה הציבורית; עבודתו זאת מכוססת על דוח הוועדה. עם השלמת העבודה יתקיים דיון בדרכים המוצעות ובהמשך יישום הדוח.

2775. פטור ממסים וממכס לצורך בניית מקדש הבהאים
חבר הכנסת מ' פרוש שאל את שר האוצר ביום י"א בטבת התשמ"ז (12 בינואר 1987):

בעיתונות פורסם, כי הממשלה החליטה לאשר את בניית מקדש הבהאים בעכו ומינתה את שר האנרגיה והתשתית לעמוד בראש צוות שרים מיוחד, שיטפל בקשר שבין הממשלה לבין נציגי הכת. נציגי הכת ביקשו מהממשלה לשחרר אותם מתשלום מסים ומכס על חומרי בניין, ולקבל יד חופשית בקשר לאישורי בנייה של הוועדה לתכנון ובנייה במקום.

אודה לך אם תשיב לי:

1. האם הוגשה למשרדך בקשה לפטור מתשלום מסים ומכס כאמור לעיל?
2. האם יש בדעת משרדך להיענות לבקשה?
3. אם כן — האם יהיה משרדך מוכן להיענות לבקשה דומה מצד מוסדות תורה, ששילמו כסף רב בעבור מסים ומכס על בנייה?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

1 — 2. נציגי הבהאים טוענים, כי בהיותם גוף בין-לאומי חל עליהם פטור ממסים עקיפים על-פי חוק מסים עקיפים (ביטול פטור). לפיכך, הם הציעו לפטור אותם מהמסים העקיפים החלים על הטובין והשירותים הכרוכים בהקמת פרויקטים בחיפה ובעכו, בהיקף של 100 מיליון דולר בעשר השנים הבאות. הדיונים בנושא טרם הושלמו.

3. משרד האוצר אינו מוכן להעניק פטור ממסים למוסדות דת בשל היותם מוסדות דת כלבד.

היורד ש' הלל:

רשות לשאלה נוספת לחבר הכנסת מנחם פרוש.

הקיבוצים? נתונים אלה אינם תלויים באזורים, ועל כן אתה יכול לומר אותם.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

בהחלט אמרתי. אין לי את הנתונים תחת ידי, אבל מתקבל מאוד על הדעת, שבשנה האחרונה השקיעה חברת "כור" בארץ בהיקף של 187 מיליון דולר והתנועה הקיבוצית בהיקף של 110 מיליון דולר. בעבר השקיעה התנועה הקיבוצית 200 מיליון דולר לשנה, ורוכז הקיבוצים הם באזורי פיתוח.

דב שילנסקי (הליכוד):

יהיה אפשר לקבל את הנתונים?

סגן שר האוצר ע' אמוראי:
אנא, שלח לי שאלה נוספת ואמציא לך את כל הנתונים.

דב שילנסקי (הליכוד):
אני מוגבל בשאלות.

היור' ש' הלל:

אתה יכול לעשות זאת במסגרת שאלתא ישירה, שכל אינה מחויבת לעבור את כל הפרוצדורה הזאת. תקבל את כל התשובה כהלכה. בכך אני בטוח.

אני מודה מאוד לסגן שר האוצר.

ג. הצעת חוק רכישת מפעלים בידי עובדיהם (מקרים מיוחדים), התשמ"ז — 1987*

(קריאה שנייה וקריאה שלישית)

היור' ש' הלל:

אנו עוברים לסעיף הבא בסדר-היום: הצעת חוק רכישת מפעלים בידי עובדיהם (מקרים מיוחדים), התשמ"ז — 1987. קריאה שנייה וקריאה שלישית. רשות הדיבור ליושב-ראש ועדת הכלכלה, חבר הכנסת אליהו שפייר.

אליהו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, החוק לרכישת מפעלים על-ידי עובדיהם הוא חוק מיוחד במינו, חדשני, וכבר כנסת הקודמת הוחל בחקיקתו. יום את החוק חבר הכנסת לשעבר אמרי רון, ובכנסת זו הובילה את החוק חברת הכנסת עדנה סולודר. יחד עם חברי הכנסת זאק אמיר ומאיר שטרית, החוק נבדק במספר ישיבות לא קטן ועם כל הגורמים הקשורים בו: עם התעשיינים, עם ההסתדרות, עם גורמים כלכליים שונים, וכמובן עם כל משרדי הממשלה הנוגעים בדבר.

אני יכול לומר, שלאורך כל הדרך התנגדו משרדי הממשלה בתוקף — בעיקר משרד האוצר אך גם משרד המסחר והתעשייה — לעצם בדיקתו ויישומו של החוק הזה. ואולם, בסופו של דבר נפלה הכרעה ומשרדי הממשלה כיבדו אותה בהסתייגות זו או אחרת שעוד תובא לדיון.

מהי מהות החוק? החוק הזה נותן מענה למפעלים שיש בהם עד 200 עובדים, ולמדינה יש עניין כזה או אחר, כלכלי או תעסוקתי בקיומם; הוא אינו מאפשר את סגירתם של מפעלים אלא הלקה למעשה, אלא לאחר פתיחת עוד אופציה אחת להמשך קיומם.

האופציה הזאת בנויה על כך, שמקמת כאן ועדה, ועדה משותפת הן למדינה והן להסתדרות — זו שותפות שווה בחלקים שווים על-ידי שני הגורמים האלה גם יחד — שמחפיקה לכרוך, במשך שלושה חודשים, לפי התקנון הרצוף, בדיקה כלכלית-חברתית פורקטית אשר עומדים בפני סגירה, או נסגור זה עתה, ולאחר בדיקה להקצות אמצעים מהקרן אשר ההסתדרות מצד אחד והממשלה מצד שני מעמידות לרכישת המפעל על-ידי העובדים, כאופציה אחרונה.

אין זאת אומרת שהוועדה אינה יכולה, לאחר שמסרה דין-וחשבון לכל הגורמים, למצוא קונה אחר למפעל. הווי אומר, יכול להיות מקרה שבו יופיע גורם חיצוני אחר, חוץ כרי הדיונים והבדיקות, אשר הוא ירכוש את המפעל. אבל, והיה ולא גרע המפעל על-ידי כל גורם אחר, והיה ומצאה הוועדה

* ידברי הכנסת, כרך 103, עמ' 4106; נספחות.

לאחר בדיקה שיש צידוק לקיום מפעל כזה מבחינה כלכלית או מבחינה חברתית או מבחינה אחרת, תקצה לו את האמצעים כהלוחה והמפעל ימשיך להתקיים.

העיקרון השני הוא עיקרון של ניהול המפעל על-ידי העובדים בשיתוף עם נציגות של הוועדה. הוועדה, לאחר שתדון שוב עם כל הגורמים, תגיע למסקנה שיש להקים במקרה כזה הנהלה משותפת אשר תפעל עד שנתיים ימים ותלווה את המפעל, ויש לאפשר לעובדים למנות ארבעה נציגים מתוך שכבה כאותה הנהלה, כאשר שלוש יהיו מחברי הוועדה המלווה — היא הוועדה של הממשלה ושל ההסתדרות — אשר ילוו את המפעל בשנתיים הראשונות ויבטיחו את המשך קיומו ואת הטיפול, אם ידקק לכך, באותה תקופה קריטית של תחילת הדרך לאחר משבר.

הקונצפט בנוי על עיקרון נוסף, שלפיו במקרה כזה ירשמו העובדים אגודה שיתופית וינהלו את המפעל כאגודה שיתופית — עקרונות הניהול כתובים בתקנות בחוק המצוי בפניכם ויש תקנות נוספות אשר צריכות לקבוע תנאים למצבים אשר הוועדה לא יכלה להיכנס אליהם. העיקרון הבסיסי הוא שהעובדים יקימו אגודה שיתופית, שתהיה רשומה כאגודה שיתופית, והם ינהלו את המפעל.

העיקרון הרביעי הוא עיקרון של השתתפות מינימלית של העובדים, בכל מקרה, בקניית המפעל. לא קבענו את שיעור השתתפות העובדים ברכישת המפעל, כי לדעתנו לא ניתן לקבוע סכום מינימלי, אבל הוועדה עצמה, אשר נמצאים בה, כאמור, נציגי הממשלה וההסתדרות, תקבע לכל מפעל — בהתאם לתנאים שבו, לאזור שבו הוא נמצא, ליכולתו ולאופיו — את סכום ההשתתפות המינימלי של כל עובד ברכישת המפעל.

בחוק יש לא מעט פרטים אשר אותם לא אביא בפניכם. הוועדה החלטתה כיצד להבטיח צורת ניהול תקינה וגמישה למפעל מצד אחד, והמשך פיקוח של אותה קרן, של אותה ועדה, לאורך התקופה של השנתיים ימים שבהן ייקבע אם יש למפעל כושר קיום בעתיד אם לאו, מצד שני.

מכל מקום, החוק הזה נותן אפשרות נוספת לשורה של מפעלים, אשר אולי נסגרו בארץ באזורי פיתוח ובמרכז בחטף גדול מדי, בלי שניתנה אופציה נוספת לבדיקה ולרכישה על-ידי העובדים. הייתי אומר שהיו בשנים האחרונות לא מעט מקרים

ימנו השרים ועדה אשר תקבע את מדיניות הקרן ודרכי פעולתה. אני חושב שבמסגרת השרים אשר ימנו ועדה כזאת, יש מקום לכלול, למשל, את מזכיר ההסתדרות שדעתו תהיה שקולה לדעת אחד השרים בהכוננת הוועדה הזאת — לגבי מדיניות הקרן ודרכי פעולתה. כך גם ליחיד ההצעות שלנו, לשותף את ארגוני הפועלים היציגים בכל מהלך החוק הזה. לכן מכוונת ההסתייגויות שלנו, ואני קורא לנכנס להצביע בעדן. תודה רבה.

היור' ש' הלל:

תודה, לחבר הכנסת דוד מגן יש הסתייגות. אני רואה אותו באולם. אני מניח שההסתייגות קיימת, אך הוא מוותר על ההנמקה. יש עוד הסתייגות של חבר הכנסת דוד מגן ויש הסתייגות של שר האוצר ושר התעשייה והמסחר. רשות הדיבור לסגן שר האוצר, בבקשה.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנימוקים להסתייגויות הם כדלקמן:

לענין סעיף 9 פסקה (2) — מוצע כי השיעור המוצע, שישלם חבר בפועל כהשתתפות בהון האגודה, ייקבע על-פי הכללים שהחליטו עליהם שר התעשייה והמסחר, שר העבודה והרווחה ושר האוצר. ההיגיון הטמון בהסתייגות זו הוא יצירת מערכת כללים שלפיה ייקבע, שעובד המקבל סיוע על-פי החוק יהיה חייב להשקיע מכספו הוא במפעל שהוא הופך להיות בעליו, אולם מאחר שהסתייגויות הן רכבות, מוצע שלא לקבוע בחוק אחוז מינימלי של השתתפות, אלא לאפשר לשרים ולשר האוצר לקבוע זאת בכללים שינחו את הוועדה בעבודתה.

לענין סעיף 9 פסקה (7) מוצעות שתי חלופות להסתייגות:

(א) הראשונה והמוערכת על-ידינו היא שוועד האגודה, שהוא למעשה הוועד המנהל את המפעל, יהיה מורכב מנציגי העובדים ומנציגי ההסתדרות הכללית בלבד. אין מקום לערב את הממשלה בניהול מפעלים ברחבי הארץ. הפיקוח הממשלתי על המפעל יהיה, כפי שנעשה גם כיום בנוגע לסיוע הניתן במסגרת השיוות, באמצעות תנאים מוקדמים והתחייבויות של העובדים כעת קבלת ההלוואות.

(ב) משמעה של החלופה השנייה, שהיא מבחינתנו טובה פחות, הוא מתן רוב לנציגי הוועדה בוועד האגודה, שכן אם מוטלת על הוועדה אחריות לניהול המפעל יש לתת לה לפחות רוב המקנה לה סמכות כלשהי.

אבקש להביא את שתי ההסתייגויות האלה להצבעה בקריאה השנייה, לרבות שתי האלטרנטיבות להסתייגויות לסעיף (7)9.

היור' ש' הלל:

ברור. האם יושב-ראש ועדת הכלכלה רוצה להשיב על ההסתייגויות?

אלהיו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

כן.

היור' ש' הלל:

בבקשה.

אלהיו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אעסוק בהסתייגויות אחת לאחת. אני מצטרף להסתייגות הראשונה של חבר הכנסת

שבהם נסגרו מפעלים בלא שהיתה בדקה כלל. הווי אומר, לא הממשלה ולא הגורמים האחרים היו קשובים ודרוכים בעוד מועד לאפשרות הסגירה. לא בדקו את הנושא כלכלית ולא בדקו את הנושא מבחינה לאומית, והמפעל קמל ונשר, גם אם היה מפעל נחיר וגם אם נרמה סגירתו לנוקים באזור שבו הוא נמצא, או לתעשיות אחרות שבהן היה משולב או לעובדים או לגורמים אחרים. החוק הזה יאפשר את הבדיקה וגם יחייב אותה. כמרכן הוא יחייב את העירנות שאנו נזקקים לה לפני סגירת מפעלים כאלה.

הדבר השני הוא עצם הרכישה על-ידי העובדים, כפי שפירטתי כאן.

יש חיקונים אשר הונחו על שולחן הכנסת, והם מהווים חלק מהחוק, ויש כמה הסתייגויות שעליהן אשיב לאחר השמעתן.

היור' ש' הלל:

תודה ליושב-ראש ועדת הכלכלה. אנחנו עובדים עתה להסתייגויות. רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק טובי; יש לו שלוש הסתייגויות. האם מוכן חבר הכנסת תופיק טובי לנמק את שלוש ההסתייגויות בכת אחת?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אני מוכן להיענות לפניית היושב-ראש ולנמק את ההסתייגויות בכת אחת.

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, סיעתנו תומכת בהצעת החוק ותצביע בעדו. עם זה דעתנו היא, שלא חוק כזה יציל את ציבור הפועלים ממכת סגירת מפעלים, מכה שמקורה באופן יסודי הוא, בדרך כלל, בתמרוני בעלי ההון ובתחבולותיהם כדי לממש רווחים גדולים יותר מסגירת מפעל מאשר מהפעלתו ומהעסקת ציבור הפועלים בו.

ראינו מפעלים שבעליהם זכו למענקים ולהלוואות נחלת מהמדינה, והם תמרונו את הדברים כך כדי להביא להעלמת הון, להברחתו ולפשיטת רגל מכוונת של המפעלים. פועלי ישראל התנוו בתחבולות כעלי ההון במפעלים כמו "אתא", כמו "פריזה" בפתח-תקוה — שם אומנם התגברו, בסופו של דבר, על הכוונות לסגור את המפעל — ובמפעלים אחרים, שתופעות אלו נמשכות בהם עד עצם היום הזה. לכן, מה שדרוש הוא יותר פיקוח על בעלי ההון כדי למנוע תחבולות, מעילות, הברחת הון והעלמת הון — שהמדינה השקיעה אותו למעשה.

כמובן, תופעה זו היא פרי של משטר מסוים, משטר שביסור מדיניותו הראגה לרווחי בעלי ההון, הראגה לשלטון, הראגה לחיזוק מעמדם לעומת האינטרסים היסודיים של ציבור העובדים. אבל, במשטר זה יש גם ניסיונות לזריית תרופות על פצע, תרופות שאין ביכולתן לשנות את מהות המשטר, את שליטת ההון וקביעתו לגבי האינטרסים שלו שקודמים לכול. עם זאת, אמרתי שאנו תומכים כאמצינים האלה, בשימוש בתרופות האלה — כמו החוק הזה.

יש לנו כמה הסתייגויות שביסודן מונחת מגמה יסודית אחת והיא הבטחת השתתפות ההסתדרות בניהול הקרנות, בהכוונת ההחלטות לגבי רכישת מפעל זה או זה ובניהולו. אני חושב שבמקרה אחד נתקבלה הסתייגות שלנו בכיוון זה, והיא ההסתייגות שבה הצענו לשותף אספת עובדים בהחלטה על רכישת המפעל. אבל עם זה, בכמה מקרים יש צורך לשותף את ההסתדרות יותר, ואף את מזכיר ההסתדרות. למשל בסעיף 3 לחוק, שבו נאמר: לצורך ביצוע תפקידי הקרן על-פי חוק זה,

משתתפים בניהול, אינם משתייכים לקונצפט של הקנייה והמכירה ולשותפות הדורסטית שבין הממשלה לבין ההסתדרות.

דבר רביעי, חבר הכנסת תופיק טובי הציע, הבה נקרא עוד פעם, אולי נמצא פתח לאפשרות, שנציג ההסתדרות יהיה סגן היושב-ראש.

הי"ר ש' הלל:

אני רוצה לומר, שבהסתייגות של חבר הכנסת תופיק טובי כתוב, שהוא מציע להוסיף לפסקה (4), במקום שכתוב: "שלושה נציגים של ארגון העובדים היציג הוא יקבעם", שאחד מהם יהיה ממלא-מקום היושב-ראש. כך שלכאורה ההסתייגות הזאת קיימת. האם היא נראית לך?

אורה נמיר (המערך):

אפשר להצטרף להסתייגות הזאת.

אליהו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

זה מאפשר קבלת החלטה סימטרית, שלפיה בקרן שנעשית בחלקים שונים יהיה נציג ההסתדרות ממלא-מקום היושב-ראש; זאת אם ההצעה הזאת, שהיא סעיף 3(ב)(2), תתקבל.

אמנון לין (המערך):

ההסתייגות של מי?

אליהו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

של חבר הכנסת תופיק טובי, בסעיף 3(ב)(2), כשנגיע אליה בהצבעה.

מאיר שטרית (הליכוד):

בסעיף 3(ב)(2) כתוב: "נציג שר העבודה והרווחה, והוא יהיה ממלא-מקום היושב-ראש".

אליהו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

הוא מציע תיקון, שיהיה נציג ההסתדרות.

לשר האוצר יש שתי הסתייגויות. הוועדה דחתה את שתי ההסתייגויות האלה, והיינו נתונים כאן ברילמה.

שתי ההסתייגויות של שר האוצר הן בשני נושאים. האחת — לגבי עצם שיטת הניהול. הוועדה קבעה שכוועדה המנהלת את המפעל, שתמנה שבעה אנשים, יהיו ארבעה נציגי העובדים ושלושה נציגי הוועדה הממשלתית-ההסתדרותית, היא הוועדה אשר מקצה את האמצעים למפעל. כלומר, דומיננטיות לניהול על-ידי העובדים, אחריות העובדים הקונים את המפעל, ואשר רושמים את עצמם כאגודה שיתופית; ושלושה אנשים מהוועדה שנתנה את ההלוואות ועשתה את הבריקה הכלכלית, אשר מלווים ביחד את עבודת המפעל. בא משרד האוצר ומערער על ההצעה הזאת, שנותנת את הניהול בידי העובדים, ומציע שתי חלופות: אפשרות אחת — שלפיה יהיו ארבעה נציגים של הארגון היציג, כלומר, שההסתדרות עצמה תנהל את המפעל באמצעות ארבעת נציגיה, ואליהם יצטרפו שלושה נציגי עובדים; ואפשרות חלופית שנייה — שיהיו בוועדה המנהלת ארבעה נציגי הוועדה של הקרן, היא הוועדה שמקצה את האמצעים, ויצטרפו אליהם שלושה נציגי עובדים.

יש פה שתי קונצפציות: הקונצפציה של ועדת הכלכלה היתה לחת לנציגי העובדים במפעל את הניהול ולצרף אליהם לתקופה מלווה, למשך שנתיים, שלושה נציגים של הוועדה המקצה את האמצעים, משרד האוצר, מהסיבות שהוא העלה, אינו רוצה בכך. הוא רוצה שהאחריות תהיה על הוועדה המקצה את האמצעים. אנחנו לא סברנו שזה בריא. חשבנו

תופיק טובי, אשר לפיה יש לשתף גם את ההסתדרות, שהיא שותפה, בהשקעת הכספים. נצביע בעד.

לגבי ההסתייגות השנייה של חבר הכנסת תופיק טובי, אני רוצה להפנות את חברי הכנסת לטקסט גופו. בין ששת הנציגים, ההסתדרות היא הקובעת את נציגיה. השר אחראי רק מבחינה חוקית לביצוע החוק, כי על מישור מחבר הממשלה להיות אחראי לחוק, לכן הוא זה המוציא את החוק והוא זה המוציא את התקנות. אבל לפי החוק הכתוב, ההסתדרות, והיא בלבד, ממנה את שלושת נציגיה. השר ממנה את שלושת האחרים ומוציא את הצו לגבי השישה.

ישראל קיסר (המערך):

אם אני שותף שווה לממשלה בהשקעת כספים, למה אין אני היושב-ראש? למה נציג הממשלה הוא היושב-ראש?

הי"ר ש' הלל:

אם אתה רוצה, אפשר לעשות רוטציה.

אליהו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

אני שב ומפנה את חברי הכנסת לטקסט גופו. החוק נעשה וחוקק בהשתתפות נציגי ההסתדרות, נציגי המעבידים ונציגי האוצר, כפי שאמרתי, בישיבות רבות, וכולם יושבו עם כולם ובכמה מקומות הוא פיר של פשרה והסכמה. בזמן הדיונים לא התעוררה הסתייגות מסוג זה, כאשר עלה הנושא של השתתפות, תבע האוצר שההשתתפות והשתתפות ההסתדרות תהיה שווה. זו היתה תביעה של האוצר, כדי לא לדחות את החוק, היינו כמעט נכונים ללכת לקראת פשרה בעניין, ולבסוף הוספנו בסעיף הנוגע בדבר, שההשתתפות כולה נעשית בהסכמה הדדית והיא יכולה להיות גם לא שווה. לפיכך, יש תוספת האומרת: המטרה היא שההשתתפות תהיה שווה, אבל היא יכולה גם לא להיות שווה.

ישראל קיסר (המערך):

הממשלה לא תכניס את הגרוש הראשון לפני שתאמר לקיסר להכניס את הגרוש הראשון — — — אתה מתאר לעצמך ששר האוצר יסכים להכניס 10 מיליון ואני אכניס מיליון? צריך להיות שווה בשווה, היינו, היושב-ראש יתמנה לתקופה נקובה על-ידי נציג הממשלה ולתקופה נקובה על-ידי נציג העובדים.

אליהו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

זה לא מצוי בטקסט שלפנינו. ההצעה הזאת אף לא מצויה בהסתייגות.

ישראל קיסר (המערך):

אין הסתייגות כזאת?

אליהו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

לא. אין הסתייגות מהסוג הזה, המאפשרת רוטציה.

אני מחזיר אותנו לטקסט. ההסתייגות השלישית היא של חבר הכנסת דוד מגן, והוא לא הציג אותה כאן. האם היא קיימת או לא קיימת?

הי"ר ש' הלל:

היא קיימת, רק ההנמקה בוטלה. היא קיימת להצבעה, אף-על-פי שלא היתה לה הנמקה.

אליהו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

אם כך, אשיב עליה בקיצור. חבר הכנסת דוד מגן הציג שיהיה בוועדה נציג נוסף של המעבידים. אנחנו התנגדנו. הענינו וחוקק בסעיף מיוחד, שנציג המעבידים ישתתף בדעה מייעצת. כזכור, המעבידים אינם משתתפים בקרן, אינם

הוועדה, אבל את הפנייה הזאת יכול להפנות אלי רק יושב-ראש הוועדה, ומן הדין היה שהוא יאמר לו את זה לא מעל במת הכנסת, אלא בשיתה ביניהם. הדברים נאמרו, ולפני מונח התקנון. סעיף 127(א), לפיו נציג הממשלה או יושב-ראש הוועדה יכול לבקש להחזיר את הצעת החוק לוועדה. בינתיים אין לפני בקשה כזאת מצד יושב-ראש הוועדה. אם הוא רוצה, רשאי יושב-ראש הוועדה לבקש זאת ממני. האם עלי להכין שיוש-ראש הוועדה אינו מבקש את העניין הזה, חבר הכנסת שפייד? האם הבנתי נכון?

אליהו שפייד (י"ר ועדת הכלכלה):
לא. הייתי מודע לכך.

הי"ר ש' הלל:

מאחר שכאמור יכול נציג הממשלה או יושב-ראש הוועדה לבקש זאת, והם לא ביקשו זאת, אנתנו עובדים להצבעה.

לפני כן אבקש להסב חשומת לבכם לגיליון התיקונים שהונח בפניכם והוסבר עלי-ידי יושב-ראש הוועדה, פשוט למען הפרוטוקול. רשמו בפניכם את שלוש התיקונים: האחד אומר: בסעיף 3(ב)(2) במקום "שר" יבוא "משרד". חיקון שני — בסעיף 5(ב) במקום "סדר" יבוא "סדר". חיקון שלישי — בסעיף 9(2) במקום "שישלם חבר" יבוא "שחבר ישלם". רשמו זאת בפניכם.

אנו עובדים עתה להצבעה בקריאה שנייה.

ה צ ב ע

סעיף 1 נתקבל.

הי"ר ש' הלל:

בסעיף 2 יש הסתייגות של חבר הכנסת תופיק טובי: בסעיף קטן(ג), במקום "שיקבע החשב הכללי במשרד האוצר" יבוא "שיקבעו החשב הכללי במשרד האוצר וגזבר ארגון העובדים היציג". מי להסתייגות הזאת? מי נגדה?

ה צ ב ע

החיקון של חבר הכנסת ת' טובי לסעיף 2 / נתקבל.

סעיף 2. עם החיקון שנתקבל, נתקבל.

הי"ר ש' הלל:

לסעיף 3(א) יש הסתייגות של חבר הכנסת תופיק טובי. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע

בצד החיקון של חבר הכנסת

— רוב

— מיעוט

החיקון של חבר הכנסת ת' טובי לסעיף 3(א) נתקבל.

הי"ר ש' הלל:

לסעיף 3(ב) יש הסתייגות לחבר הכנסת דוד מגן. הוא מציע שבמקום "שישה חברים" יהיה כתוב "שבעה חברים". הוא גם מציע להוסיף פסקה (5). אני מעמיד להצבעה את הסתייגותיו של חבר הכנסת מגן לסעיף 3(ב).

שאם קמה אגודה שיתופית של עובדים, אם הם רוכשים את המפעל, האחריות לניהול חלה עליהם.

אורה נמיר (המערך):

לא צריך לשכנע אותנו להצביע נגד הממשלה.

אליהו שפייד (י"ר ועדת הכלכלה):
אני מציין את הבדלי הקונצפציות.

הי"ר ש' הלל:

כלי התלהבות יתר, חברי הכנסת.

אליהו שפייד (י"ר ועדת הכלכלה):

אני מציין את הבדלי התפיסה, ולדעתי הם ברורים לכל הנוכחים. כן קבעה ועדת הכלכלה פה אחד, שוב — בנוכחות כל הגורמים, וכדומה.

הנושא השני הוא הנושא של ההשתתפות המינימלית. אנתנו קבענו שבכל מקרה תהיה השתתפות מינימלית של העובדים ברכישת המפעל, כשהסכום לכל עובד ייקבע על-ידי הוועדה, כלומר על-ידי הוועדה של הקרן אשר בודקת כלכלית וחברתית את הפרויקט לפי מיקומו, לפי יכולת העובדים, לפי גודל המפעל, לפי גודל ההשקעה בו. אנתנו סברנו שלא יעלה על הדעת לקבוע מראש מחיר מינימום כלשהו, משום שהמחיר יכול להשתנות בצורה קיצונית בין מפעל קטן באזור פיתוח, שההשקעה בו קטנה, שהעיקר בו הוא עבודה ולא השקעה, וכדומה, לבין מפעל עתיר ידע הנמצא במרכז הארץ. אין בכלל אפשרות לקבוע קנה מידה התחלתי להשתתפות מינימלית. לכן קבענו בחוק חובת השתתפות מינימלית, אבל הטלנו על הוועדה לקבוע מה היא, כלומר, השארנו את העניין גמיש. אני מוכרח לומר שבעניין זה אינני מבין גם את העיקרון שלפיו הלך האוצר ואת הסיבה לו. אני רואה בכך הכבדה שלא לעניין. אינני רואה כל אפשרות לקבוע סולם כזה. אולי זה חלק מההתנגדות שהיתה לאורך כל הקו לעצם חקיקת החוק, התנגדות שעברה קריסטליזציה בנקודה הזאת, שהיתה הנקודה האחרונה לפני גמר העניין. אנתנו מתנגדים, כאמור, לשתי הצעות האלה.

אם לסכם: אני מציע לחברי הכנסת לדחות את כל ההצעות וההסתייגויות, למעט שתים, שהעלה חבר הכנסת תופיק טובי: האחת, המקנה גם להסתדרות זכות להשתתף בהחלטה על הקצאת האמצעים שיהיו בידי הוועדה, שהם אמצעים משותפים; והשנייה, הקובעת שסגן היוש-ראש יהיה נציג ההסתדרות.

הי"ר ש' הלל:

תודה. חבר הכנסת נחמיאס, מר רצונך?

אחר נחמיאס (המערך):

אדוני יושב-ראש הכנסת, הייתי מבקש את תשומת לבו של יושב-ראש הוועדה, כי בקשתי מופנית גם אליו. אני מבקש מיוש-ראש הוועדה להסכים לקיום סעיף 127 בחקנון ולהטיל על הוועדה לחזור ולדון בהסתייגויות שנשמעו עכשיו. אני מבין שאלו רק הייתה מעט הבנה לפני כן והדברים היו מוכבים לידעת יושב-ראש הוועדה והוועדה, היו מסכימים לכך. אני מבקש ממך, אדוני יושב-ראש ועדת הכלכלה, להשתמש בזכותך, לפי סעיף 127, לא נצביע היום ונחזיר לך את החוק לדיון נוסף.

מאיר שטרית (הליכוד):

אני מציע שלא להחזיר, כי אין שום ביטחון שזה יחזור לוועדה.

הי"ר ש' הלל:

לחבר הכנסת נחמיאס יש זכות לפנות ליוש-ראש

היו"ר ש' הלל:

לשר האוצר ושר התעשייה והמסחר יש הסתייגות גם לפסקה (7) בסעיף 9. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של שר האוצר ושר התעשייה והמסחר לסעיף 9 (7) — מיעוט

נגד — רוב

התיקון של שר האוצר ושר התעשייה והמסחר לסעיף 9 (7) לא נחקל.

היו"ר ש' הלל:

שר האוצר ושר התעשייה והמסחר מציעים הצעה חלופית לסעיף 9 (7), אם הסתייגותם לא תתקבל. מכיוון שהסתייגותם לא נחקלה, אני מעמיד להצבעה את הצעתם החלופית לסעיף 9 (7).

ה צ ב ע ה

בעד התיקון החלופי של שר האוצר ושר התעשייה והמסחר לסעיף 9 (7) — מיעוט

נגד — רוב

התיקון החלופי של שר האוצר ושר התעשייה והמסחר לסעיף 9 (7) לא נחקל.

היו"ר ש' הלל:

אני מעמיד להצבעה את סעיף 9 כהצעת הוועדה.

ה צ ב ע ה

סעיף 9, כהצעת הוועדה, נחקל.

היו"ר ש' הלל:

לסעיפים 10, 11 ו-12 אין הסתייגויות. אני מעמיד אותם להצבעה.

ה צ ב ע ה

סעיפים 10, 11 ו-12 נחקלו.

היו"ר ש' הלל:

חברי הכנסת, בשעה טובה אנחנו עוברים להצביע על החוק בקריאה שלישית. מאחר שהתקבלו הסתייגויות, אינני שומע שניצג הממשלה או יושב ראש הוועדה המבקשים —

אליהו שפייר (יו"ר ועדת הכלכלה):

היו"ר ש' הלל:

אחה מכש להצביע בעד.

אני מבין שיש פניה מצד יושב ראש הוועדה, על דעת הוועדה. האם הבנתי נכון?

יעקב זאק אמיר (המערך):
ועל דעת היוזמים.

היו"ר ש' הלל:

אל חסכן אותי. זה די מסוכן גם כך.

אני קובע שעלפי פנייתו של יושב ראש הוועדה, על דעת הוועדה, אנחנו עוברים עכשיו להצבעה בקריאה שלישית.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של חבר הכנסת ד' מגן לסעיף 3(ב) — מיעוט

נגד — רוב

התיקון של חבר הכנסת ד' מגן לסעיף 3(ב) לא נחקל.

היו"ר ש' הלל:

לחבר הכנסת תופיק טובי עוד הסתייגות לסעיף 3. הוא מתייחס לפסקה (2) בסעיף קטן (ב). אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של חבר הכנסת ת' טובי לסעיף 3(ב) (2) — מיעוט

נגד — רוב

התיקון של חבר הכנסת ת' טובי לסעיף 3(ב) (2) נחקל.

היו"ר ש' הלל:

לסעיף קטן (ג) של סעיף 3 יש הסתייגות לחבר הכנסת דוד מגן. הוא מציע שסעיף קטן (ג) יימחק. אני מעמיד להצבעה את הצעתו.

ה צ ב ע ה

בעד הצעת חבר הכנסת ד' מגן למחוק את סעיף 3(ג) — מיעוט

נגד — רוב

הצעת חבר הכנסת ד' מגן למחוק את סעיף 3(ג) לא נחקלה.

היו"ר ש' הלל:

אנחנו עוברים עכשיו להצבעה על סעיף 3, עם שתי ההסתייגויות של חבר הכנסת תופיק טובי שהתקבלו.

ה צ ב ע ה

סעיף 3, עם התיקונים שנחקלו, נחקל.

היו"ר ש' הלל:

לסעיפים 4, 5, 6, 7 ו-8 אין הסתייגויות. אני מעמיד אותם להצבעה.

ה צ ב ע ה

סעיפים 4, 5, 6, 7 ו-8 נחקלו.

היו"ר ש' הלל:

לסעיף 9, פסקה (2), יש הסתייגות של שר האוצר ושר התעשייה והמסחר. אני מעמיד אותה להצבעה.

ה צ ב ע ה

בעד התיקון של שר האוצר ושר התעשייה והמסחר לסעיף 9 (2) — מיעוט

נגד — רוב

התיקון של שר האוצר ושר התעשייה והמסחר לסעיף 9 (2) לא נחקל.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):
אני מבקש לומר משפט אחד.

היו"ר ש' הלל:

אם זה אכן משפט אחד, אמור אותו.

יעקב ז'אק אמיר (המערך):

אני רוצה לנצל את ההזדמנות הזאת ולברך את חברת הכנסת עדנה סולודר שהיתה אחת משלושת היוזמים של החוק שהתקבל. אני מקווה שהוא יביא ישרה לפועל ישראלי.

היו"ר ש' הלל:

תודה רבה.

ד. אי-פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות

הסטודנטים. אני מזהיר את עצמנו מפני החלטה כעניין שאינו יודעים כלל מה משמעותו. אנו נאשר או שלא נאשר תקציב כלי לדעת את מורכבותו, את מרכיביו ואת חלקו של כל מרכיב ומרכיב בסך כל התקציב.

חלקו של תקציב ההשכלה הגבוהה בתקציב המדינה נשאר עכשיו, בשנת 1986, בשיעור של כ-5.6% מסך כל תקציב המדינה. זה עשר שנים לא עולה חלקה של ההשכלה הגבוהה בתקציב המדינה, אף שמספר הסטודנטים עולה באופן מתמיד, האוניברסיטאות מתרחבות, ומדי שנה נקלטים באוניברסיטאות אלפי סטודנטים חדשים.

יתר על כן, חלקו של תקציב המוסדות להשכלה גבוהה ירד מ-1973, שבה היה 7.9% מסך כל תקציב הממשלה חוץ מתקציב הביטחון והחזירי ריבית, ל-4.4% ב-1983 — ירידה דרמטית המאלצת את המוסדות האלה, שהם בתהליך של התפתחות, לקחת כספים ממקורות אחרים: ממגביות בחוץ-לארץ, מאגודות שוחרים למיניהן, או מהלוואות שמסתבכים בהן, או מהטלת שכר לימוד גבוה יותר.

אני רוצה להגיד לכם, חברי הכנסת: חלקו של שכר הלימוד של הסטודנטים בהתשליו היה כ-11% מתקציב ההשכלה הגבוהה, אבל עד 1982 הוא היה בתהליך של ירידה והגיע אז ל-5% מסך כל תקציב המוסדות להשכלה גבוהה. בעקבות הדוח של ועדת-תקציב, שהחמנה לטפל בסוגיה הזאת, עלה שכר הלימוד ל-6.1% מתקציב המוסדות להשכלה גבוהה, אבל אחרי תוספת האגרה לפני שנה מהווה שכר הלימוד של הסטודנטים כ-15% מתקציב האוניברסיטאות. זאת אומרת, שהעול היחסי — ולא רק היחסי, גם הריאלי — המוטל על הסטודנט, העול הישיר המוטל עליו עולה כפי שעולה וחלקו של שכר הלימוד בתקציב האוניברסיטאות עולה בצורה דרמטית.

אנו נמצאים עכשיו ערב ההחלטה על שיעור שכר הלימוד. אני יודע שהוועדה היושבת עכשיו בראשותו של סגן ראש הממשלה ושר החינוך והתרבות יצחק נבון מתקשה מאוד להגיע להחלטה. הדרישות של האוניברסיטאות הן כפי שהן, כי הן זקוקות לכספים, והסטודנטים מצויים במשאל-זמנן זה סכום שהוא אולי כשליש ממה שהאוניברסיטאות תובעות מהם. איך יגשרו על הפער הזה? על רקע שאלה זאת, אני צופה ועושים אמיתיים וממושכים במוסדות להשכלה גבוהה.

הדבר המעניין הוא, שמדינות מתקנות בעולם פתוחות את השערים להשכלה גבוהה ותלמידים לומדים בהן חינם. אם כן, הברירה הטבעית באוניברסיטאות בחוץ-לארץ חלוצה

חרף העובדה שבתהליך ההצבעה בקריאה שנייה התקבלו הסתייגויות מספר לחוק, אני מעמיד להצבעה בקריאה שלישית את החוק, עם התיקונים שהתקבלו.

ה צ ב ע

חוק רכישת מפעלים בידי עובדיהם (מקרים

מיוחדים), התשמ"ז — 1987, נחקל.

היו"ר ש' הלל:

אני קובע שהחוק, עם התיקונים ועם ההסתייגויות שהתקבלו, התקבל פה-אחד בקריאה שלישית.

היו"ר ש' הלל:

אנחנו עוברים לסעיף ד' בסדר-היום: אי-פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות — מאת כמה חברי כנסת. רשות הדיבור לחבר הכנסת נחמן רז לפתוח את הדיון.

נחמן רז (המערך):

אדוני הושב-ראש, חברי הכנסת, הדיון במליאה מתקיים עתה בעקבות הצעה שהעליתי עוד לפני הפגרה, הצעה לסדר-היום בשם: סכנת ההתמוטטות של ההשכלה הגבוהה. או עדיין לא ידעתי עד כמה הכינוי הזה, או הכותרת הזאת תואמת את המצב הממשי.

בשבוע הבא תחליט הכנסת על תקציב המדינה. אחד התקציבים, בין השאר, שבו עלול להיות קיצוץ הוא תקציב החינוך הכללי. אינני רוצה להזדקק לנושא הזה והואיל והנושא כאן הוא ההשכלה הגבוהה בלבד, ולכן יש תקציב נפרד. אבל אני משתמש בהזדמנות זו שאני עומד כאן ומזהיר את עצמנו מפני קיצוץ נוסף בתקציב החינוך הכללי. כל קיצוץ בחינוך אינו קיצוץ בתקציב אלא בשורש האילן הזה, אילן החינוך, אפשר לומר בעצם אילן העתיד — לא יעמוד, לא יחיה. אסור לגעת בכסף זה.

לעניין תקציב ההשכלה הגבוהה — היום אנו עומדים בסימן של שביתות ובסימן של הפגנות סטודנטים, עקב המחשבה או המגמה להעלות את שכר הלימוד של הסטודנטים. המחשבה על העלאת שכר הלימוד של הסטודנט פירושה העברת סכומים נוספים לתקציב האוניברסיטאות, על מנת שיוכלו לעמוד במטלות הניצבות בפניהן.

מלבד זאת, אנו מצויים גם בעיצומו של משבר עמוק בתקציב המוסדות להשכלה גבוהה. היום, בשבוע שעבר וגם לפני שבועיים התקיימו דיונים בוועדה לענייני ביקורת המדינה. דנים שם בדוח מבקר המדינה על האוניברסיטאות, והדוח הזה מציג תמונה קשה, ביותר של מצב המוסדות להשכלה גבוהה, מצב הנובע בחלקו מהתנהגות כלתי אחראית ובלתי מובנת של מי שעמד בראש כמה מהמוסדות האלה; אבל, המצב נובע בחלקו מתקציבי ממשלה, מתקציבי מדינה למוסדות להשכלה גבוהה, ההולכים ופוחתים.

תקציב ההשכלה הגבוהה, המוגש לנו ועליו נצטרך להתחיל בשבוע הבא, מסתכם ב-491 מיליון שקל חדש. אבל לא נזכר בו חלקו של שכר הלימוד של הסטודנטים. איש לא החליט על שיעורו, איש לא החליט על רמתו. ייתכן שאיש אינו יודע בעצם מה חלקו בתקציב הזה — תופעה תמונה מאוד. המרכיבים האחרים מופיעים שם, אך לא שכר הלימוד של

אם לא נקיים את האוניברסיטאות בכבוד, ואם הסטודנט הישראלי לא יהיה מסוגל ללמוד בהן בצורה מכובדת — וכשאני אומר צורה מכובדת אני מדבר על שכר לימוד חינוך אלא על שכר לימוד שיהיה הגיוני מבחינת אפשרויותיו של אדם אחרי שירות צבאי להשתכר כדי שהוא יוכל לשלם תמורת לימודיו — אם הדברים האלה לא יקרו, אנחנו בסכנה אמיתית של פגיעה במפעל שהוא אולי המפעל היפה ביותר של חיי הרוח והחברה שלנו. מה עוד שאנחנו תלויים בתפוקה של האוניברסיטאות האלה, במדענים, בחוקרים, במגלים, בממציאים וכדומה.

אני רוצה להרחיב על כך את הריכוז. אולם, אם סך כל הסגל של כל המוסדות להשכלה גבוהה בארץ מנה כשנה שעברה 18,164 איש, ומתוכם כ-8,250 הם אנשי סגל הוראה ומחקר והשאר הם אנשי סגל מינהלי וטכני, הרי שמבחינת היקף הסגל המינהלי הטכני נמצאות האוניברסיטאות בתהליך של קיצוץ אמיתי. אנחנו שומעים ורואים את זה. אבל אל נחשוב שקיצוץ בסגל מינהלי וטכני הוא רק עניין של הוצאת אנשים מיותרים מהמערכת. פעמים רבות תחזוקה טכנית פירושה הוא אחזקת חשמל במעבדה, אחזקת מחשבים של חומרים. אין הכוונה שהאיש הוא מיותר ואין לו שייכות לעבודה כמוסד להשכלה גבוהה. אבל מקצעים בתחום זה באופן חמור, וככל שיקצצו בו יותר כך נרגיש בכך יותר. זהו אומנם חיסכון כספי, אבל אני בטוח שזאת פגיעה במדע ובלימודים עצמם.

אולם, אם אין אפשרות להגדיל את מאגר החוקרים, הרי אנחנו נמצאים באמת במבוי סתום מבחינת פיתוח המחקר וביטוס.

התחזית היא, שבשנות ה-90 הראשונות נגיע בארץ לכ-85,000 סטודנטים. היום לומדים באוניברסיטאות קרוב ל-70,000 סטודנטים. מניין ניקח בשבילים את המדריכים, המורים והמרצים? איך נפתח את הספריות ואת המעבדות וכיצד נעסיק את האסיסטנטים שידריכו אותם?

אני חושב שהכנסת חייבת להתחיל לשאלה הזאת ולחיות את דעתה הנחרצת שההשכלה הגבוהה היא בחיננו והיא נשמת אפנו. אין זה חיי רוח, זה בעצם רוח לשם החיים. אם לא נחזיר את עם הספר אל הספר, אל הסדנה ואל המעבדה, אל בית-הספר ואל השדה כאנשים משכילים, אריה לנו, כי כמיעוטנו הסכנות הצפויות לנו, אבל כאיכותנו נוכל לעמוד בהן. אם לא תהיה האיכות שהיא תוצאה גם של מערכת ההשכלה הגבוהה, המחקר והמדע, אנחנו ודאי נצמד לאחור. מזה צריך להיזהר, את זה יש למנוע ולכן צריך לעשות גם לגבי הנושא הכללי של תקציב החינוך — אין לגעת בכסף הזה, יש להוסיף עליו הן בתקציבי המוסדות להשכלה גבוהה, הן בשיפור מעמדו של המורה והן בתנאים שאנחנו מעמידים לרשותו של הסטודנט. את כל זה חייבים לעשות, ויתר מנין להשיג לכך גם את האמצעים. השאלה היא, קודם כול, שאלת החשבת העניין וראייתו כחיוני בדרגה עליונה של הקיום הלאומי.

היור"ר ש' הלל:

תודה לחבר הכנסת נתמן רז, יושב-ראש ועדת החינוך והתרבות.

ועדת הכנסת קבעה מסגרת של שעה לדיון ולרשות כל אחד מהנואמים יעמדו עשר דקות. רשות הדיבור לחברת הכנסת אמירה סרטי, ואחריה — לחבר הכנסת בני שליטא. מי שלא יציל את עשר הדקות העומדות לרשותו לא נבוא אליו בטענה.

באי-עמידה בדרישות כתוצאה מהתנאים של האוניברסיטאות, באי-עמידה בכחיתות, בשיגורים וכדומה, אבל הלימודים הם חינוך. אין שכר לימוד. הרברים אמורים לגבי מדינות רבות במערב-אירופה, ואפילו לגבי מדינות באמריקה הדרומית, שאינן נחשבות למתקדמות ולמתקנות ביותר.

אני רוצה להגיד לכם, שמאז 1973 קרתה בארצות ערב מהפכה נוספת על מהפכת הנפט. זו מהפכת ההשכלה הגבוהה. בארצות אלה יש מפנה דרמטי בבניין אוניברסיטאות חדשות, בגידול מספר הסטודנטים, בהעלאת רמת הלימודים: עד כדי כך שחלק מהמדינות הערביות, שנחשבו תמיד למדינות שאינן מתקדמות בהשכלתן, עולות עלינו מבחינת מספר הסטודנטים ל-1,000 איש. יורד, הפלשתינים כציבור — מספר הסטודנטים אצלם הוא 18 יותר על כל 1,000 איש, כ-19. אצלנו אין המספר מגיע אף לא ל-15, ומיותר לדבר כאן על כל המשתמע מכך.

עקב הפחתת התקציבים לאוניברסיטאות, נעשה היחס המספרי בין המורים לתלמידים, והיינו מספר התלמידים על כל מורה, גרוע יותר. אני רוצה למסור לכם, שלפני שנתיים היה היחס במדעי הרוח והחברה 1 ל-15 — על כל מורה 15 סטודנטים; במדעי הטבע — 1 לשמונה; ברפואה, בחקלאות ובהנדסה היחס הכולל הוא 1 ל-11.5. היחס המקובל כרצוי — באנגליה נהגים לראות את זה כיחס נכון בין מספר התלמידים למורה — הוא 1 ל-10. אבל זה היה לפני כשלוש שנים.

היום המצב הוא גרוע יותר, מפני שמספר הסטודנטים גדל ומספר המרצים, המורים הבכירים, סגל ההוראה אינו גדל. כי כדי שאנשים ייכנסו לסגל ההוראה הבכיר עליהם לעבור סטוז מסוים, של שמונה-חמש שנים. יש לשלם לציבור הזה, וכאשר אין ממה לשלם, אין מגדלים את הציבור הזה. מכאן יוצא, שמספר התלמידים גדל ביחס למספר המורים, אבל החמור מכול הוא שהסגל מזדקן, וכאשר יפרשו ציבורים גדולים של מרצים ובכירים אי-שם בראשית שנות ה-90, לא תהיה עתידה. נעמוד בפני חסר אמיתי של אנשי מדע היכולים לגדל את דור העתיד של מרענים וחוקרים.

אני יודע שכאשר מדברים על משבר בהשכלה הגבוהה ועל התמוטטות המערכת הזאת נוהגים לדבר רק על ההיבטים הקשים. בריון כללי כזה במליאה כדאי לנו לזכור כל מיני דברים חשובים מאוד שנעשים במסגרת המוסדות להשכלה גבוהה, כגון פר"ח — פרויקט חונכות של סטודנטים שחונכים תלמידים בבתי-ספר. כ-350 בתי-ספר נהנים מעזרתם של סטודנטים. תמורת חונכות של ארבע שעות בשבוע מקבל הסטודנט כ-60% משכר הלימוד שלו. למעשה הייתה כאן שחיקה, אבל שיעור ההשתתפות הוא בערך זה. זהו מפעל חברתי-חינוכי מדרגה ראשונה, ואני יודע שהמערכת רוצה להרחיב את מלגות פר"ח. באוניברסיטאות השונות שלנו לומדים כ-1,159 תלמידים יהודים שבאים מחוץ-לארץ כדי ללמוד באוניברסיטאות ואחר כך חוזרים לחוץ-לארץ. באוניברסיטאות ובמכללות האזוריות הקשורות לאוניברסיטאות לומדו בשנת התש"מ כ-3,500 צעירים בוגרי צה"ל; היום המספר הוא גדול הרבה יותר. נוסף על המפעלים והפעולות האלה, כמעט כל המחקר הבסיסי במדינת ישראל נעשה באוניברסיטאות, כמחצית המחקר היישומי נעשה באוניברסיטאות. הרי אומר, לאוניברסיטאות אין רק תפקיד השכלתי נטו, האוניברסיטאות ממלאות תפקידים חברתיים-לאומיים בעלי היבטים רחבים מאוד באוכלוסייה הישראלית וגם ביהדות העולמית.

אמירה סרטני (מפ"ם):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני משוכנעת שעלינו לצאת מהדיון היום עם החלטת שאין להעביר את נושא מצב האוניברסיטאות — והוא מתקשר לנושא שכר הלימוד של הסטודנטים — לשום גורם אחר. אני מקווה שהפעם הזאת, לפחות, תהיה הכנסת יעילה ותגיע להחלטות.

נושא שכר הלימוד של הסטודנטים נדון פעמים רבות בוועדת החינוך של הכנסת, וזו המליצה להקים ועדה ציבורית שתקבע את שכר הלימוד של הסטודנטים. משום מה, החליטה הממשלה להקים ועדת שרים בשותפות עם הגורמים השונים, ועובדה היא שעד היום, בגלל חילוקי דעות מאוד מאוד משמעותיים בין השרים החברים בוועדה — ואני מבטיחה שאלו בעיקר חילוקי דעות בין שר החינוך והתרבות לבין יושב-ראש הוועדה, השר פת — העניין לא בא על חיקונו. הוועדה לא פעלה כמעט שלושה חודשים, הזמן חלף, והיום אנחנו עומדים בפני קבלת חוק התקציב ומשמעותיותו.

שר החינוך והתרבות י' נבון:

היו פגישות וישיבות ולא היה אפשר להגיע להסכמה.

אמירה סרטני (מפ"ם):

בכל אופן, היום אנחנו עומדים בלי מסקנות של הוועדה.

האוניברסיטאות נקלעו לקשיים לא באופן פתאומי ולא בבת אחת. היו לכך כמה סיבות: ירידה בהשתתפות הממשלה בתקציבי האוניברסיטאות בשנים 1980 עד 1986 ב-3.1%, בזמן גדל מספר הסטודנטים; ניהול לקוי של האוניברסיטאות, וכבר נאמר פה, חוסר אחריות; ירידה בערך הדולר, המשפיעה על התרומות תרמו להידרדרות. בסך הכול, לא הסטודנטים ולא שכר הלימוד הם שהשפיעו על המצב הזה.

כפי שנאמר, ולפי המספרים שנמסרו לנו על-ידי הסטודנטים, היה שכר הלימוד ב-1980 5.2% מתקציב האוניברסיטאות, ואילו בשנה החולפת — 19.1% ממילא עלה, אם כן, חלקם של הסטודנטים בתקציב האוניברסיטאות. אני מניחה שהיום זה כבר בסביבות ה-20%.

בשנה החולפת הוטלה אגרה של כ-500 דולר לסטודנט על שכר לימוד של 700 דולר. לאן הלכו כספי האגרה? האם לאוניברסיטאות? באיזו מידה הלכו לאוניברסיטאות? איזה חלק מהם?

כחוק התקציב המוגש מציע האוצר להקטין היטלים שונים, שרובם ככולם מוטלים על מוצרי מותרות ושירותים לבעלי אמצעים, כמו מיסוי על מכונות ועל נסיעות לחוץ-לארץ. זה הכיוון, לעומת זאת, מתכוונים ומתכננים להטיל על הסטודנטים עול נוסף. חכמי הרור, שלמדו בעבר באוניברסיטאות והיום הם כבר מעבר לכך, אומרים: לא זיק לסטודנטים לעבור למטה המטרה החשובה, הלימודים. אומרים: גם אני למדתי ועבדתי; זאת אמרה מקובלת. אבל מה היתה אז רמת החיים, כיצד אפשר היה להשתכר מעבודה? האומנם לא השתנה דבר במשך השנים?

הוצאות הקיום השוטף של סטודנט היום נעות בסביבות 7,500 — 7,700 ש"ח לשנה. אם נוסיף על כך רק את שכר הלימוד שהסטודנטים מרבים עליו — כ-800 דולר, שהם בערך 1,200 — 1,300 ש"ח — התוצאה היא שההוצאה החודשית של סטודנט היא בערך 740 — 750 ש"ח לחודש, וזה הרבה מעל לשכר המינימום במשק; פעמים רבות זה מעל למה שמרוויחים הוריו של הסטודנט. על הסיפורים על כך שלסטודנטים הוריו מכונות — אנחנו יודעים, ומי שמסתכל ובוחן את זה יודע שהן שייכות למיעוט — — —

שר החינוך והתרבות י' נבון:

אין הגעת לסכום של 750 שקל לחודש?

אמירה סרטני (מפ"ם):

7,500 עד 7,700 ש"ח הוצאות לקיום שוטף של סטודנט

— שכר דירה, נסיעות — — —

שר החינוך והתרבות י' נבון:

הוצאה חודשית? שנתי?

אמירה סרטני (מפ"ם):

7,700 ש"ח כהוצאה שנתי. זה כולל שכר דירה, נסיעות,

כלכלה, הוצאות בסיסיות. על זה אנחנו מוסיפים את שכר הלימוד. אני מדברת על 800 דולר, שהם 1,200 — 1,300 ש"ח לשנה. אני מחברת הכול ומחלקת ב-12 ומקבלת 740 ש"ח לחודש.

אני חוזרת לעניין המכונות: כל הטיעונים האלה כלפי הסטודנטים — אנחנו יודעים שהדבר נוגע למיעוט. אומרים שהם לא מפגינים; סוף סוף הם הפגינו. אבל לפני כמה חודשים אמרו שהם אינם מפגינים כי בסופו של דבר הם מסתדרים, ונראה שיש להם מאין לקחת. כל הטיעונים האלה הם עורבא פרח.

היתה טענה, שבעד ילד בגן הילדים משלמים יותר מאשר בעד סטודנט באוניברסיטה. זה היה נכון בשנים התש"מ-א-התשמ"ד. אבל השינוי מאז גדול מאוד, ומה שמשלם הסטודנט גבוה פי כמה וכמה מהתשלום לגן הילדים. אבל אינני רוצה לעשות את ההשוואות האלה, כי הצרכים שונים.

יש הצעה להנהגת שכר לימוד דיפרנציאלי, על-פי המקצועות. אני חושבת שזה אחד האבסורדים הגדולים, כי אין כל אפשרות לעשות השוואה בהכנסה. יש בעיה של העדפה: האם אנחנו מעדיפים מקצועות מסוימים, כעיקר המדעים המדויקים — — —

בני שליטא (הליכוד):

לא אנחנו, המשק.

אמירה סרטני (מפ"ם):

המשק, בסדר. אני חושבת שזו דרך לא-מוצלחת והיא רק תסבך אותנו. כל המדיניות הזאת, לאן היא מובילה אותנו? למצב שאליו מובילה אותנו דרכו של משרד האוצר בכל התחומים: המדינה מסירה מעל עצמה את המחויבות לאספקת השירותים הבסיסיים לאזרח, ותמורת שירות חייב האזרח לשלם. ישלם מי שיש לו, ומי שלא יהיה לו — לא ישלם ולא יקבל את השירות.

חברי הכנסת, מדברים כל כך הרבה על חשיבות ההשכלה והמזע ועל עידן הטכנולוגיה. ראש הממשלה לשעבר, שמעון פרס, הבטיח לחזק ולטפח את האוניברסיטאות. לצערנו, זה נשאר בגדר הבטחה ואנחנו לא רואים מימוש.

חברי הכנסת, כבר היום יש נשירה של סטודנטים, ואני למדה זאת מפיהם, מפני שהם אינם יכולים לעמוד במעמסה. ללמוד ולעבוד זה יפה מאוד. אין לי שום דבר נגד זה שאדם צעיר גם יתאמץ קצת. אבל היום זה יפה בתיאוריה בלבד. במעשה מי שצריך להרוויח את לחמו בעבודה בשכר של 2.2 ש"ח לשעה לא יכול לכסות את ההוצאות שלו, והוא יצטרך לעבוד יותר מאשר ללמוד. מי שיהיה לו מימון משפחתי או אחר ולא יהיה מחויב לעבוד יוכל להקדיש את כל זמנו ללימודים; והאחרים, חסרי האמצעים, יהיו סטודנטים בינוניים

לעתים ואף על-פי רוב מיותרת, שבנו בשנים השמנות. היום יש גם עודף עצום של בוגרים, האבודים למשק הלאומי בהרבה תחומים ובהרבה מוכנים, משום שבוגר אוניברסיטה במדעי הרוח כבר אינו מוכן להרטיב את אצבעותיו בעבודה המכבדת את בעליה. הוא — למד; הוא רכש צווארון לבן; הוא לא בשביל עבודה כפיים, זה לא מוכבוד. זה פוטנציאל של ירידה. מעדיפים לרדת, אבל לא "להשפיל" את עצמם בעבודה כלשהי, בעבודה אחרת.

המצב הזה חמור וחייב להשתנות. הנהלים באוניברסיטאות: שנת השבתון, המשכורות הגבוהות, התנאים הנלווים אליהן, הכובד העצום. מה זה שנת שבתון? זה הפך לשם נרדף של הישג סוציאלי. תמיד צריך שנת שבתון ודווקא בחוץ? אי אפשר במכוני המחקר הישראליים? צריך תמיד לנסות לחוץ-לארץ משום שהמעמד מחייב?

הסכמנו לאותם תנאים נלווים, לאותן משכורות, לשעות עבודה, שבועיות מנוחות. את כל זאת רואים הסטודנטים, שעתידיים להיות דור העתיד.

עם זאת, יש גם דברים יפים. עובדה היא שכמעט כל נערה ונער מגיעים היום ללימודים גבוהים. לפני כמה זמן היתה ההפגנה של הסטודנטים בחוץ. אני מתקנא בחבר כנסת מסוימים, בדרך כלל מהאופוזיציה, היכולים לדבר על הכול; על כל מה שעולה על דעתם, לחקוף על ימין ועל שמאל. הם לעולם לא בעמדת אחריות ולעולם לא יהיו בה. אני הייתי צריך לכוון קצת יותר את המלים, לא יכולתי להבטיח להם את כל ההבטחות שבעולם.

בכלל, יש מצב של משק לאומי המהדק את החגורה בכל התחומים, והידוק זה צריך להתבטא גם באוניברסיטאות. אבל, עלינו להדק את החגורה כך שלא תוציא שום נערה או נער מבית-הספר הגבוה, מהאוניברסיטה. כולם ילמדו. לשם כך יש לקבוע שכר לימוד מודרך, וכך לא ייוותר בחוץ שום בן עניים. שממנו אולי תצא תורה.

לעומת זה, על המשק הלאומי שלנו, עם כל החופש שמסביבו, ריש לנו הרבה חופש. לתכנן את עצמו. עליו לקבוע, למשל, שבשנתיים-שלוש השנים הבאות צפוי ביקוש למקצועות המסוימים האלה והאלה. את הלימוד של מקצועות אלה עליו לסכסד סבסוד עמוק, בלי קשר לעלויות. יכול להיות שיהיו אלה דווקא מקצועות שעלויותיהם גבוהות יותר. זה לא מעניין ולא מוסיף. המשק צריך — המדינה מסבסדת. חד וחלק. אם צריך מדעי טבע — יהיה סבסוד של לימודי מדעי הטבע, ומי שלומד תיאטרון ישלם קצת יותר; אינני מזלזל בלימודי תיאטרון.

אני גם סבור, שיש לקבוע הנחה מפורשת, רשומה, בשכר הלימוד ולתת זכויות ליוצאי צבא, זכויות יתר בקבלה לאוניברסיטאות ליוצאי צבא. רבותי, אני רוצה לומר לכם, אלה לא מלים בעלמא. המדינה הזאת חיה על חרבה, המדינה הזאת מוקפת אויבים, שעדיין לא החזירו את החרב לגדנה. אנחנו חייבים לתת עידוד, כצורה מפורשת וללא בוש, לאלה המשרחים את מולדתם. אל יבואו יפי הנפש ויגידו שהלימוד האקדמי צריך להיות חופשי, שווה לכל נפש. עם כל הכבוד, מותר שתהיה העדפה.

בשכרנות האחרונים ביקרתי במכון ויצמן, על-פי המגזת המכון, ונהניתי מאוד. גם שם, במסד הזה שקנה לו שם כן-לאומי, מתחבשים בכעיות חקציב דציניות. יש בעיה של ספרי לימוד הקשורים לכל מערכת החינוך והלימודים שלנו בחינוך. וכבר אמרתי בתחילת דברי, שהדברים מתקדמים, ויש

ומטה, או, לחלופין, יצטרכו ללמוד שנים נוספות. כך תהיה ההשכלה הגבוהה השכלה לעשירים, וחוסר השכלה — לעניים.

מערך הסיוע המקובל היום, ושכולם תוהים למה הסטודנטים לא מנצלים אותו, הוא כזה שלכל הלוואה צמודים דמי טיפול בסך 10% פלוס 2.5%, בסך הכול 12.5%, שהם למעלה מהריבית הבנקאית שמשלמים כאשר לוקחים הלוואה מהבנק. איזה סטודנט ייקח הלוואה כזאת? אין לי ספק בכך שצריך ליצור מערך של סיוע, אבל צריך להיות מערך אמיתי ונכון. גם בפר"ח — פרויקט חונכות — שהסטודנטים המתגוררים לו עושים עבודה חשובה מאוד, גם כאן ירדה ההשתתפות באחוזים לגבי השכר שהסטודנט משלם.

אנחנו חייבים לצאת מפה עם פתרונות. אחד הפתרונות, שהוצע על-ידי חבר הכנסת אהרן הראל אבל לא התקבל משום-מה על דעתן של האוניברסיטאות, הוא הענקת סמכויות למכללות ללמד ולהכין סטודנטים לקבלת התואר כ"א, כי במכללות הלימוד זול הרבה יותר. הרבה מאוד מההוצאות שיש באוניברסיטאות אינן חלות על הלימודים במכללות. האוניברסיטאות מתנגדות לכך, משום מה, אינני יודעת את ההסבר.

כפי שאמרנו, הצעדים הדרושים הם: התייעלות האוניברסיטאות; בדיקה מהירה, תוך זמן קצוב, של מצב משק האוניברסיטאות וחסול בזבזים; העלאת השתתפות הממשלה במימון האוניברסיטאות, לכל הפחות באחוז שהיה בשנים 1980 — 1982; העמדת שכר הלימוד על 800 דולר — 700 דולר ששולמו עד כה פלוס 100 דולר בגלל מצוקת המשק, כפי שאומר חבר הכנסת שליטא; וליד זה מערך סיוע. כך אולי נצליח לקיים את המערכת הזאת כמערכת טובה, יעילה, שכל אחד יוכל ליהנות ממנה.

היו"ר ש' הלל:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת בני שליטא, ואחריו — לחבר הכנסת אבנר חי שאקי; אם הוא לא יהיה, לפי מה שכתוב אצלי צריך לדבר מישור מהמערך. אינני יודע מי.

בני שליטא (הליכוד):

אורני הישג-ראש, חבר הכנסת, החינוך הגבוה הפך בימינו להיות שווה לכל נפש. היום הוא כהישג ידו של כל נער. בעבר היתה תעודת הבגרות בבחינת מסמך עליון. מי שהשיג את התעודת הנכספת הזאת נחשב למישהו יחיד במינו. היום ניצב החינוך הגבוה במעמד זה, ובעתיד ייתכן שהדוקטורט, הפרופסורה, ימירו אותו. יכול להיות שיצטרכו אף יותר מזה. העולם משתנה, מתקדם, ועלינו להחמיד ולהדביק את המאורעות.

עם זאת, לבי בוכה על היחס לבתי-הספר המקצועיים. אנחנו במדינתנו הרבגונית של כישלון למי שהולך לייצור, למי שלומד מקצוע. עוד מעט לא יהיו עוד בעלי מקצוע. יש מקצועות, שמכונות לא יכולות עדיין להחליף אותם, ובעלי המקצוע פשוט לא יהיו. זה נעשה בלתי מוכבוד. לעבוד, לעמול, זה לא תמיד מוכבוד. לכו ותראו מה נעשה בלשכות העבודה למיניהן. אנשים מעדיפים לקבל דמי אבטלה ולא לעבוד כמה שחורג מהמקצוע. בא לשם אדם, מתהדר ברשימת נהיגה, וממאן לקטוף תפוחים כפרס. הוא נהג, זה המקצוע שלו. אנחנו משלימים עם זה ומסכימים. המדינה מלאה טפילים שלא רוצים לעבוד.

האוניברסיטאות עצמן היו מרופדות תקופה ארוכה בשומן רב. יש בהן שנהב לרוב, מגדלי שן מרובים, בניית פאר מרובה,

בני שליטא (הליכוד):
אבל לא אמרתי.

אהרן הראל (המערך):
לא אתה. אני אומר שאי אפשר לומר כך.

בני שליטא (הליכוד):
אני ביקרתי, אבל לא אמרתי שהשכתונים הם פרוזיטות.

היו"ר ש' הלל:
חבר הכנסת שליטא, לא שמעתי שהוא הזכיר את שמך כמי שאמר את הדברים הללו. הוא התווכח עם מישהו שאולי אמר אותם.

אהרן הראל (המערך):
עם תיזה. השכתון מיועד להעלאת רמת המדענים. הוא נועד לתת למרצים ולחוקרים שלנו אפשרות ללמוד גם מן המחקר הנועשה במדינות אחרות. הביקורת שיש למבקר המדינה אינה על קיום השכתון. הביקורת היא על כך שבשוליים יש ניצול לא-נכון של השכתון. אבל אם היום בוועדה אומר לנו פרופסור זוסמן מהאוניברסיטה העברית, אחד הפרופסורים החשובים — — —

היו"ר ש' הלל:
חבר הכנסת הראל, איננו מצטטים את הדברים הנאמרים בוועדות. אתה יכול לייחס לו את הדברים בלי להזכיר את הוועדה.

אהרן הראל (המערך):
אני מבקש לתקן. אומר מה שאמר לי פרופסור זוסמן לאחר ישיבת הוועדה. הוא אמר שגם באוניברסיטה העברית וגם במכון ריצמן הגיעו למצב שבו אין תקציב מספיק אפילו לרכישת חיות ניסוי. אחד הפרופסורים המפורסמים והחשובים ביותר בארץ שלח עבודת מחקר שלו לחוץ-לארץ, וזה אדם שכבר פרסם הרבה מאוד עבודות, אך עבודתו הוחזרה ונאמר לו: אדוני הנכבד, כבר אין משתמשים בחיות הניסוי שאתה השתמשת בהן. אינך יכול להיות פרופסור באותה רמה של הפרופסורים אצלנו אם המחקרים שאתה עושה אינם באותה רמה כמו אלו שנעשים בארצות-הברית, באירופה ובמקומות אחרים בעולם.

צריך להכין שהקיצוץ שנעשה בעשור האחרון במערכת החינוך בכלל ובמערכת ההשכלה הגבוהה בפרט הוא קיצוץ מצטבר ויגיע רגע מסוים שבו לא נוכל להדביק את הפיגור. חוסר מדענים וחוסר מרצים מצטבר מהווה פגיעה קשה מאוד. אם לא נבין זאת, יכולה ההשפעה להיות חמורה ביותר.

יש גם מי שיורדים מהארץ. יש ירידה מהארץ, ויש שיורדים מפני שמערכת ההשכלה הגבוהה אינה יכולה לתת להם היום אותם כלים ואותם מכשירים שמקבלים במקום אחר. זוהי ירידה חמורה.

אם אנחנו מחפשים באמת דרכים לשיפור המצב ורוצים לתת להשכלה הגבוהה את הממדים הנכונים, צריך לתת חשוכות על שתי שאלות. ממשלת ישראל, לדעתי, עשתה דבר חמור ביותר בתחום זה. שר האוצר נפגש עם ראשי האוניברסיטאות ואמר: אנחנו מבינים את הבעיה, אנחנו רוצים לתקן את המצב, נגדיל את התקציב; בפעם ראשונה, לאחר קיצוץ שנמשך הרבה שנים, נגדיל את תקציב ההשכלה הגבוהה. ואכן, בתקציב המוגש לכנסת — וכשבוטע הבא אנחנו צריכים לאשר אותו — הוא מגדיל את תקציב האוניברסיטאות. אולם בפעם הראשונה אין הוא כותב בספר התקציב המונח על

להתמיד ולחדש את הספרים, ואין תקציב. ראיתי שם מחקרים חשובים, ואם יהיה תקצוב גדול יותר, ייתכן שתצאנה משם המצאות מהפכניות. וכולנו מדדים בעניין זה על קביים. משום שאין תקציבים.

אני מסכם ומסיים: תשומת לב לבתי-הספר המקצועיים, אנו צריכים גם עובדי כפיים ואנשי מקצוע; תשומת לב למערכות ספרים שמהם ועליהם מתחנך דור; תשומת לב למצב בסמינרים למורים — לדעתי, המצב שם חמור, משום שלמרות הדרישות התחרות וגשנות של הסתדרויות המורים להעניק לסמינרים אלה הכרה אקדמית לא נעשה בהם שינוי משמעותי להעלאת הרמה, הם רוצים את הכופתאות, הם רוצים את התעודות, אבל לא נעשה דבר כדי לקבוע בסמינרים אלה תנאים ולא הוצגו תביעות שיבטיחו לנו חינוך אמיתי ונכון של דור העתיד. תודה רבה.

היו"ר ש' הלל:
תודה לחבר הכנסת בני שליטא. רשות הדיבור לחבר הכנסת אהרן הראל, ואחריו — לחבר הכנסת יובל נאמן.

אהרן הראל (המערך):
אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לפי דעתי, כשדנים על חינוך, על השכלה גבוהה, הבעיה המרכזית היא שמדינת ישראל לא קבעה, לצערי הרב, סדר עדיפויות במערכות הפעילות שלה. גם כשאנחנו אומרים שביטחון קודם לכול, יעיד גם חבר הכנסת יובל נאמן, שהביטחון השנה הזאת אינו אותו ביטחון שהיה לפני 30 שנה. אותם "פרזיטים", שעליהם דיבר חבר הכנסת בני שליטא משום-מה, הם נושאים את הנשק — היום אתה צריך את המדען, את איש המקצוע ואת המהנדס.

בני שליטא (הליכוד):
סליחה, מי אמר פרוזיטים? לא אמרתי פרוזיטים. לא כיניתי את הסטודנטים "פרזיטים", דיברתי על אלה שמבקשים דמי אכסלה ואינם רוצים לעבוד.

אהרן הראל (המערך):
צה"ל בלי המדענים וכלי אנשי המקצוע, בלי יותר חינוך, בלי יותר השכלה, לא יהיה אותו צה"ל. צה"ל בלי רפא"ל אינו אותו צה"ל. בלי אותם מפקדים ליד התותחים ובטנקים, שיוצאים לכוון יודעים להשתמש במחשב, אינו אותו צה"ל. במדינה עם בעיות כשלנו לא יכול להיות שהחינוך וההשכלה הגבוהה יידחקו לתחתית הסולם.

אני רוצה לומר יותר מזה. יש לנו משבר, אסור להתעלם מכך. חבר הכנסת בני שליטא, אתה עשית שירות גרוע מאוד לעוניין, ואסביר לך מדוע. כשיש ליקויים במערכת ההשכלה הגבוהה — לפי דוח מבקר המדינה — צריך לטפל בהם, אבל אי-אפשר להפוך אותם למאפיין המרכזי של מערכת ההשכלה הגבוהה בישראל. אי-אפשר לבוא ולומר שהשכתונים הם פרוזיטות וטפילות.

בני שליטא (הליכוד):
לא אמרתי כך.

אהרן הראל (המערך):
ישב פה חבר הכנסת יובל נאמן — — —

היו"ר ש' הלל:
הוא גם לא טוען שאתה אמרת זאת.

אהרן הראל (המערך):
אני אומר: אי-אפשר לומר.

היו"ר ד' תיכון:
תסביר לי איך מאזנים את התקציב של האוניברסיטאות, ואז הבעיה לא תתגורר.

אהרן הראל (המערך):
כדי לאזן צריך ליעלל וצריך לקבוע — כזה פתחתי — סדר עדיפויות אחר במדינת ישראל. מערכת החינוך צריכה להיות במקום אחר בסדר העדיפויות. זוהי נקודת המוצא. אם אנחנו רוצים השכלה גבוהה, אנחנו צריכים לקבוע לה מקום אחר בסדר העדיפויות, ולא להביא לכך שהתקציב להשכלה הגבוהה יקטן באופן קבוע ביחס לתל"ג של מדינת ישראל. לפי זה צריך למדוד, לא לפי כמות הכסף שנותנים, אלא מתוך התל"ג — כמה נותנים להשכלה הגבוהה. במרד זה יש ירידה מ-9% ל-4%. ומדינת ישראל אינה יכולה להרשות זאת לעצמה. יש חשש שהיא תיכנס למשבר שבו ירדו מדענים מן הארץ, סטודנטים ילכו ללמוד במקומות אחרים, ואחר כך נשבר כולנו ונככה. למה עוזבים את מדינת ישראל.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת יובל נאמן, ואחריו — לחבר הכנסת אבנר חי שאקי.

יובל נאמן (התחיה):
כבוד היושב-ראש, חברי הכנסת, בתולדות ההתיישבות הציונית וזכורות העלייה הראשונה והעלייה השנייה בתקופות מאופיינות ברוח שהיה בה מעין מרד נגד היהודי המשכיל ונגד דרך החיים בגולה, שבה תפסה השכלה מקום רב. אף-על-פי-כן דאגו אבות הציונות, כבר בשלב הראשון, לצד הזה של העניין, ולא נתפסו רק לססמה של חזרה לאדמה ולעבודת כפיים, שהייתה חשובה ביותר. הם הבינו שלא יכולה להיות עבודה כפיים ולא יכולה להיות התפתחות של אומה בלי שקיים גם הצד השני, ההשכלתי. הטכניון היה בעצם המוסד הראשון שהוקם בארץ. ההחלטה על הקמתו נחקלה כבר ב-1912, וב-1920 הוא כבר פעל. האוניברסיטה העברית נוסדה ב-1925. בשלב מוקדם היה ברור עד כמה זה חשוב.

המפנה הפסיכולוגי בקשר לפיתוח תעשייתי בא בתחילת שנות ה-60, כאשר הסתבר שצריך ללכת לכיוון של תעשיות עתירות ידע. ועדיין — ואני חוזר על זה — אין היום תחליף ישראלי לכיוון הזה מבחינת המשך והתפתחותה של המדינה, מפני שאיננו רוצים לפתח את המדינה על-מנת שתהיה ברמת חיים של גאנה או של ארץ אפריקנית כלשהי. אנחנו צריכים שהערך המוסף יהיה גבוה, ומוצרים עם ערך מוסף גבוה הם רק מוצרים יותר מתוחכמים, או שצריך תחכום כדי לייצרם. לכן אין כל ספק שנצטרך להמשיך ולהתמיד בדרך הזאת של תעשיות עתירות ידע, שלא לדבר על כך שכל התשתית הביטחונית שלנו מבוססת גם היא על כיוון זה של מחקר ופיתוח. הצד היפה בכך הוא שזה תורם לכיטחון והכיטחון תורם בחזרה לפיתוח. על-ידי כך שבגלל שיקולי ביטחון נוצרות תעשיות בעדיפות גבוהה והן מתפרסות אחר-כך לכל הכיוונים.

חבר הכנסת בני שליטא תקף קודם את השבתונים. אולי אסביר לחברי הכנסת, אלה שקשובים לעניין הזה, מה בעצם מאפיין את המדע הישראלי. מדינות הרחוקות מן המרכזים הגדולים, מדינות שאינן צמודות לארצות-הברית או למערב-אירופה — יפן היא אולי מרכז נוסף — מדינות כאלה עומדות בפני בעיה קשה, כיצד בכלל לפתח מחקר ופיתוח. הן נאלצות לפנות לפתרון של הסתפקות כמה שמושאר מאחור על-ידי המחקר העיקרי. חזית המחקר עוברת דרך תחום, סורקת אותו, וכשיש כעיות קשות שאינן נפתרות, משאירים אותן

שולחן הכנסת מה יהיה שכר הלימוד. מה ההתחכמות פה? לא אני, כממשלת ישראל, קבעתי מתן עדיפות לחינוך, מתן עדיפות להשכלה — והיא אכן מגדילה את התקציב להשכלה הגבוהה, אלא שאת הסכום הדרוש לכך היא לוקחת מהסטודנטים. זה מה שאומר שר האוצר בהגשת התקציב לכנסת.

שר האוצר צריך לדעת, על דעת הבית הזה ועל דעת חברי הכנסת, שכאשר נאשר את התקציב בשכוע הבא, נאשר בכך את אחרייתה של ממשלת ישראל לתת להשכלה הגבוהה את כל התקציב הכתוב בספר התקציב. הואיל ואני יודע שאין שום סיכוי לגבות מהסטודנטים את שיעור שכר הלימוד כפי שתכנן האוצר — כדי להגיע לסכום הכסף שהובטח לאוניברסיטאות — פירוש הדבר הוא שהממשלה תצטרך לתת תשובה על הפער בין מה שהיא הציעה לכנסת לתת להשכלה הגבוהה ובין מה שיתקבל מגביית שכר הלימוד של הסטודנטים.

איננו יכולים, בשום פנים ואופן, להרשות לעצמנו — וכבר הזכירו זאת קודמי — שסטודנט במדינת ישראל ישלם את שכר הלימוד הגבוה ביותר בעולם. אפשר לעבור לשכר לימוד מודרג, או לכל שיטה אחרת, אבל לא ייתכן שרווקא במדינת ישראל, שרוצה להתפתח ולגדול, שרוצה צה"ל טוב יותר והשכלה גבוהה יותר, יהיה שכר הלימוד הגבוה ביותר בעולם. לא נשמע כדבר הזה. זה לא ייתכן, וזה לא יהיה. כאשר הסטודנטים מתמרמרים, הם מתמרמרים בצדק.

ממשלת ישראל שגתה שגיאה חמורה שנייה. שלא הבינה שאם רוצים להעלות את שכר הלימוד של הסטודנטים, אי-אפשר להקים ועדה אינטרסנטית של שרים בממשלה. לפי ההיגיון צריך להקים ועדה ציבורית שתשמע את עמדת הממשלה, את עמדת הסטודנטים, את עמדת המוסדות להשכלה גבוהה — האוניברסיטאות — ותגיע לסיכומים. אם ממנים ועדה אינטרסנטית, של שרים בלבד, ברור מה תהיה עמדתה. לכן אין זה פלא שהוועדה נקלעה למשבר. היא נקלעה למשבר, היא אינה יכולה לפתור את הבעיה.

בני שליטא (הליכוד):
חבר הכנסת הראל, האם העובדה שבמדינת ישראל שכר הלימוד הוא הגבוה ביותר בעולם היא עובדה בדוקה?

אהרן הראל (המערך):
לא ביחס לאזרחי חוץ, אלא ביחס לתושבי המדינה. שכר הלימוד הוא הגבוה ביותר בעולם.

היו"ר ד' תיכון:
שכר הלימוד? האם אתה יודע כמה משלמים בסטנפורד, למשל? באוניברסיטה פרטית?

אהרן הראל (המערך):
יש אוניברסיטאות פרטיות שבהן שכר הלימוד 10,000 דולר ו-20,000 דולר, אבל באוניברסיטאות של המדינה?

היו"ר ד' תיכון:
האם האוניברסיטה העברית היא של המדינה?

אהרן הראל (המערך):
זאת המערכת המקבילה ל"אוניברסיטי אוף ניו-יורק".

היו"ר ד' תיכון:
לא. היא לא של המדינה.

אורה נמיר (המערך):
אם כן, של מי האוניברסיטה? בשום מקום בעולם אין שכר הלימוד באוניברסיטה ציבורית גבוה כל כך.

לחוכנית ההגנה האסטרטגית של ארצות-הברית, הקרויה גם "מלחמת הכוכבים". אבל עצם העובדה שהיה לארצות-הברית עניין בזה, עצם העובדה שאנחנו נמצאים בחברה אחת עם בריטניה, גרמניה, יפן, ולאחרונה גם איטליה, מורה על כך, שאנחנו עדיין משתייכים למדינות המסוגלות לפתור בעיות של הביטחון בעוד 15 — 10 שנה, וכך גם בנוגע לתעשייה. ואולם, אנחנו נגרפים מהר מאוד דרכים לחיזוק מצב זה. אומר לחברי יכולים להביא מוטי הילברון אחד כזה מ-IBM ולומר: הנה, הוא בקיא בעניינים, אבל זה לא הולך. אחרי כמה זמן כולם יושבים באמריקה, ובאמריקה גם יצילו אותם. כך לא נוכל לשמור על אותה איכות, שכל עתידנו מותנה בה.

ולכן, חברי הכנסת, הקיצוץ בתקציב האוניברסיטאות בחמש השנים האחרונות הוא קיצוץ בעתידנו. אנחנו חייבים לשלם לכך מחסום ולחפש דרכים לחיזוק מצב זה. אומר לחברי הכנסת, שאני עצמי ממשיך לעסוק במחקר באוניברסיטת תל-אביב, ואין בספרייה שם כתבי-העת שאני זקוק להם. שאלתי, למי? כי אין כסף להזמין אותם. אנחנו במצב כזה שאפילו האינפורמציה על מחקרים אלה לא תהיה בידנו.

במצב הזה, מי שדואג לעתיד מדינת ישראל, חייב לדאוג לעתיד האוניברסיטאות.

הי"ר ד' תיכון:
תודה לחבר הכנסת יובל נאמן. רשות הדיבור לחבר הכנסת אבנר שאקי, ואחריו — לחבר הכנסת שבת יריס, בשם סיעת ש"ס, חמש דקות.

שבת יריס (המערך):

— — —

הי"ר ד' תיכון:
כתוב: ש"ס, ואין לי אלא מה שיש לפני. בבקשה, חבר הכנסת שאקי, ונא להקפיד על לוח הזמנים.

אבנר חי שאקי (הסיעה הרחבת-לאומית):
אדוני הישעבראש, חברי הכנסת, משבר ההשכלה הגבוהה בישראל הוא ללא ספק משבר חמור, והיינו ירידה איכותית ושחיקה מתמדת. נכון, המשבר הכלכלי, המציאות הכלכלית הקשה, כופים את עצמם עלינו ככל התחומים, ובין היתר גם בחינוך. אבל, אם בכל התחומים הבעיות הן מקומיות, ניתנות לשליטה, הנוק שבהן גדול אבל ניתן לשליטה, דומה שבחינוך הגבוה, בתחום ההשכלה הגבוהה, בתחום המחקר, בתחום המדעים, יש חשש של נסיגה.

חפארנו מאז קום המדינה היא על עלינות, על איכות. ואכן מדינת ישראל, 'חסרת המשאבים הטבעיים, כונה רבות על משאביה הרוחניים, על כוח האדם שלה, כוח האדם המיומן. ועל הרמה הגבוהה של המדע ושל המחקר המדעי. והנה מתברר כי הקיצוצים באוניברסיטאות בשנים האחרונות עברו כל גבול לפי כל קריטריון. ואני מבחין בין שני דברים. למדנו את הנושא בורעות החינוך והתרבות, שמענו בורעות הכספים, קראנו ושוחחנו, ואני כאיש האוניברסיטה מתעניין בו מקרוב. אני מבדיל בין שני דברים: בין הצורך בהתייעלות ובין הקיצוצים החמורים בתקציב בתחומי ההצטיינות, רכישה ספרים ובניית מעבדות.

אכן, האוניברסיטאות חייבות להתייעל. שמענו לא מעט על בעיותיה ומצוקותיה של האוניברסיטה העברית בירושלים, שהיא במיוחד זקוקה להתייעלות, שהיו בה כובושים, ושאלון נעשים מאמצים לתקן עיוותים של שנים, דבר המתבטא כעשרות מיליוני דולרים והוא חמור כשלעצמו. הדבר אמור גם

ומתקמים הלאה; ואז הן נשארות בשכיל ארץ בדרום-אמריקה שיש בה חוקרים טובים, והם יכולים לעבור על בעיה כזאת. מזה לא יצא שום דבר לתעשייה בארץ ההיא, מזה לא יצא פיתוח כללי למדינה. מזה יכולה רק להישמר איזו שכבת אינטליגנציה פעילה.

מה, לעומת זאת, עשינו בישראל? מכן ויצמן התחיל בזה בשנות ה-50. הוא העמיד את האמצעים הקשורים בתקשורת בפרופורציה אחרת מאשר במקום אחר בעולם. יש המון אורחים שבאים ככל עת למכון ולכל האוניברסיטאות. היום זה פתרון הנקוט בכל הארץ. וכמובן יש זרם מתמיד של אנשי מדע ישראלים המשתתפים בוועידות, כמעבדות, בקבוצות עבודה, ומבלים בשבתונים, וכן משתלבים ממש בעבודה בחזית של המחקר. כאשר הם חוזרים, הם מביאים את הנושאים שהם בחזית ממש, וכך נמצא המדע הישראלי כולו בחזית המחקר. הוא אינו נמצא באותו מצב קשה שבו נמצא המדע בארגנטינה, בכרזיל או בארץ דומה. אגב, יש בישראל מדענים וחוקרים כמו באמריקה הלטינית כולה, עד מקסיקו.

עם זאת, עוסקים המדע הישראלי והמדענים הישראלים בדברים שאפשר ליישם אותם מיד.

חברי הכנסת, אביא לכם דוגמה: הבעיה הגדולה במחשבים היא להגיע למהירות יותר גדולה בפעולת המחשב. פעולה אחת של המחשב צריכה להימשך זמן קצר יותר ממה שהיא נמשכת היום. הדבר המקביל הוא מהירות הזרם החשמלי. מהירות הזרם החשמלי נקבעת היום על-פי התהליך הזה: אלקטרון נע בתוך חוט חשמל או בתוך טרנזיסטור. נתקל באטום הראשון בדרך, מוחזר על-ידו. נתקל באטום שני, נתקע שם, אלקטרון אחר יוצא ומתקדם, נתקע, חוזר מן דרך מכווילים, בסוף יוצא בצד השני של החוט אלקטרון אחד ומהירות זרימת הזרם בחוט היא מטר לשנייה בקירוב, בשעה שאלקטרון עף מאטום לאטום כמעט במהירות האור, במהירות שהיא אולי שליש מהירות האור.

מדען ישראלי ושמו מוטי הילברון, העובד כמעבדות IBM, הצליח לעשות לפני כארבעה חודשים אלקטרונים בליסטיים. מה הוא אלקטרון בליסטי? זה אלקטרון העף כמו טיל מקצה אחד של המתקן עד הקצה השני בלי להיתקל בשום אטום בדרך. זאת אומרת, אלקטרון זה נע אולי פי 100,000 יותר מהר מאלקטרון בחוט חשמל. לכן, אם ייבנה מחשב על טרנזיסטורים שבהם יש פתחונית כאלה, יוכל אלקטרון זה להגביר את פעולותיו של המחשב פי 100,000. יכול להיות שאלה יהיו מחשבי העתיד. אלה יהיו המחשבים שידברו ויחשבו ויעשו המון פעולות שהיום עדיין אי-אפשר לחשוב על מחשב שיעשה אותן.

הישראלי הזה יושב ב-IBM, ואנחנו רצינו להחזיר אותו ארצה, והוא רוצה לחזור ארצה. הבעיה היא למצוא את הכסף כדי להשיקע ולהביא לכן, שגם פה נוכל לנסות להפעיל אלקטרונים כאלה. אין כסף לזה. אפילו מערכת הביטחון העשירה אינה יכולה להרשות זאת לעצמה. האוניברסיטאות, אחרי שקיצצו בתקציבן כמשך שנים אלה יותר מכל מערכת אחרת במדינה, אינן מסוגלות להוציא את הכסף הזה.

אנחנו עובדים עם ציוד מיושן, המתאים לפתרון בעיות מלפני 10 — 15 שנה, ואיננו מסוגלים לחקור את הנושא אף-על-פי שאנו בקיאים בו ועוסקים בו, אלא באמריקה ולא בארץ. המשבר הזה יוריד את מדינת ישראל די מהר מן האפשרות להימצא בקו חזית זה. אני יודע, שיש חברי הכנסת שאינם מתפעלים מהעובדה שאנחנו צורפנו, הצטרפנו, ל-SDI,

פקולטאות. אכן, אם יש כפילויות, זהו זכו. יש לסנות ולאחד יחידות. אבל לא זו הבעיה. הבעיה היא, כפי שאומר היושב-ראש, ואני מסכים אתו כהחלט, שהגיעו מים עד נפש, ללא שום מרכאות וללא שום מליצות. זהו המצב. כיום, כל רקטור, כל נשיא אוניברסיטה המופיע בפני חבר הנאמנים שלו, אינו יכול לדוות אלא על עתיד קודר ביותר, ובעתיד קרוב ביותר.

לכן, חשוב כאמת שהדיון הזה לא יהיה פורמלי בלבד ולא יסתיים בהודעה כלשהי, שהכנסת רשמה לפנייה שאכן זהו המצב. יש לעשות בכיוון זה. כולנו נדרשים לעשות את המקסימום כדי שהנכס הלאומי החשוב הזה, המשאב הרוחני החשוב הזה ששמו ההשכלה הגבוהה, מחקר ברמה גבוהה, מדעים מתפתחים ברמה גבוהה, כפי שהיו בארץ הזאת, יוסיפו רתמידו. הדבר הוא גם חלק מעוצמתה של המדינה.

צר לומר, אבל יש בריחת מוחות מישראל בקנה מידה גדול הרבה יותר מממדי בריחת המוחות בעולם ככלל. בעולם המערבי ידועה התופעה זה שנים, ואני זוכר זאת עוד מהתקופה שבה הייתי בקיימברידג' שבאנגליה. כבר בשנות ה-60 התלוננו האנגלים שהמוחות הטובים ביותר בורחים לסטנפורד וברוחים ל-NYU וברוחים ל-UCLA, ועוד, נכון, ארצות-הברית מציעה מה ששום מדינה כמעט בימינו אינה מסוגלת להציע. אבל הגישה הציונית ואהבת הארץ החזיקו כאן ממיטב המוחות, ממיטב החוקרים. למרבה הצער, בשנים האחרונות אנו עדים לתופעה מצערת ביותר, שבין הדיירים, או בקהילת הדיירים תופסים אקדמאים מקום מכובד מאוד, לרבות אקדמאים מן השורה הראשונה, לרבות חוקרים בכירים ביותר.

מצד אחד, כמובן, אני חושב שאנחנו צריכים לפנות אליהם בשם הרגש הציוני, בשם הזיקה לישראל, בשם הצורך להתגבר על פתיחות ופיתויי המערב וארצות-הברית ועל כל היתרונות שארצות-הברית מסוגלת להציע לכל באיה. זה אשר לתנאים. לגבי תנאי העבודה בארץ, לגבי המשכורות, לגבי ההטבות כאן — אנו לא נוכל לעולם להתמודד עם המשובחות שבאוניברסיטאות האמריקאיות. ספק עם הבינוניות.

אבל בצד תנאי העבודה של החוקר, מבחינת שכר והטבות, יש גם ספריות, מעבדות ותנאים של עבודה וציוד חדש. מספרים לנו כישיבות הללו בורעות החינוך — ונאמנים עלי דבריהם של אלה שמסרו לנו, שבמקרים רבים משמשים במכשירים ובציוד שכבר עבר עליהם דור או דורותיים. הציוד אינו מעודכן, אינו מתוחכם, לא מן הטובים ביותר. פירושו של דבר הוא, שבעניין הזה אנחנו הולכים לאחור, אנחנו נסוגים במקום להתקדם.

לכן אני חושב שמדיון זה צריכה לצמות קריאה, בקשה, משאלה, דרישה מן האוצר, מממשלת ישראל, למעשה מעצמנו, מהכנסת, לעשות הכול כדי לחזק את האוניברסיטאות, כדי למנוע או לצמצם את המשבר, כדי למנוע את בריחת המוחות בקנה המידה הגדול, כפי שלא היינו עדים לו מאז קום המדינה, בעיקר בשלוש-ארבע השנים האחרונות. ואני אומר שיש לעשות זאת, חרף הידיעה שמי שאומר זאת חייב גם לומר מהיכן ומנין. נכון הוא שאין בפניו כאן, ובפרט כפי מי שאינו עוסק בגיבוש הצעת התקציב כמלוא מובן המלה, ומכיר את סודותיו ורדיו, להצביע על המקור או על מקורות המימון.

נכון הוא גם, צריך לציין בהזדמנות זאת, שהרבה מקורות מימון למחקר שעמדו לרשות אוניברסיטאות, לרשות מכון ריצמן, לרשות ההשכלה הגבוהה והמחקר המדעי בארץ, הלכו

לגבי שאר האוניברסיטאות, וידוע שאכן נעשים מאמצים רציניים בכל האוניברסיטאות להתייעל ולחסוך. והם נושאים פירות. אנחנו יודעים שאוניברסיטת בן-גוריון, שהיתה במשבר קשה ביותר, הצליחה בשנים המעטות האחרונות להתגבר כמעט כליל על המשבר הכספי שפקד אותה. היא שילמה חלק מתחובותיה, היא חסכה, היא התייעלה. אותו דבר אמור לגבי הטכניון. פחות מכך לגבי שאר המוסדות להשכלה גבוהה.

חזקה על הוועדה לחננו ולתקצוב, המוסד האמור לפקח על הפעילות האקדמית הבין-אקדמית בארץ מטעם משרד החינוך והתרבות, שהיא מפעילה ותפעיל פיקוח ובקרה, שאכן יביאו לכך שהמוסדות להשכלה גבוהה יתקנו עיוותים בתחום הכובד והתייעל.

אבל בין זה ובין הקיצוצים החמורים בהצטיידות, כרכישת ספרים, בבניית מעבדות חדשות, אין ולא כלום. והביקורת בעיקרה היא דווקא בתחום זה, דהיינו, שמדינת ישראל עלולה לאבד את כבודתה, יש לישראל כבודה, יש לישראל מוניטין, יש לישראל מעמד חשוב ביותר כמעט כרוב המדעים בעולם האקדמי, בעולם המחקר.

פרופסור כוכבא, ראש הפקולטה למדעי החיים, סיפר וגם כתב ופרסם ארוכות, כיצד קיצוצים של כמה מאות אלפי דולרים הביאו לכך, שכמעט שלא נרכש שום ספר חדש בשנים האחרונות לספרייה של הפקולטה הזאת, דבר הגורע, כמובן, מרמת ההוראה, פוגע בתלמידים ולאורך ימים יפגע גם ברמת המחקר.

נמסר לנו, שזה 12 שנים לא פותחו תחומים חדשים ואסכולות חדשות, בעיקר במדעי החברה והרוח. האוניברסיטאות בישראל עשו כעבר צעדים חשובים כשני תחומים אלה, והנה למרבה הצער, עקב הקיצוצים מאז סוף שנות ה-70, ובעיקר מאז תחילת שנות ה-80, אין פיתוח חדש של תחומים חדשים. במקרה זה, לקפוא פירושו לסגת.

בקהילה הבין-לאומית ידועים היו האקדמאים והחוקרים הישראלים כבעלי מקום בשורה הראשונה. השתבחנו בזה ואנו מוסיפים להשתבח. התואר או הכינוי "עם הספר", שהודבק לנו מדורי דורות, יאה היה וגם נאה היום, אבל חבל מאוד, שעל-ידי קיצוצים מוגזמים בתקציב החינוך הגבוה, ילך ויתמעט גם ההישג הזה, האיכותי, המעמיד את ישראל לא רק מעל לכל שכנותיה — זה איננו חידוש — אלא גם מעל להרבה מדינות באירופה ובאמריקה. הישג זה, יתרון איכותי זה, הולך ומצטמק, אסור שהכנסת תושיט יד להצטמקות זאת.

היורד ד' תיכון:

הרשה לי לשאול אותך, הרי אתה מרצה באתר האוניברסיטאות, ואחרי ידוע שבתוך חודש-חודשיים לא תוכלנה שתיים מן האוניברסיטאות המפורסמות להמשיך ולחפקר. אתה מדבר על פיתוח ועל השקעה בו בזמן שאין למסדות אלו כמה לכסות את הגירעונות הדימויים. למשל, האוניברסיטה העברית תחדל להתקיים בעוד חודש וחצי.

אבנר חי שאקי (הסיעה הדתית-לאומית):

אני מודה ליושב-ראש. ודאי שזהו המצב. ודאי שהוא חמור מאוד. האוניברסיטה העברית בירושלים נמצאת במצוקה גדולה במיוחד. היא הסתבכה בגלל טעויות של כמה אנשי מינהל בעיקר, ולצערנו, מצבה מחייב כהחלט עזרה של האוצר. חבל שדווקא הקיצוצים הגדולים ניחתים על ראש ההשכלה הגבוהה, על המוסדות להשכלה גבוהה. יש בישראל מי שסבור שזהו לוקסוס, שאולי אפשר בימים כאלה לוותר על כמה

הכיוון. הוא לא יפגע במדע, הוא לא יפגע ברמה האקדמית, הוא יקל עלינו מבחינה כספית, הוא יקל על הסטודנטים מבחינה כספית.

הערה אחרונה בעניין זה, אני יודע שזה לא פופולרי, וזה במידה רבה גם לא צודק, ליצור כמה דרגות של שכר לימוד שלא על־פי הגישה הסטיפנדאלית — שתלמיד מצטיין מאוד יקבל סיוע ותלמיד רגיל יקבל פחות סיוע. אני יודע שקשה מאוד לעשות מפתח סוציאלי, משום שאם אפשר לעשות אותו, הוא כבר קיים. אני מודע לקושי בעשיית מפתח שייתן ביטוי לתרומתו של הצעיר למערכות השונות שלהן זקוקה המדינה, כגון שירות צבאי; ולא הייתי רוצה להטיל נטל מיוחד על ציבור סטודנטים מסוים, בעיקר על סטודנטים ערבים, שבתוקף הנסיבות המיוחדות של הסכסוך בינינו לבין שכנינו נקלצו למצב שבו אינם משרתים בצבא, לא הייתי רוצה ליצור לגביהם מצב של תחושת אפליה באוניברסיטאות. על כן לא נראה לי הרעיון של דרגות שכר לימוד שונות על־פי שירות צבאי — גם אם יש בו נדירות של צדק. על רקע התוצאות החברתיות שלו כקשר —

צירילי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
חבר הכנסת שבח וייס, שכר לימוד מודרג.

שבח וייס (המערך):

מייד, לזה אני מגיע ובוזה אני מסיים.

— לחיים בצוותא של שני בני העמים כאן, נראה לי שזה מעשה שאסור לעשותו. על כן אני מגיע למסקנה, שלא יהיה מנוס משכר לימוד מודרג באוניברסיטאות; שכר לימוד מודרג — כהחלט על־פי מפתח סוציאלי, ועל־פי בלבד, ואין בכך שום בושה. זה הדבר הצודק ביותר שניתן לעשותו.

היו"ר ד' חיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת תופיק טובי, ואחריו — לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

כבוד היושב־ראש, כנסת נכבדה, מאז העלינו את הנושא הזה — המצב באוניברסיטאות — עברו כמעט חמישה חודשים, ואם יש שינוי, הוא שינוי לרעה. המשבר הכספי שבו שרויות כל האוניברסיטאות, במיוחד האוניברסיטה העברית בירושלים, הבעיות התקציביות של מוסדות אלה הביאו בתחילת נובמבר 1986 לרחיית פתיחת שנת הלימודים, ואלה הן הסיבות המביאות היום שוב להשבתת הלימודים ולהפגנות הסטודנטים נגד העלאת שכר הלימוד.

האוניברסיטאות בפרט, והמוסדות לחינוך גבוה בכלל, סובלים מחובות גדלים והולכים ומגירעון תקציבי גדל כחוצאה מהקיצוץ השיטתי בהשתתפות המדינה במימון מערכת החינוך בכלל, והחינוך הגבוה בפרט. משבר האוניברסיטאות הוא, על כן, חלק מהמשבר שבו שרויה מערכת החינוך כולה. האוניברסיטאות חייבות היום יותר מ־120 מיליון דולר; גירעונה של האוניברסיטה העברית בלבד מסתכם בכ־52 מיליון דולר, והוא עלול לגדול מדי שנה בכ־25 מיליון דולר, זאת בעיקר בגלל הקיצוץ בהשתתפות הממשלה בתקציב המוסדות להשכלה גבוהה.

חלקה של הממשלה בתקציב המוסדות להשכלה גבוהה ירד כ־10 השנים האחרונות בכ־44%, כשבר־זמנית עלה מספר הסטודנטים במוסדות אלה בכ־30%, ומספר המורים באוניברסיטאות עלה בתקופה זו רק בכ־12%. דבר זה מביא לפגיעה חמורה ברמת הלימודים, בהישגים של הסטודנטים וברמת המחקרים שנעשים באוניברסיטאות.

גם הם ונידללו ונתלדלו ונצטמקו, כי משבר כלכלי אינו רק נחלת ישראל. אבל ישראל במיוחד, עקב משברה הגדול בשנים האחרונות, היא במיוחד מצווה למנוע את הנסיגה הגדולה הצפויה. נסיגה כזאת פירושה הוא נסיגת האיכות של מדינת ישראל, נסיגת העוצמה המדעית והטכנולוגית, נסיגת היתרון האיכותי המובהק, החד־משמעי, שידענו להכיר ולהוקירו כמשך עשרות בשנים, יש לעשות מאמץ עליון, ואני מאמין שנצא עם החלטה כזאת, שתחזק את ידיהן של האוניברסיטאות במאמציהן להבטיח את עתידה של ההשכלה הגבוהה, של המדע ושל המחקר, כי עתידן הוא עתידנו הוא עתיד המדינה.

היו"ר ד' חיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, כאמור חמש דקות; ואחריו — לחבר הכנסת דוד צוקר.

שבח וייס (המערך):

עמית היושב־ראש, חברי הכנסת, הדיון מתקיים היום רק מאותו טעם שסדר העבודה של הכנסת אפשר את קיומו, וזהו דיון בעקבות העלאת ההצעה לסדר־היום לפני חודשים אחדים. אבל יש במקריות הזאת גם כן משהו אולי אופייני, משום שאנחנו הרי טרודים בימים אלה באותה התנגדות נמרצת של ציבור הסטודנטים לרעיון של העלאת שכר הלימוד לשיעור שלגבי חלקם הגדול הוא בכחית בלתי אפשרי.

אני רוצה, כרשותכם, להעלות כאן שניים־שלושה רעיונות בקיצור נמרץ, אולי גם מתוך מידה מסוימת של ניסיון כאיש אוניברסיטה. אנחנו הקמנו בישראל שבע אוניברסיטאות ברמה גבוהה יחסית, או גבוהה מאוד. אנחנו מקיימים באוניברסיטאות האלה היום את רוב החוגים, את רוב הפקולטאות, וברוב המקרים גם מלמדים בשלוש הרמות: הב"א, המ"א והדוקטורט. נכון הוא שפה ושם יש גם מכללות, אבל לפי הערכתי לגבי העתיד, יש לעשות שינויים בקצב מתקבל על הדעת.

הסידור הנכון צריך להיות זה: את רוב החוגים לקראת השגת הב"א יש להעביר למכללות. המכללות וההוראה בהן הן זולות יותר, אף שרמתן אינה צריכה להיות ירודה יותר. הלימוד במכללה הוא זול יותר לסטודנטים, משום שכרוב המקרים המכללה קרובה יותר למקום מגוריהם, הם אינם צריכים לשכור חדרים ואינם צריכים לעסוק בלוגיסטיקה של הקיום היומיומי. כאשר הסטודנט מתקשה לשלם שכר לימוד שהוא מעבר ל־800, 900 דולר לשנה, זה לא נובע רק מן העובדה שהסכום כשלעצמו הוא גבוה — אגב, שכר לימוד זה כשלעצמו אינו כל כך גבוה — אלא מן העובדה שעליו לענות על סל מלא שכולל: מורים מחוץ לביתו, תזונה, נסיעה ושכר לימוד. וזה מתחיל להיות בלתי אפשרי.

יחד על כן, במכללות יכול חלק גדול מן הלימודים להתקיים בשעות הערב, ואין בכך פגם. אתה יכול לאפשר להרבה אנשים לעבוד עבודה מלאה או חלקית וללמוד בערב, ובכך להקל עליהם את האפשרות של התשלום הסביר: 3,000 דולר הם סכום בלתי סביר ביותר.

כן ניתן יהיה להתרכז בקידום האוניברסיטאות הגדולות באמת, בפיתוח האליטות המדעיות הנחוצות למדינת ישראל כאוויר לנשימה. זהו ה־"brain trust" של מדינת ישראל בהווה ובעתיד. כאשר לא חיפול על האוניברסיטאות המעמסה של ההכשרה לקראת הב"א, או רק חלק ממנה, הן הוכלנה לעשות גדולות ונצורות בתחום המחקר.

היום קשה מאוד לשנות את המיפוי, אבל אני אומר שלקראת העתיד, בתוכנית לטווח בינוני, זה צריך להיות

שלמות הממשלה, הוסיפו שני הגושים כמה מאות מיליוני שקלים להתנחלויות כשטחים הכבושים, שוב על חשבון שכרם של עובדי בתי-החולים, על חשבון עירות הפיתוח, על חשבון הרשויות המקומיות — ובעיקר הרשויות המקומיות הערביות, הסובלות ממכות כפולות — —

דב שילנסקי (הליכוד):

כשדוברת על שטחים כבושים, התכוונת לליטא?

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

— — — על חשבון הודרת רמת החינוך ועל חשבון העלאת שכר הלימוד באוניברסיטאות.

דב שילנסקי (הליכוד):

השטחים הכבושים — — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

חבר הכנסת שילנסקי, זה "אלטע זאכן", איש אינו מקשיב היום לדיבור כזה.

כיום, יותר מאי פעם, מתמוזג המאבק נגד מדיניות המלחמה, הכיבושים וההתנחלויות, ולמען שלום צודק עם המאבק למען פת הלחם והעבודה ולמען החינוך והבריאות של הימני העם. ובתוך זה למען חינוך ל"עמך" ולא רק לעשירים.

כזה אני רוצה לסיים, ההפגנות ההמוניות של אלפי הסטודנטים — — —

דב שילנסקי (הליכוד):

היורד ר' תיכון:

חבר הכנסת שילנסקי, אתה מפריע לו.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

זה מה שאתם רוצים להעלים.

דב שילנסקי (הליכוד):

אנחנו מלבנים את העניין כינינו.

היורד ר' תיכון:

הואילו לצאת למסדרון.

דב שילנסקי (הליכוד):

תודה רבה על העצה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

ההפגנות ההמוניות של אלפי הסטודנטים בשבועיים האחרונים והשבחת הלימודים באוניברסיטאות השונות הם קול זעקה ואזהרה. ציבור הסטודנטים נחוש ברעתו למנוע העלאת שכר הלימוד כפי שמוצע. העלאה כזאת משמעותה היא שלילת הזכות האלמנטרית מעשרות אלפי סטודנטים להמשיך את לימודיהם האקדמיים וסגירת שערי האוניברסיטאות בפניהם, כדי שמוסדות אלו ייהפכו לנחלתם של קומץ בני העשירים.

ציבור הסטודנטים מבין היום יותר מבעבר שהוא אינו יכול לוותר. כשכל העלאה גוררת אחריה העלאה נוספת.

אנו קוראים לממשלה להתחשב בקריאה הכללית של הציבור לשמור על רמת המוסדות לחינוך גבוה, למנוע העלאת שכר הלימוד ולהחזיר את התמיכה שניתנה בעבר למוסדות החינוך הגבוה, כדי למנוע את האסונות האלה.

היורד ר' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מרדכי וירשובסקי.

ואחריו — לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

אבל משבר זה משתקף יותר מכול בניסיונות הנמשכים ליצור אפליה בשכר הלימוד באוניברסיטאות וכן בשכר הדירה כמענונת הסטודנטים וכן בשירותים הבסיסיים הניתנים לסטודנטים דיירי המעונות.

חברי הכנסת, שכר הלימוד באוניברסיטאות עומד השנה על כ-1,450 דולר, שמתוכם כ-600 דולר הם מס חינוך, הנקרא אגרת חינוך. זהו שכר הלימוד הגבוה ביותר שנקבע אי פעם באוניברסיטאות. פריצת התקרה של שכר הלימוד נעשית זו הפעם השלישית, תוך התעלמות מהמסקנות ומההחלטות של שתי ועדות מיוחדות שהממשלה עצמה הקימה לקביעת שיעור שכר הלימוד. בשנת 1978 המליצה ועדת-ניבון, לאחר שבדקה אח נושא שכר הלימוד במוסדות להשכלה גבוהה, כי שכר הלימוד יהיה אחיד לכול, ויסתכם ב-400 דולר. בשנת 1982 הקימה אותה הממשלה, ממשלת בגין, ועדה נוספת, ועדת-קצב, שהמליצה על שכר לימוד כשיעור של 700 דולר. היא קבעה גם שתוקם מערכת סיוע לשכר הלימוד, כאשר שני הקריטריונים הקובעים לקבלת הסיוע הם: הראשון, שהסטודנט הוא מתושבי השכונות הכלולות בפרויקט שיקום השכונות; השני, שהוא בן למשפחה מרוכזת ילדים, שאחד מבניה יוצא צבא. משמעות הדבר היא מערכת סיוע ליהודים בלבד. גם החלטות אלה לא החזיקו מעמד. ב-1985, כטענה ששכר הלימוד נשחק, נפרצו שוב המסגרות והממשלה התחילה בתהליך העלאת שכר הלימוד על-ידי תחבולות ופטנטים שונים. ב-1984 הגיע שכר הלימוד לכ-800 דולר. ב-1985 — ל-1,150 דולר, ובשנה זו — ל-1,450 דולר.

חברי הכנסת, תביעתם של ראשי האוניברסיטאות להעלות את שכר הלימוד ל-2,500 עד 3,000 דולר לשנה, כמו תביעתם להטיל חובת הפקדה בסך כ-1,000 דולר כתחילה שנת הלימודים הנוכחית, לא יכולה לפתור את בעיותיהן של האוניברסיטאות, היא מביאה רק לערעור כל מערך הלימודים במוסדות להשכלה גבוהה. על-ידי החלטות כגון אלה, מחטיאות הנהלות האוניברסיטאות את המטרה. לא על-ידי הגדלת שכר הלימוד ושכר הדירה כמענונת ייצא הפתרון למשבר האוניברסיטאות. הנהלות האוניברסיטאות צריכות לשתף פעולה ולהיאבק יחד עם הסטודנטים במאבק משותף נגד מדיניות הקיצוצים בתקציביהן וכדי שהממשלה תקיים את חובותיה והתחייבויותיה למערכת החינוך הגבוה.

חברי הכנסת, המשבר העובר על המוסדות לחינוך גבוה והמסע להעלאת שכר הלימוד הם חלק מהמשבר הכלכלי-החברתי וגם הפוליטי העובר על החברה הישראלית. הוא חלק מהמדיניות הרשמית של ממשלת שני הראשים: להוריד את רמת החיים, להוריד את שכר העובדים, לקצץ בשירותים החברתיים, בכלל זה בחינוך, בבריאות, בשירותים המוניציפליים. זוהי מדיניות הפוגעת בדמות החברה ובערכי הדמוקרטיה והקדמה החברתית. התקפה זו על רמת החיים והקיצון המתמיד בשירותים החברתיים, בכלל זה הקטנת ההקצבות למוסדות להשכלה גבוהה והעלאת שכר הלימוד נראים כיום, יותר מאי פעם, קשורים במדיניות הבולעת יותר מ-70% מתקציב המדינה להוצאות הצבאיות, להוצאות הכיבוש וההתנחלות כשטחים הכבושים. וברזומית הצד השני של מדיניות זו הוא העשרת העשירים. המיליארדים שהממשלה תוסיף לבעלי המאה על-ידי הקלות בתשלום מסים היו יכולים לשחרר את הסטודנטים מתוספת שכר הלימוד. לא מקרה הוא שהסטודנטים המפגינים נגד העלאת שכר הלימוד העלו את הססמה: "אבא שלי אינו יפת".

כיישוב המריבה על חלוקת התקציבים, שאימה על

אני חושב שאנחנו נמצא את הפתרון בדרך של פשרה, נמחק את הסכום הנמוך שהיה רשום על הפלקטים בעת ההפגנה — 800, או 700 פלס 100, ונגיע לפשרה כלשהי שתחזיק מעמד חודשים מספר, ואולי כעוד חודשים מספר. היתה אינפלציה גדולה יותר, ושוב יקבל התהליך הזה תנופה. אנחנו גם מתקבלים לשנת בחירות, ואולי ירצו להרגיע את הציבור הזה ויעשו פעולות כלשהן על-ידי כך שלא יעלו את שכר הלימוד, על חשבון דפיציטים שיצברו אותם לעתיד.

אני חושב שמדינת ישראל חייבת להתמודד עם הבעיה הזאת. היא צריכה להבהיר לעצמה, קודם כל, מה היא רוצה, כמה היא רוצה לתת, ולא מפני שיש לה או אין לה כסף אלא מתוך הכרה מה צריך לתת לאזרחים, בכמה הוא צריך להשתתף באופן עצמאי, וכמה המדינה צריכה להשקיע בו.

אדוני היושב-ראש, במספר הזעום של אוכלוסייתנו כמדינת ישראל — והאוכלוסייה, לצערי הרב, אינה גדולה, ולאור כל התחזיות, ולאור כל מה שניתן לצפות היא לא תגדל בצורה משמעותית בשנים הקרובות — הרי אם אנחנו רוצים להתקיים כמדינה שיכולה להגן על עצמה ולהתפתח כמדינה מערבית מתקדמת בכל התחומים, המדינה חייבת להשקיע ולהשקיע הרבה, בהשכלה ובמוסדות להשכלה, בהשכלה של כל אזרחי המדינה. ייתכן מאוד שההשכלה בכיתות הנמוכות אינה ברמה גבוהה. ייתכן מאוד שצריך לשים דגש בפיתוח ובקידום ההשכלה מוקדם יותר. לא אחת יש אנשים הטוענים שלמעשה, בשנים שעברו, רצנו יותר מדי לחינוך הגבוה, למוסדות מפוארים, ולא לבסיס של גני הילדים והכיתות הנמוכות. יכול להיות שזה נכון, אבל בסופו של דבר, מי שיוציא מתוכו את המדענים, את בעלי ההשכלה הגבוהה בתחומים השונים, את האנשים שצריכים, באמצעות ראשם והישגיהם, ללמד את החסר שאנחנו חסרים במספרנו — אלו המוסדות האקדמיים שלנו, ואנחנו צריכים לחזק אותם.

אנחנו צריכים להחליט שזה יעמוד בראש דאגותינו, כי אין זה כמו ביטחון, אלא זה הביטחון עצמו, כמוכח הטוב והנכון של המלה. לכן עלינו לתת לעניין זה את כל העדיפות ואת כל האמצעים שרק נוכל לתת. אלה דברים לעתיד.

לבוא היום וליצור מתח, חסכול, סיטואציה של הפגנות ומתח נוסף על המתחים החברתיים שיש לנו עכשיו, כדי למצוא פשרה כלשהי — אני חושב שבכך איננו פותרים דבר. אם רוצים אנו להתמודד עם הבעיה כהלכה, עלינו להקים ועדה שלא תטפל בשאלה מה צריך להיות שכר הלימוד באוניברסיטאות בשנה הבאה, כהתחשב ביכולת של התקציב שלנו בשנתיים-שלוש הקרובות, אלא תבדוק — אולי בעזרת מומחים מחוץ-לארץ ואולי בעזרת אנשים בלתי תלויים — מה צריך להיות המעמד של המוסדות האקדמיים וכמה צריך לשלם אזרחי ישראל, התורם הרבה מאוד לפני שהוא יכול להתיישב על ספסל הלימודים האקדמיים.

עד שנגיע לכך הייתי מציע להיות מאוד מאוד זהירים בהעלאת שכר הלימוד או בהצעות לגבי שכר לימוד מדורג או לגבי סיווג שכר לימוד בדרך אחרת. ייתכן שזה נכון, ייתכן שצריך לעשות דיפרנציאציה רצינית בין המקצועות השונים, ייתכן שיש לנו יותר מדי מוסדות אוניברסיטאיים — הכול ייתכן, אבל עניין זה צריך להיבדק פעם אחת באופן יסודי, ללא כל קשר למתח מסוים, לשביחה מסוימת או לוויכוח מסוים. רק שנרדע למה אנחנו רוצים ועד כמה זה חשוב לנו ובאיזו שיטה ישלם אדם בעד הלימודים שהמדינה נותנת לו, או שהיא חייבת לתת לו — רק אז נוכל לבוא ולקבוע מסמרות, כמה ישלמו כשקלים כל האנשים תמורת לימודיהם.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני חושב שהגיעה העת שמדינת ישראל תתמודד בצורה רצינית מאוד עם השאלה: מה ערכו ומה חשיבותו של החינוך הגבוה לעתידה של החברה בישראל? מפני שכל עוד לא נחליט על כך פעם אחת בצורה רצינית, אנחנו נמשך לטפל בנושא החינוך, כמו בנושאים אחרים, בדרך של הטלת טלאים כתגובה על לחצים, על שכיחות — נקים ועדה, ואחריה ועדה נוספת, לאחר מכן נקים ועדה פריטטית, ואחר כך תתמודד הממשלה עם הבעיה, ואנחנו נחזור לכראשית. הרי מעולם לא דנו ולא החליטו במדינת ישראל איזה מקום, בסדר הקדימות והעדיפויות של החברה, צריך לתפוס החינוך בכלל והחינוך הגבוה בפרט.

יכולים לכזא אנשים עם תיאוריות שונות ולהגיד: המדינה אינה צריכה להתמודד עם הבעיה הזאת, כל מי שירצה ללמוד ישלם את עלות לימודיו, וילמד. יש גם השיטות האחרות, הנהוגות במדינה רבה במשטרים קומוניסטיים, לא שאני משבח את המשטרים לפני עצמם, אבל הם פתרו את הבעיות האלה על-ידי כך שהם נותנים לאזרחיהם חינוך גבוה חינם, או כמעט חינם. גם באמריקה: הארץ הקפיטליסטית כביכול, אין לה כמעט מדינה שבה אין אוניברסיטה ששם יכול כמעט כל אדם ללמוד חינם או כמעט חינם.

אני חושב שאנחנו עדיין לא החלטנו מה אנחנו כעצם רוצים. אנחנו מתגאים במוסדות האקדמיים שלנו, במוסדות המחקר, אנחנו נותנים להם ציונים גבוהים מאוד, בייחוד כאשר אנחנו מדברים על עצמנו, לפי הכלל: יהלך זור, ולא — פיך; כזה אנחנו עוסקים, אבל כשצריך לחשוב איך לקיים את המוסדות האלה, ואם צריך לקיים את כל המוסדות שהקמנו, אז אין עמדה ברורה, אין החלטה ברורה, ואין מחשבה לטווח רחוק.

לכן אני חושב, שאם אנחנו דנים היום על אי-פתיחת שנת הלימודים בשנה שעברה, אין בכך פסול, כעצם, הנושא הוא אקטואלי גם לגבי השנה הזאת, בעקבות השכיחה שהיתה, ואילו לא היינו מקיימים את הדיון היום יכולים היינו לקיים אותו בעוד כמה חודשים, כי שוב יהיה המצב כזה שניאלץ לדון בנושא.

היור' ד' תיכון:

נקיים, נקים, אל תדאג.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אנחנו נקים דיון בנושא, אדוני היושב-ראש, אתה מנוע את ראשך בצדק. אתה אדם נבון ואחא יודע את המציאות הישראלית. דבר לא נפתר. ימצא פתרון כלשהו. הסטודנטים רוצים היום לשלם 800 שקל שכר לימוד, הממשלה רוצה לגבות סכום שהוא פי-שניים או פי-שניים וחצי, ימצאו פשרה כלשהי — — —

היור' ד' תיכון:

כמה משלמים היום?

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

אינני יודע.

היור' ד' תיכון:

נדמה לי שכ-380 דולר.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):

איני יודע כמה הם משלמים אפקטיבית. כעצם, אנחנו צריכים ליכור שהתשלום בעד הלימודים עצמם אינו התשלום היחיד. יש עוד הרבה מאוד תשלומים גלויים.

נוכח העובדה שרמת החינוך בכללותה יורדת בצורה מדאגה — יורדת, בכל אופן, כשהיא נמדדת כמונחים כמוחיים; שעות הוראה מצטמצמות, יחס מורים לתלמיד נעשה גרוע יותר ויותר, צפיפות תלמידים בכיתה עולה כל הזמן — אלה מונחים כמוחיים שאפשר לבדוק אותם. מבחינה זו אין כל ספק שיש ירידה ברמת החינוך. עם זאת, הממשלה — וכפי שאני רואה, גם משרד החינוך — אינה נועקת לגבש מדיניות חינוך שתמודד עם התמונה הזאת.

אשר לאוניברסיטאות, המצב שם הוא אולי הגרוע ביותר. קודם כול יש נגמה כלשהי למנוע את גידול מספר הסטודנטים באוניברסיטה, ואיני יכול להבין את הגימק לכך. שכר הלימוד הגבוה שהממשלה מציעה כיום יגרום בוודאי, בין השאר, לכך שמספר הסטודנטים יצטמצם, וזה איננו מחייב מן המציאות. להיפך, המציאות היא כזו שמספר הסטודנטים צריך לגדול, והוא צריך עוד לגדול במשך שנים רבות. והנה למרות זאת יוצרות משומ-האוניברסיטאות קשיים בלתי מובנים לגבי כושר הקיבולת, או כושר הקליטה שלהן ביחס לסטודנטים, והתוצאה של עמדה זו, שהובעה עליידי האוניברסיטאות ומשרד החינוך קיבל אותה, גרמה למה שקרוי היום: הרפורמה בכתינת הכגרות. זו רפורמה שבאה, למעשה, להקטין את מספר הסטודנטים שהיו זכאים להירשם לאוניברסיטאות. כבר שמעתי הערכה, שאם תתקבל הרפורמה בכתינת הכגרות, יקטן מספר הכוגרים שיוכלו להיכנס לאוניברסיטאות כ-8,000 תלמיד. איני מבין על יסוד מה מגיעים למצב כזה, כאשר, כפי שאמרתי, מחייבת המציאות דווקא הגדלה של מספר הסטודנטים.

הי"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת אברהם שפירא, הוואל לשבת. פעם אחת מתחלפות היוצרות.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
אכל תחנה אלי כמו שאני מתנהג אליך.

הי"ר ד' תיכון:
אתה מפריע לדובר.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
התוצאה של מהלכים כאלה תהיה, בלי כל ספק, יציאת מספר גדול יותר של סטודנטים ללימודים בחוץ-לארץ. בעניין זה אני רוצה לציין: כבר דובר על כך ששכר הלימוד באוניברסיטאות בחוץ-לארץ נמוך מאשר בארץ, וזה נכון. יתר על כן, מדיניות קבלת הסטודנטים בחוץ-לארץ ליברלית הרבה יותר מאשר בארץ. קל יותר לסטודנט להתקבל לאוניברסיטאות טובות וחשובות בחוץ-לארץ מאשר להתקבל לאוניברסיטה בארץ, וכך הולכות ונוצרות, הולכות ומתגבשות, סיבות טובות לחפש את הלימוד הגבוה בחוץ-לארץ.

בהזדמנות זו אני רוצה לומר, שהרעיון של שכר לימוד מורדג, אם יתקבל, יהווה גם הוא מניע לחיפוש ההשכלה הגבוהה בחוץ-לארץ, כי ברור לי שהסטודנטים לא יעלימו עם זה שבהיותם אנשים מבוגרים, לאחר שלוש או ארבע שנות שירות בצבא, יחייבו אותם לחזור אל ההורים ולבקש מהם תשלום שכר הלימוד באוניברסיטה.

תקציבי האוניברסיטאות נתונים כל הזמן בצמצום ובקיצוץ. זאת עובדה שאי-אפשר להתכחש לה. כל הסטטיסטיקות מעידות על כך. והתוצאה היא, שחלק ניכר מברכות ההוראה והמחקר של האוניברסיטאות לא הם נדחפים לצאת לחפש לעצמם מרחב פעולה בחוץ-לארץ.

עד אז אני חושב שאסור לנו ללחוץ על הסטודנטים וללחוץ בכיוון העלאת שכר הלימוד, כי בסופו של דבר זה יגרום לכך שתהיה בריחת מוחות לא רק מהארץ החוצה, אלא גם בתוך הארץ. המוח שיש לנו — איני אוהב לקרוא לזה "המוח היהודי" — מוח האדם שיש בתוכנו הוא אולי המשאב היקר והחשוב ביותר שיש לנו במדינת ישראל.

הי"ר ד' תיכון:
תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת מתתיהו פלד.

בני שליטא (הליכוד):
אני אשלם הכול.

הי"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת וירשובסקי, מאין לוקחים את הכסף?

בני שליטא (הליכוד):
לא, אני אשלם הכול. כבר אמרתי.

הי"ר ד' תיכון:
חבר הכנסת וירשובסקי, אתה יודע שמוכנים לתת להם הלוואות ללא סוף, ורק 15% מן הסטודנטים מנצלים את האפשרות הזאת, וזה כסף כמעט חנים לטווח ארוך.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

הי"ר ד' תיכון:
לא, אני מכיר את העניין, תאמין לי.

מרדכי וירשובסקי (שינוי — מפלגת המרכז):
אין צריך לשעבד את האנשים לכל ימי חייהם.

הי"ר ד' תיכון:
איני משעבד שום דבר. בבקשה, חבר הכנסת מתתיהו פלד.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, קודם כול אני רוצה לתמוה בקול רם על העובדה ששר החינוך אינו נוכח כאן היום. באמת איני יודע מה המשמעות של העדרות זו, אם זה מעיד או שאין זה מעיד על משהו, כי, למשל, בסדר-היום שחולק השבוע מופיע נושא ששמו: "פיטורי מורים והשיבושים בעקבותם במערכת החינוך", ומחכים לתשובת השר. אני חושב שממתינים לתשובה הזאת של השר כבר למעלה משנה. ייתכן שכדי לא להשיב למתדיינים אין צורך להיות נוכח באולם.

אני זוכר את הודעת השר, שחזרה פעמים מספר, בהזדמנויות שונות, על כך שלממשלה אין בעצם מדיניות חינוך. השר, כמובן, החלונן על כך, כי הוא חשב שזה חיסרון. אני תמה אם למשרד החינוך יש מדיניות חינוך, ואם כן, מהי.

שמתי לב, למשל, שבזמן ההצבעה בממשלה על התקציב היה שר החינוך בין אלה שהצביעו נגד הקיצוץ שהציע שר האוצר בתקציב הביטחון. איני יכול להבין כיצד מצביע שר חינוך, היודע עד כמה חסרים האמצעים לקיום מערכת החינוך כרמתה הנוכחית, נגד הצעה של שר האוצר שבאה לקצץ בתקציב הביטחון כדי לאפשר אולי לתחומי הפעילות האחרת של הממשלה קצת יותר אמצעים, מעבר למה שניתן להעמיד לרשותם.

אמנון לין (המערך):

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):
בכל אופן, חשבתי שיש בתופעה הזאת משהו משונה, וזה

בבקשה, חבר הכנסת שפירא.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, אנחנו בוועדת הכספים עוסקים בנושא האוניברסיטאות ומכירים את המצב. אנחנו גם מכירים את דוח מבקר המדינה, ואין ספק כי האוניברסיטאות הגיעו למצב של פשיטת רגל. רוב האוניברסיטאות חיו במשך הזמן מעל ומעבר לאפשרויות שלהן, ולכן הן נקלעו למצב כספי קשה, שמטיל ספק רב על יכולת תפקודן בעתיד. אנחנו יודעים ששנת שבתון של פרופסור עולה בין 70,000 ל-100,000 דולר לשנה. אחר כך אדבר על פרטי הנושא.

יש גם ירידה גדולה מאוד בתרומות מחוץ לארץ. בעיקר מארצות-הברית, בגלל השינויים במיסוי שחלו שם.

הי"ר ד' תיכון:

לא, עדיין אין.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

זה כבר מתחיל.

הי"ר ד' תיכון:

המיסוי כן, אבל התרומות עדיין בעלייה.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):

כן, אבל אני יודע מה שהולך לקרות.

במשך השנים התרחבו האוניברסיטאות ללא גבול בכל תחומי הפעילות, בלי שנתנו לעצמן דין-יחשבון וכלי שעשו חשבון אם וכיצד יוכלו לעמוד בכך. תמדה מאוד, שבמוסדות להשכלה גבוהה, שבהם יש ריכוז גדול כל כך של אנשים חושבים, לא חשבו כיצד לכלכל את העניינים הכספיים.

לאוניברסיטאות, ובעיקר לאוניברסיטה העברית, יש רכוש רב ונכסים מרובים שאינם ניתנים למימוש. הוקם הקמפוס החדש בהר-הצופים, אך לא ניתן לעשות שימוש חלופי במבנה הקמפוס בגבעת-רם. המוסדות, כדי להכריז את עצמם, חייבים לערוך בדיקות רציניות בנושא הכספי. בדיקות אלה צריכות לכלול אפשרויות של איחוד מוסדות, פקולטאות ומסלולי לימוד.

הריבית באוניברסיטאות, כמו בכל המשק, גם היא הגיעה לאחוזים גבוהים, ואני מתכיש לומר כמה ריבית משלמת האוניברסיטה העברית בירושלים. אבל, אין ספק שלא הריבית הביאה אסון על האוניברסיטאות, אלא הניהול והבזבז. הריבית הביאה אותן לצורך בטיפול נמרץ.

יש אפשרות לקצץ בכשר המרצים, ובעיקר בכל הקשור להסדרי הפרישה ולשנת שבתון. יש להפנות מאמצים רבים יותר לכיוון המחקר השימושי, ולכלול אותו במגזר העסקי-הכלכלי-היצרני. כאשר ועדת הכספים דנה בשכרם של מנהלי הבנקים וכאשר פרופסור גלובוזון הופיע בפני הוועדה, נאמר לנו ששכרו של פרופסור באוניברסיטה מגיע היום — אם אנחנו כוללים בו גם את שנת השבתון — עד 10,000 דולר כרוטו בחודש.

אף כי מצוקתם של הסטודנטים מובנת, יש לקבוע שכו לימוד מודרג, כאשר סטודנטים שיכולים לשאת במלוא ההוצאות, אכן יישאו בהן. הכעיה בארץ היא שכורים יחד בריאות ולימודים באוניברסיטה. כאשר יש מי שאינם יכולים לשאת בהוצאות אלה, צריך להיות דין אחד — מי שיש ביכולתו לשלם ישלם, כפי שזה נהוג בכל העולם.

צו לי, אך אני רוצה לציין פה את ההבדל. אצלנו הישיבות הקדושות הן המוסדות להשכלה גבוהה. לא קרה מקרה שתהיה

הקיצוץ האכזר בתקציבי האוניברסיטאות, והוא כבר תואר על-ידי דוברים שקדמו לי, גורם לכך שלאוניברסיטאות אין אפשרות ליצור לחוקר המכבד את עצמו את התנאים המינימליים להמשיך בעבודה, והתוצאה, כפי שאמרתי, היא, שמחפשים את האפשרויות האלה בחוץ לארץ ומוצאים אותן שם, משום שהאוניברסיטאות בחוץ לארץ משופעות בכספים עד כדי כך שאין להן שום קושי להעמיד תקציבים גם לרשות חוקרים שבאים מישראל ומבקשים להתקבל שם ולהצטרף לצוותי המחקר.

דבר נוסף שפועל מאוד, לפי דעתי, לרעת האוניברסיטאות, וללא כל הצדקה, הוא האווירה הציבורית נגד דברים הקשורים ברמת המדע והמחקר בארץ. יש תעמולה מתמדת נגד שנת שבתון ונגד קרנות השתלמות, כאילו קשה להבין שכלי קרנות השתלמות וכלי שנת שבתון אי-אפשר לקיים רמת הוראה ומחקר מתקבלת על הדעת. הראייה של האמצעים האלה כאילו הם נועדו אך ורק לפנק את הפרופסורים היא ראייה צרה-אופק ממש. מכאן קל מאוד להגיע למסקנה, ושמענו אותה היום גם בדיון הזה: בואו נקים מכללות שבהן ילמדו לתואר ב"א כולל, משום ששם לא תהיה שנת שבתון ולא תהיינה קרנות השתלמות. אני רוצה להזהיר כבר עכשיו, ידוע הפתגם "אסיא דמגן שווי" — רפואה שאיננה עולה כסף איננה שווה כסף, ואם אומנם ינסו להקים מכללות שבהן המורים לא יוכלו ליהנות משנת שבתון ומקרנות השתלמות, התוצאה תהיה רמת ב"א כל כך נמוכה, עד שספק אם כדאי אפילו להתחיל את המהלך הזה.

היום חולק תדפיס של המחקר לחקר המדיניות החברתית בישראל, העוסק בשירותים החברתיים ובתקציביהם. מתוך חוכרת זו מתבררות העובדות האלה: א. יש ירידה מתמדת בתקציב החינוך הגבוה; ב. יש ירידה באחוז הניתן לחינוך מכלל ההוצאה על שירותים חברתיים, והירידה שם מדהימה — מ-40.2% ב-1970 ל-29.7% ב-1986; ג. אם בשאר רמות החינוך צופים במהלך השנים הקרובות רגיעה כלשהי בהתפתחות או בהתרחבות, הרי דווקא בתחום ההשכלה הגבוהה צופים המשך הגידול המואץ בצרכים לפחות במשך עשר השנים הבאות.

אני רוצה לקרוא משפט קצר אחד, שהממשלה חייבת לתת עליו את הדעת, ובזה אסיים: "רמת החינוך היחידה שבה נדרש מאמץ ניכר לאורך עשר שנים נוספות היא ההשכלה הגבוהה. דפוס הלימוד הנוכחיים והמשאבים המוקצים לתחום זה מחייבים הערכות לגידול מתמיד בהיקף כולל של 20% על פני עשר השנים הבאות."

מה שהממשלה עושה כיום עם תקציב החינוך הגבוה לא זו בלבד שאיננו תואם את המגמה הזאת, אלא הוא סותר אותה. הווי אומר, צפיה הירידה מואצת בעשור הקרוב ברמת ההשכלה הגבוהה, אם הממשלה לא תביא את הנתון הזה בחשבון ולא תתאים את הקצאת האמצעים של האוניברסיטאות אל הנתון הזה. תודה.

הי"ר ד' תיכון:

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם יוסף שפירא, ואחריו — לחבר הכנסת אברהם ורדיגר.

עד שחבר הכנסת שפירא יגיע לדוכן, אני רוצה לומר בעניין שנת השבתון, שהביקורת היא בעיקר על כך שכולם נוסעים לאוסטרליה או לסן-פרנסיסקו, ועל שהכרטיס מומר בשני כרטיסים במחלקה נמוכה יותר. אין איש שסבור ששנת השבתון אינה במקומה.

לכך שהאוניברסיטה-שעליה אתם גאים תמשיך להיות מקור לגאוותכם", כותב הנשיא הרקטור לתלמידיו.

אליעזר שוסטק (הליכוד):
איזו אוניברסיטה?

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
האוניברסיטה העברית.

היו"ר ד' תיכון:
הפרופסור אמנון פזי.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
למעשה, זו פנייה חמימה ולגיטימית בהחלט, ואולי במידה מסוימת חינוכית. הלא כלל זאת, ל-2,000 הבוגרים המאושרים שקיבלו את המכתב המרגש מובטחת פרנסה מכובדת, הוקנה להם חינוך אשר פרנסה בצדו, ומה רע בכך שמבקשים מהם תמיכה? ובכל זאת, הפנייה הושבה ריקם. תגובתו של יושבראש ארגון הסטודנטים הייתה: "הפנייה לפחות שעוריינית". לדבריו, הסגל האוניברסיטאי לא תרם ממשכורתו סכום המחקר לסך 100 שקלים, סכום שמבקשים מכוגר המוסד.

חברי הכנסת, לפני חודשים מספר רעדה הארץ. נתגלו הסודות של המשכורות במערכת הבנקים. נתגלה שיש בבנקים משכורות בלתי מתקבלות על הדעת, לא יאומן כי יסופר. מה קרה? נפלו ראשים, הוחלפו מנהלים, בודקים, חוקרים, מבטלים חוזים, משנים תקנים. יושבראש ההנהלה הציונית נדרש להתפטר עקב גילויי השערורייה בבנק לאומי, וכל זה בגלל תנאי המשכורת ותנאי הפרישה של הבכירים. והנה אנו קוראים בעיתונים ושומעים בכלי התקשורת על בזבוזים במסדות להשכלה גבוהה מסוימים, על המינהלנים הבכירים, אשר משתכרים מ-15,000 עד 20,000 ש"ח לחודש, מקבלים רכב צמוד, טלפון, שבתון, הלוואות מפליגות, שכר לימוד חינוס לילדיהם וכן זכויות סוציאליות, תנאי פרישה. מי המקבלים בעיקר? מינהלנים, כלומר אלה אשר מנהלים את המשק של המוסדות האוניברסיטאיים, ושהביאו אותם לסף פשיטת רגל, או אפילו מעבר לזה. כאן אין תגובה, אין צווחה, אין בדיקה, אין ביקורת, אין אחראים ואין הסקת מסקנות. מה המסקנה? תביעה מן האוצר, מממשלת ישראל וכמובן משר החינוך: הצילו, ההשכלה הגבוהה בסכנה.

היו"ר ד' תיכון:
באוניברסיטה העברית כולם התפטרו והסיקו מסקנות.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
כולם התפטרו?

היו"ר ד' תיכון:
כולם, לרבות נשיא האוניברסיטה.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
הוא התפטר כיוון שהוא אמר: אני לא אשם, לא אני ניהלתי את העניינים. כוונתי לדן פטנקין.

היו"ר ד' תיכון:
האמן לי, בדקתי את העניין לפני כמה ימים.

שבת וייס (המערך):
עצם ההתפטרות אינה מעשה יומיומי.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
נכון, וכמובן, בלי האוניברסיטה העברית, לפי המושגים האלה, אין עתיד למדינה. הסטודנטים זועמים, מה פירוש

שביתה בישיבות, שהסטודנטים של הישיבות לא ירצו לכוא ללמוד או יפגינו ברחוב, או יבואו ויאמרו שלא יתחילו את שנת הלימודים.

כאשר מדברים על ראשי הישיבות, חושבים בעולם שאלו הם גדולי הדור. הם מקבלים 1,000 דולר בחודש. 1,500 זה כבר הרבה. תלמיד מקבל היום 66 שקלים לחודש, שהם 40 דולר.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
סלח לי, אתה טועה. 1,500 דולר בחודש?

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
ברוטו 1,000 דולר, זה לא לתלמיד.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
אני לא יודע איפה זה קיים.

היו"ר ד' תיכון:
אין שם תלושי שכר.

אברהם יוסף שפירא (אגודת ישראל):
יש. חבר הכנסת ורדיגר, אני מתבייש להגיד שזה פחות מזה, כי אנשים לא יאמינו. יש דברים שמביש לומר אותם. תלמידי ישיבה אינם מקבלים יותר מאשר 66 שקלים, וכל הזמן קוראים לזה כסף קואליציוני ותמיכה, ולא תקציב. אני חושב שהכנסת צריכה פעם אחת לחשוב, כמה זמן אפשר, במדינה שכולם בה יהודים, לקרוא למה שנותנים לישיבות "תמיכה" ולכל דבר אחר "תקציב", ושתלמיד ישיבה יקבל 66 שקלים, כאשר בחקופת בגין הוא קיבל כמעט 100 דולר, אם כי באמצע חלה שחיקה. בגין רצה לתת 100% אחזקה לישיבות, אבל מועצת גדולי התורה לא קיבלה זאת. היום לשחיקה אין שיעור.

אני בטוח, שכשאגיע, אם ירצה השם, להסדר כלשהו להחזיר לישיבות את הכסף שנגזל מהן, כסף שנלקח מהן שלא בצדק, אם אבקש שיתוויר אותו. יקראו לי רביסטון או סחטן. זה מפני שפה מדובר ביהודים שאינם שובתים, שאינם צועקים, שאינם מפגינים ואין להם שנות שבתון. לכן באמת לא מגיע להם כלום. זה המצב שלנו.

אני מכיר פה הרבה יהודים. אני בטוח שתכבר הכנסת רפאל איתן וסגן השר ערי אמרואי אינם חושבים שהדבר צודק. אני מבקש שאחם כולכם תתייחסו פעם אחת לנושא, כמו שיודעים לצעוק "דמוקרטיה" ויכולים לקיים דיון על אחיות ועל הסטודנטים — ואני שמעתי איך אמרו פה: תיזהרו מפני הפגנה של סטודנטים, מי יודע מה יכול לקרות פה.

אני מודיע שתלמידי הישיבות לא יפגינו. הם לא יעשו כלום. הם חיים על לחם ומים. השאלה מה נקרא דמוקרטיה בישראל, האם את אלה צריכים באמת לרמוס עד הסוף.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת אברהם ורדיגר, ואחריו — לחבר הכנסת מאיר כהנא — הוא איננו — אם הוא לא יהיה לחבר הכנסת דוד מגן — אם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת יצחק ארצי, אחרון הדוברים בדיון. כמובן, ידבר גם המסכם. בבקשה.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):
אזכיר היושב-ראש, כנסת נכבדה, לפני שבועות מספר פנה רקטור האוניברסיטה העברית ל-2,000 ממסימי המוסד בבקשה להתגייס להרס תרומה לאוניברסיטה, אשר נקלעה לגירעון מצטבר גדול. "לא פנינו אליכם עד היום בבקשה כזאת, אנו עושים זאת עתה, בשעה השחית-עשרה, עזרו לנו לגרום

אני מבין את מצוקתם של הסטודנטים כשל שיעור שכר הלימוד המופרז שהם נדרשים לשלם השנה, אבל יש גם מצוקה כלכלית של המדינה ויש קיצוצים דרסטיים בתקציבי הרווחה, החינוך והביטחון.

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, כאשר מתפרסמת בעיתונות ידיעה על אישור הקצבות מיוחדות לשיכבות, דבר שלא קיים כלל, כי לא מאשרים הקצבות מיוחדות, ואם מדובר על הקצבות לשיכבות ומוסדות תורה מדובר על ערכונים עקב השחיקה והאינפלציה — ורעדות אמות הספים ומאמרי מערכת וזעמים ונכתבים בעיתונות הכללית: הייתכן? שוב שודדים החרדים את קופת המדינה. כאלו אנו שייכים לפלנטה אחרת, כאלו אין אנו אזרחי המדינה, אין אנו משלמים מסים, אין אנו משרתים את המדינה וביטחונה. אבל, ברוך השם, התרגלנו לתגובות וזעמות אלה. מאז קום המדינה, נראה שאנו בנים חורגים בעיני החברה החילונית: ואולי אנו גם מזיקים, אולי מיותרים. אבל, ברוך השם, אין אנו נופלים כרוחנו. בעינינו תרומתנו לקיומו של העם היהודי, למדינה היהודית, להמשכיות היהודית, לעתידנו כעם ישראל, גבוהה עשרת מונים מתרומת הציבור, המבטל את היהדות הדתית ואת תרומתה לארץ-ישראל כמדינת היהודים.

הרשו לי, רבותי, אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, לשאול שאלה פשוטה ונאיבית: בכל זאת, איך הגיעו האוניברסיטאות לתחתית הבאר? לאן נותבו מאות מיליוני הדולרים שבתקציביהן? איך קרה, שמבקר המדינה טוען שיש באוניברסיטאות הרצאות מיותרות, בזבז משווע, תנאי פרישה מפליגים, שבתורים יקרים, יקרים מפרז והטבות מנקרות עיניים, שהרעיון על עצמם כמה מראשי המערכת?

כשורה התחלונה אומר המבקר: ניהול כושל. ובכן, מי צריך לשאת בעול הניהול הזה? ובעיקר כאשר על אף כל האזהרות, אין האוניברסיטאות רוצות להתייעל, מסרבות להצטמצם ותאבונן גדל.

חברי הכנסת, באוניברסיטאות מסוימות קיימים קנים של שנאה למדינה, שנאה ליהודים, מצד סטודנטים וגם מצד מרצים מסוימים. והדברים ידועים וברורים. לא אכנס עכשיו לנושא של שנאי ישראל שבין המרצים, אשר פעילותם והשקפתם הפוליטית מסוכנת למדינה. בדבר מעל כמה זו הצבעתי על כמה מרצים שמאלנים, המפרסמים דברי בלע נגד המדינה ומשווים את חוקיה לחוקי הנאצים וחוקי נירנברג. יש באוניברסיטאות גורמים מסוימים, הפועלים לשיכוש החיים האקדמיים התקנים. הסממאות הפרובוקטיביות של השמאל הקיצוני, שמדינת ישראל מפחדת מהשכלה גבוהה. הן הוכחה לרצונם להכפיש את שמה של המדינה בעיני העולם ובעיני תושביה היא.

חופש אקדמי — ססמה זו מכסה הכול. נראה כי היא מכסה גם על הכספים המבזבזים, וכעת באים חוזקים: סכנה להשכלה הגבוהה. התפרון למצוקת המוסדות להשכלה גבוהה מצוי וצריך להישאר כדי הנהלת האוניברסיטאות. יש ליעל ולחסוך על-ידי פיתורים של המיתורים, כפי שעושים במפעלים כושלים חוזקים את הפועלים להחוב, ועל-ידי העלאת שכר הלימוד. אין הצדקה לסבסוד מסיבי של שכר הלימוד לכל הסטודנטים. מדוע צריך סטודנט בעל יכולת לקבל כמו סטודנט שאין בכיסו כסף לשלם? יש בכך אי-צדק חברתי וחוסר יעילות גם יחד. מדוע נשלח פועל ייצור הביתה, כאשר המפעל במצוקה, בלי להתחשב במצבו ובמשפחתו? למה אין שיטה של סבסוד המפעל ב-80%, כדי לשמור על מקום העבודה?

העלאת שכר הלימוד. "אין שתיחות גדולה מזה", טוען יושב-ראש התאחדות הסטודנטים דודי ברמן. "שמעלים היום את שכר הלימוד. לשם מה? לממן את המשכורות של המנהלנים הבכירים, את הריביות על ההלוואות שנטלו כדי לממן את הגירעונות שנוצרו בגין חשלומים של משכורות גבוהות והלוואות גדולות והטבות שונות לכירים?" — זו טענה צודקת בחלט. כמובן, מזכירים גם את הנסיעות היקרות והמיתרות והתכופות לחץ-לארץ. על הסטודנטים לשלם את הקנס על הבזבזים? הלא יש בניהם טענה צודקת מאוד.

חברי הכנסת, בכל זאת, כאשר אני בודק את גובה המשכורות של הבכירים באוניברסיטאות בהשוואה לאלה של ראשי הישיבות והר"מים בשיכבות, אשר אינם יודעים את השיטות של שש שעות כשכוע שנחשבות לשכוע שלם, ו-24 שעות בחודש שנחשבות לחודש שלם, כמשרה מלאה.

שבח וייס (המערכ):

זה לא הגון? הרי הם צריכים לכתוב מחקרים. מי שממלא את תפקידו באופן הגון עסוק כל הזמן.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

אני יודע שזה כמו שיש חברי כנסת שעובדים יותר וכאלה שעובדים פחות, ואני תמיד מחשיב אותך בין אלה שמתמסרים ומתמידים באמת.

שבח וייס (המערכ):

זה לא אישי.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

אתה אקדמאי. אתה חי גם בעולם האקדמי.

היו"ר ד' תיכון:

חבר הכנסת שבח וייס, תן לו להתקדם.

אברהם ורדיגר (מורשה-פא"י):

מה הוא יום לימוד של ראש הישיבה? 12 שעות לפחות. 360 שעות בחודש. הוא אינו עובד לפי השעון, ומשקיע את כל כוחותיו ומרצו יום ולילה בהקניית תורה לחלמידיו. ועכשיו אני מבין את מאמר חז"ל: "פת במלח תאכל, מים במשורה תשתה ועל הארץ תישן". אם אתה עושה כן, אשריך וטוב לך. כאן אנו חשים את השוני בגישה לחינוך וללימוד, השוני בגישה לדרך בחיים. כאן אנחנו מרגישים את "מה בין בני לבין חמי". וכאשר אני מתאר לעצמי איך היו מתקבלים שלוחי דרחמנא אלה, לו הגיעו חלילה בבהילות ובאימים אל שרי ממשלת ישראל ואל הנוגעים בדבר ותבעו הקצבה ממשלחית רחופה לכיסוי בזבזים, חיי מותרות, משכורות מופרזות שאינן מקובלות במשק בשירות הציבורי, איזו קבלת פנים היו עורכים להם כלי החקשורת הממלכתיים והכלליים: סחטנים עליך ישראל, הכוחות השחורים חולבים את האוצר, וכדומה.

אבל, רבותי חברי הכנסת, לא רק הבזבז המשווע, אשר נתגלה לעיני כול, צריך להדאג את כולם. לפני שברעיים הפגינו אלפי סטודנטים כאלימות מול משרד האוצר, וכוחות משטרה מוגברים נזקקו להציל את קריית הממשלה, שמא תיהרס חלילה. כידוע, לא הקפידו הסטודנטים לשמור על תנאי הרשיון בהפגנותיהם, וביום "בארד הגיעו האירועים בקריית הממשלה ליד התנגשות חמורה עם משטרת ישראל, עד כדי סיכון חיים. האזר לבם, אין היתה מגיבה המשטרה, וכמה אנשים היו נעצרים, לו נערכה ההפגנה הבלתי מאושרת על-ידי חוגים דתיים בהביעם את התמרמרותם, כאבם או מתאחם על נושאים דתיים ומוסריים ולא על שכר לימוד או נושאים חומריים גרידא.

היו"ר ד' תיכון:

בין 1,800 דולר ל-2,000 דולר, וחלק מסכום זה הוא אגרה.

יצחק ארצי (המערך):

אני יודע. אני מדבר על הסכום הגלובלי. אני מדבר על שכר לימוד פרופר, כלי אגרה. אני חושב שאנחנו צריכים לדבר על שכר לימוד של 1,200 דולר בשנה זאת. זה דאי קשה, זה דאי צמצם במקצת את היכולת הלימודית של הסטודנט, זה דאי מטיל עליו עול נוסף בתחום העבודה, וכתוצאה מכך הוא מפסיד זמן לימודים. הסטודנט הישראלי הוא סטודנט הלומד בתנאים קשים. את לימודיו הוא מתחיל בגיל גבוה יותר מאשר סטודנטים בארצות אחרות, בדרך כלל הוא לומד כאשר כבר מוטל עליו עול קיים משפחה. לכן התקופה הסטודנטית היא תקופה קשה. אבל צריך להשלים עם העול הזה. אפשר לשאת בו. ומנין אני יודע שאפשר לשאת בעול הזה? אני מבסס את דברי על הסטטיסטיקה שלפיה רק 7,000 סטודנטים נוקקו עד עכשיו להלוואות, ואלה הלוואות נדיבות מאוד, הניתנות בתנאים טובים מאוד. אני יודע כמה עולה סטודנט שנוסע ללמוד בחוץ-לארץ, והרי אנחנו יודעים שסטודנט הלומד בחוץ-לארץ בא, בדרך כלל, ממשפחה ישראלית השייכת לשכבה הממוצעת.

בינתיים, עלינו להגיע לסידור לשנה זאת, כדי לעבור אותה ולנצלה למחשבה על ריאורגניזציה של שכר הלימוד. גם אני חושב שאנחנו חייבים להיות פתוחים לאפשרויות אחרות, ולא להיות צמודים למחשבות המסורתיות ולנושחאות שאנחנו שכויים בהן. אנחנו חייבים, לחשוב מחדש אם אין מקום להנהיג שכר לימוד מודרג, אם אין מקום להנהיג שכר לימוד דיפרנציאלי, אם סטודנט שלומד מקצוע שההוצאות הנלוות שלו הן גבוהות וסטודנט שלומד מקצוע הומניסטי שההוצאות הנלוות שלו הן בדרך כלל נמוכות, אם מוצדק ששניהם ישלמו אותו שכר לימוד. אנחנו צריכים לשקול אם אין מקום להבחין בין מי שיש לו יכולת לשלם יותר ובין מי שאין לו יכולת. אינני מתעלם מהשיקולים הסוציאליים. אנחנו צריכים לבדוק מחדש את מערכת ההלוואות. ההלוואה צריכה להיות נוחה מאוד: החזר ההלוואה צריך להיות פרוט על פני שנים רבות, ההלוואה אינה צריכה להכביד על הסטודנט לטווח ארוך. אנחנו צריכים לשכנע את הסטודנט שנוסף על כל מיני מקורות שהוא נעזר בהם, מתוך האוניברסיטה, עליו להודק לאותו סידור, של ההלוואה הנוחה, שגם הוא בא, בדרך כלל, מקופת המדינה.

אין פירוש הדבר שהאוניברסיטה משוחררת מבדק בית. האוניברסיטה חייבת להמשיך ביעול, בצמצומים. הפרופסורים חייבים להסתפק בפחות: אני לא אומר שהם במידה מסוימת. יש להם לפרופסור על מה שקשור בהתפתחות האינטלקטואלית שלו, בהשתלמות שלו, אבל צריך לקחת ממנו דברים שאולי קשורים בנוחיות וברוחה שאין להן מקום ואנחנו לא יכולים לממן אותן.

היום אנחנו מדברים על קטע קטן, ואני רוצה להישאר בקטע הקטן הזה. הקטע הקטן הזה הוא חשוב. אנחנו חייבים גם להתחשב בתסכול של הסטודנטים, גם אם הוא אינו מוצדק במידה מסוימת. זו הדרך להביא לרגיעה. בשנים האחרונות אנחנו עדים לברירות מוחות. לא באים אלינו כל המדענים שהיינו רוצים לראותם בחוכנו. הרבה סטודנטים טובים עוזבים אותנו ומוצאים מקום עבודה ומקום מחקר בעולם הרחב. תקציבי המחקר צומצמו. אסור לנו לשכוח גם בדיון זה, שמשכר ההשכלה הגבוהה הוא משכר האיכות בישראל. אנחנו סומכים על האיכות — כך טענו, וכך אנחנו מוסיפים לטעון גם

ממשלת ישראל. האמונה על כל המערכות במדינה, צריכה לעשות את חשבונה היא. מי שרוצה בהשכלה גבוהה, ישלם שכר לימוד מתקבל על הדעת ולא יחיה על סכסוד ומענקים. יקבל זה שצריך לקבל, ואנו, המייצגים את ציבור רוכשי התורה ולומדיה לא נוותר ולא ניסוג, נדרוש שוויון מוחלט, ללא אפליות כלפי תלמיד ישיבה גבוהה, או אם ישיבת הסדר או כל מוסד חינוכי דתי אחר; כולנו שווים וכולנו זכאים לתמיכה הממשלתית. הכסף הוא של כולנו, ועל כך נועיק ועל כך לא נוותר. תודה רבה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. חבר הכנסת מאיר כהנא — איננו. חבר הכנסת דוד מגן — איננו. רשות הדיבור לאחרון המשתתפים בדיון. חבר הכנסת יצחק ארצי.

אני אציע לך, חבר הכנסת ורדיגה, הוואל בטווח לבקר באוניברסיטה העברית. תראה מה עשו שם במרוצת השנה האחרונה, מאז פרוץ המשבר, ותראה כיצד הם מנסים להתיעל.

יצחק ארצי (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, בתור אחרון הנואמים הערב אני רוצה להדגיש, שהיום אנו מקיימים דיון שהיה צריך להתקיים לפני ארבעה חודשים וחצי. כאשר יצאה היוזמה לדיון דיברנו על סכנה של איפתיחת האוניברסיטאות. עכשיו, כעבור ארבעה חודשים וחצי אנו כמצב חדש, כמצב של סכנה של סגירת האוניברסיטאות; ולא איוו סגירה חולפת זמנית, של התמוטטות מערכת החינוך הגבוהה. וזאת, על אף המאמצים שנעשו כדי לחקן את המערכות.

הלכנו מדחי אל דחי והגענו לסוגיה חמורה וקשה, והיא שיעור שכר הלימוד. סטודנטים יצאו לרחובות, היו הפגנות, היו אף תופעות מאוד לא-סימפתיות, אבל מדובר ב-66,000 סטודנטים במדינה, והם היסוד למחקר הבסיסי והיישומי בישראל. על כך המאזניים מונחת שאלת עתיד המחקר, עתיד המדע, עתיד האיכות במדינת ישראל.

הזעזוע הנוסף העובר עתה על האוניברסיטה עקב העימות בין הסטודנט לבין האוניברסיטה מצד אחד, ובין הסטודנט לבין הממשלה מצד אחר. משקף את ההסתגלות למצב הכלכלי והחברתי החדש, אשר בא בעקבות השינויים שחלו בשנתיים האחרונות.

הסכסוך עוסק אומנם בחלק קטן ממערכת ההכנסות של האוניברסיטה, רק כ-15%, אבל הוא קשור לסטודנט שהוא היסוד וההשתית לקיום הלימודים. לכן, אני מציע שנעזוב לרגע קט את הלהט ואת הרצון להצדיק תמיד כל נושא שעולה בצורה של הפגנה ותמימות מוח. אני מציע גם להפסיק לרגע קט את הטלת ההאשמות על המערכת כולה, ולחפש פתרון לבעיה הספציפית.

הבעיה הספציפית היא כמה צריך סטודנט לשלם בעד לימודיו בשנה הקרובה. התקציב הציבורי מזרים למערכת ההשכלה הגבוהה 491 מיליון ש"ח. השאלה היא האם המערכת מסוגלת להוסיף על כך. נדמה לי, שבהתחשב בהתנגשויות בין הצרכים השונים, אנחנו עדיין רחוקים מייצוב סופי של התקציב, ולא נוכל לצפות להרבה מהתקציב הציבורי. לכן השאלה היא כמה יכול, וכמה צריך לשלם הסטודנט? אני אומר מפורשות, אין מנוס מהגדלת העול האישי. הפער בין שכר לימוד של 800 דולר לבין 2,000 דולר הוא גדול מדי. אינני חושב שאפשר לעשות קפיצה כזאת, גם אם יש קומבינציה בין שכר לימוד, שחלק ממנו ממומן על-ידי הלוואות — — —

להמשיך לצעוד לאחר ולצמצם את המרחק והזמן שבין ההווה לבין שואה חברתית.

בהתאם לסקרים, נתונים, עדויות ומציאות יומיומית, רמת החינוך במדינת ישראל דורכת במקומה או נמצאת בנסיגה: אין שיפור. רמת החינוך מהווה מאפיין קבוע, כללי, במדינה. ואני חוזר על מה שאמרתי כבר שלוש פעמים: ראש הממשלה שלפני הרוטציה אמר, בתשובה על שאלה אם רמת החינוך תשתפר משנה לשנה, ש"אין כסף". אין כסף לכך שהרמה של החינוך תשתפר. האם זה נכון שאין כסף? ואם אכן קיים מחסור תקציבי, היכן מקומו של החינוך בסדר העדיפויות הלאומי? שני? אחרון? האם נקבע בכלל סדר עדיפויות?

האם יוכל שר החינוך והתרבות, לאור נתוני ההווה כבתי הספר ובאוניברסיטאות, לתאר לכנסת ולממשלה — אם המגמות השליליות הללו לא תשתנינה — את מראה החברה הישראלית בעוד 10, 20 שנה? אני חושש לומר, ששר החינוך והתרבות אינו יודע מה נעשה כמערכת שלו, ולכן לא יוכל לתת תיאור כזה, לא לממשלה ולא לכנסת, אולי גם לא לעצמו.

ייתכן שאת המסקנות מניתוח המצב תהיה, שלא איום ביטחוני יסכן את קיומנו, אלא היעדרו של חוסן חברתי, בורות מתפשטת, אוכדן ערכים, ובעקבות אלה — זרם גובר של ירידה, כאשר כוח המשיכה הלאומי של מדינת ישראל, של ארץ-ישראל, שואף לאפס.

מה עוד ניתן להיאמר כדי לזעזע ממשלה מנופחת, מסורבלת, בזבזנית וחולת כפילויות, הכבולה ועסוקה בריב ומרדן בלתי פוסקים? מדוע לא נשמעת ועקרת של השר הממונה? מדוע אין מורש כציבור, וכאן בכנסת, מאמץ כלשהו לשנות את המגמה השלילית המסוכנת הזו? והתשובה היא פשוטה — כי שר החינוך אינו נמצא כאן. אולי מה שנאמר כאן אינו מעניין אותו.

אין לי שום ספק באי יכולתה של הממשלה הזאת להבין את חומרת הבעיה, ולא כל שכן להציע פתרון הולם ולהוציאו לפועל. אין זו שאלה של החלטה חד-פעמית אלא של ביצוע שיטתי הכולל בחינת כל ההיבטים, הצעת דרכי פעולה אלטרנטיביות בתחום הארגון, התוכן, השיטה, המטרה והביצוע של תוכניות לימודים וגישה חינוכית. בחינה זו חייבת להתבצע ביוזמת הממשלה תוך התחייבות מראש לפעול על-פי ההמלצות, גם אם תחייבנה את הממשלה לקבוע ולפעול לפי סדר-עדיפויות שהחינוך עומד בראשו.

שר החינוך, בעזרת הכנסת, צריך לדאוג לכך שהנושא יישאר על סדר-היום, ולא לחפש דרכים להיפטר מה"נדנוד" המעיף הזה. בדבר עד היום, מעל במת הכנסת, המתייחסים לנושא החינוך, לא עירבתי בעיות פוליטיות. אולי נזכה אי-פעם, גם כממשלה מפורדת ומפוררת זו, להינתק ממריבות מפלגתיות ומחשבוניות קואליציוניות, ופעם אחת, לנושא אחד, במאמץ של אמת — להתאחד ולהסיר את האיום הנורא המרחף על כולנו, על-ידי הסכמה להקדיש לחינוך את כל הדרוש, ובכל התחומים. תודה.

היו"ר ד' תיכון:

רבתי, הודעת סיכום מטעם הרשימה המתקדמת לשלום. חבר הכנסת מתתיהו פלד, בבקשה.

מתתיהו פלד (הרשימה המתקדמת לשלום):

כבוד הישיבה, אני מתכבד להביא הודעת סיכום מטעם סיעת הרשימה המתקדמת לשלום. בתום הדיון על פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות, המתקיים ב-23 במרס 1987:

היום, כאשר אנחנו דנים במדיניות הביטחון, החוליה בהשכלה הגבוהה חשובה לנו. אסור להחליש אותה.

לכן על הממשלה, תוך קיום דרישה עם הסטודנטים, להגדיל להסכמה, דרושה התקדמות בין שני הצדדים. צד אחד ירד והשני יעלה. הבה נקבע את שכר הלימוד לשנה זו וננצל את חקופת הרגיעה כדי לגבש, בתוך שנה, סידורים חדשים, שיענו גם על הקשיים הכלכליים וגם על יכולת התשלום של הסטודנטים. תודה רבה.

היו"ר ד' תיכון:

יסכם את הדיון חבר הכנסת רפאל איתן. אני מוכרח להביע את צערי על ששר החינוך והתרבות אינו נוכח בדיון חשוב זה, כי הדיון באמת מעניין והבעיות הן אקטואליות. בעצם, אילו היה מישור אחר מנהל את הישיבה הוא היה דאי מפסיק את הישיבה ומבקש לקרוא לשר החינוך והתרבות. אבל מאחר שהגענו לסופו ללא נוכחותו של השר — — —

רפאל איתן (התחיה):

מי מייצג את הממשלה בעניין זה?

היו"ר ד' תיכון:

זו השאלה שלי. אין כאן איש מהממשלה. אני מבקש שהמזכירות תסב את תשומת לבו של שר החינוך והתרבות לכך שהוא לא היה נוכח בעת הדיון.

רשות הדיבור לחבר הכנסת רפאל איתן, בבקשה.

רפאל איתן (התחיה):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, זה מאפיין את הגישה של הממשלה ושל שר החינוך והתרבות, שאפילו לא טרח להיות כאן, ולו גם בחלק מהדיון, לכבודם של מי שטרחו והכינו דבריהם על הנושא.

היו"ר ד' תיכון:

בפתיה הוא היה.

רפאל איתן (התחיה):

אני אומר בחששות כבדים ובלב כבד, שכן נראים פני החינוך — אולי זו גם הסיבה שהוא נראה כך.

אני מצטט: "ועדת החינוך מתריעה באחוזי הציבור, הכנסת ומשרד החינוך והתרבות על קיום תהליך של התרוקנות מערכת החינוך מערכים, תכנים והעשרה. עובדה שממריצה את ההורים לחפש תכנים אלה במסגרות חינוכיות, גורמת נזק לאינטגרציה, מגבירה פערים חברתיים ואי-שביעות רצון". והו ציטוט מרמה אחרת של חינוך, אבל זה מאפיין.

טוב שהכנסת עוסקת בנושא זה כמעט מדי שבוע, ועצוב שצריכים לעסוק בו. זה חמישה חודשים שהנושא הוא על סדר-היום של הכנסת והיום, סוף סוף, זכה ל"טיפול". כלומר לדיון, שלממשלה כאילו אין חלק בו.

נשאלתי בעבר אם אסכים שהנושא יוסר מעל סדר-היום, וסירבתי. אין כאן עניין של תחשינות או אוכדן התעניינות, אסור שנושא החינוך על כל היבטיו ירד מעל סדר-היום של הכנסת, גם אם ברור לי שתועלת ממשית לא תצמח מהדיון הזה, כי רמת החינוך, התוצאות ההרסניות וההשלכות התברריות — כל אלה אינם מעסיקים את הממשלה ואינם מטרידים את שריה, ואפילו לא את שר החינוך והתרבות. כאשר עלתה בזמנה ההצעה לסדר-היום, נאמר שההשלכות על רמת החינוך תהינה קשות, ולטווח הארוך — הרות גורל. היום כבר ניתן לחוש בחלק מהן, ועוד הדי נטריה להמשיך ולקצץ,

היו"ר ד' תיכון:

תודה. הצעת סיכום של סיעות ש"ס, אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל. חבר הכנסת מנחם פרוש, בבקשה.

מנחם פרוש (אגודת ישראל):

כבוד היושב-ראש, כנסת נכבדה, אני מתכבד להביא הצעת סיכום של סיעות ש"ס, אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל:

1. הכנסת רואה כתומרה את הבכונות של האוניברסיטאות.

2. הכנסת רואה בדאגה את העובדה שהאוניברסיטאות נותנות מחסה גם לסטודנטים הדוגלים באש"ף.

3. הכנסת רושמת לפנייה את הקיפות המשווע הנמשך כלפי הישיבות. היהדות החרדית משלמת מסים במישרין ובעקיפין, ככל אזורי המדינה, ולא תיתכן איפה ואיפה ביחס לחינוך התורתי הגבוה, היינו הישיבות, המקבלות סכום עלוב של 66 שקלים בחדש בעבור כל תלמיד, ואילו האוניברסיטאות מקבלות בעבור כל סטודנט סכום הגבוה פי שבעה.

4. הכנסת קוראת לתקן את הקיפות כלפי הישיבות ולהחזיר להן את התקציבים שנמנעו מהן בגלל השחיקה המתמדת וכגלל האיחור המתמיד במתן התקציבים הזעומים.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. הצעת סיכום מטעם סיעת החזית הדמוקרטית לשלום ולשיון לסיכום הדיון על א"פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות יביא חבר הכנסת צירלי ביטון. בבקשה.

צירלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשיון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, אני מתכבד להביא בפני הבית הצעת סיכום מטעם סיעת החזית הדמוקרטית לשלום ולשיון, לסיכום הדיון על א"פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות:

1. הכנסת קובעת, שהמשבר במוסדות להשכלה גבוהה ובמערכת החינוך הוא תוצאה של הקיצוצים הנמשכים זה שנים מספר בתקציבי המדינה המוקדשים לחינוך הגבוה ולפיתוחו.

2. הכנסת מביעה את התנגדותה להעלאת שכר הלימוד, וקובעת שגזירה זו נגד ציבור הסטודנטים ומשפחותיהם היא חלק מהמדיניות הרשמית של המתקפה על רמת החיים ועל קיצוץ השירותים החברתיים, מדיניות הנובעת מהקדשה של למעלה מ-70% מהתקציב למדיניות המלחמה, הכיבושים וההתנחלויות.

3. הכנסת קוראת לממשלה להפסיק את הקיצוצים בתקציבי מוסדות החינוך, ולהחזיר את רמת ההשתתפות בתקציביהם לפחות למצב ששרר עד לפני כעשר שנים, כדי למנוע את העלאת שכר הלימוד באוניברסיטאות.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. הצעת סיכום של סיעת התחיה באותו נושא יגיש חבר הכנסת רפאל איתן.

רפאל איתן (התחיה):

הצעת סיכום של סיעת התחיה:

הכנסת רואה בדאגה חמורה את הידרדרות מצב החינוך, וקוראת לממשלה להקים ועדה ציבורית, המורכבת ממומחים, שתבחן את כל מערכת החינוך במדינה, מגני-הילדים ועד ההשכלה הגבוהה האקדמית, מנקודות המבט של חינוך, השכלה, משאבים וצרכים, והמלצותיה תחייבנה את הממשלה.

מליאת הכנסת מביעה מורת רוחה על כי הנושא, שאשר לדיון במליאה ב"5 בנובמבר 1986, הובא לדיון כאיתור של חמישה חודשים.

במהלך החודשים שחלפו מאז לא נפתרה הבעיה שבגללה לא היה אפשר לפתור את האוניברסיטאות כמועד: גובהו של שכר הלימוד עדיין מאיים על המהלך התקין של הלימודים.

הכנסת קובעת כי אוחלת ידה של הממשלה במציאת פתרון לבעיה זו ונבע מיחסה של הממשלה למוסדות להשכלה גבוהה. כסולם העדיפויות של הממשלה אין למוסדות אלה מקום ראוי, כפי שיאה למדינה מתקדמת. ואכן, בשנים האחרונות חלה ירידה מסוכנת ברמת הלימודים וברמת המחקר במוסדות להשכלה גבוהה.

הכנסת תובעת שינוי במדיניות הממשלה על-פי הקורם הבאים:

א. שכר הלימוד יתבסס על המלצות ועדת-קצב ויותאם מדי שנה למדר ההתייקרות.

ב. כל מי שבירד תעודת כגרות יהיה רשאי להירשם לאוניברסיטה.

ג. רמת הסיוע למוסדות להשכלה גבוהה תותאם לצרכים, ואלה ייקבעו כשיתוף עם המועצה להשכלה גבוהה וועד ראשי האוניברסיטאות.

ד. כאשר תיקבע רמת הסיוע, יובאו בחשבון הן הצורך להגדיל ככל האפשר את מספר התלמידים והן הצורך לקיים רמת מחקר נאותה, כך שהחוקרים יוכלו להקדיש את כשרונם ומרצם לעבודה מדעית בישור.

מדיניות זו תשחרר את הסטודנטים ואת הסטודנטים-בכוח מן הרחף לחפש מוסדות אוניברסיטאיים בחוץ-לארץ, ותשים קץ לתופעה המסוכנת של "בריחת מוחות", הדוחפת חוקרים לחפש בחוץ-לארץ מוסדות מחקר המיטיבים עמהם. תודה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. הצעת סיכום מטעם סיעת מפ"ס בנושא א"פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות. בבקשה, חברת הכנסת אמירה סרטני.

אמירה סרטני (מפ"ס):

הצעה לסיכום הדיון בנושא: א"פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות, מטעם סיעת מפ"ס.

הכנסת קובעת:

א. האוניברסיטאות נקלעו לאחרונה לגירעון המסכן את עצם קיומן.

ב. מגמתה של הממשלה להטיל על הסטודנטים את כל עול הבראתן הכספית של האוניברסיטאות, על-ידי העלאת שכר הלימוד, תגרום לכך שרק בנים להורים עשירים יוכלו לרכוש השכלה גבוהה וכך יתעצמו הפערים בחברה הישראלית.

ג. שכר הלימוד לא יעלה על 800 דולר לשנה, ואילו הגירעונות יכוסו בעזרת התייעלות, מניעת בזבז והוצאות חריגות והשתתפות קבועה של הממשלה בתקציב האוניברסיטאות.

ד. הכנסת מזדהה עם מאבקם של הסטודנטים נגד העלאת שכר הלימוד ורואה בו מאבק צודק.

הכנסת קוראת לממשלת ישראל לקבוע שכר לימוד לסטודנטים ומערכות סיוע כדומה כזאת, שתאפשר לכל צעיר שהשכלתו מתאימה להיכנס וללמוד במוסדות להשכלה גבוהה.

הכנסת מדגישה במיוחד את הצורך בעדיפויות המתבקשות למען יוצאי צבא ובני עיירות הפיתוח המעוניינים ללמוד במוסדות להשכלה גבוהה.

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
רק בשביל זה נצביע.

היו"ר ד' תיכון:
זה לא מקובל.

נחמן רז (המערך):
כמשכר הכלכלי שאליז נקלעו המוסדות להשכלה גבוהה חייב להיעשות גם מאמץ עצמי מיוחד שלהן, של האוניברסיטאות, להתייעלות ולחיסכון.

הכנסת רואה את שאלת ההשכלה הגבוהה כשאלת יסוד בחיי החברה והמדינה, וקוראת לממשלה להעמיד את כל האמצעים לתפעולה הנכון של המערכת.

היו"ר ד' תיכון:
תודה. רבותי, אנו ניגשים להצבעה. אני מעמיד להצבעה את הצעת הסיכום מטעם סיעות ש"ס, אגודת ישראל ופועלי אגודת ישראל.

ה צ ב ע

בעד הצעת הסיכום שהביא

חבר הכנסת מ' פרוש — מיעוט

נגד — רוב

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת מ' פרוש

לא נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:
הצעת סיכום זו לא נתקבלה. אני מעמיד להצבעה הצעת הסיכום מטעם סיעת החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון.

ה צ ב ע

בעד הצעת הסיכום שהביא

חבר הכנסת צ' ביטון — מיעוט

נגד — רוב

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת צ' ביטון

לא נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:
גם הצעת סיכום זו לא נתקבלה. אני מעמיד להצבעה הצעת הסיכום מטעם סיעת התחיה.

ה צ ב ע

בעד הצעת הסיכום שהביא

חבר הכנסת ר' איתן — מיעוט

נגד — רוב

הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת ר' איתן לא

נתקבלה.

היו"ר ד' תיכון:

תודה. הצעת סיכום מטעם סיעות הקואליציה — ואין כאן פירוט — יגיש חבר הכנסת נחמן רז.

נחמן רז (המערך):

אדוני היושב-ראש — — —

תופיק טובי (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):
אדוני היושב-ראש, לתשומת לבך — לא אומרים סיעות הקואליציה, אלא מפרטים את הסיעות.

היו"ר ד' תיכון:

אני יודע, אבל, לצערי הרב, הם פשוט לא הספיקו לכתוב בשם מי מובאת הצעת הסיכום.

יאר צבן (מפ"ס):

יש סיעות קואליציה שכבר הגישו הצעות סיכום. אני מבקש לפרט בשם אילו סיעות הקואליציה מובאת ההצעה.

היו"ר ד' תיכון:

אתה צודק. חבר הכנסת נחמן רז, אני מבקש שתפרט בשם מי אתה קורא את הצעת הסיכום, שכן חלק מסיעות הקואליציה כבר הגישו הצעת סיכום.

יאר צבן (מפ"ס):

באופן שמי.

היו"ר ד' תיכון:

תציין את שמות הסיעות.

נחמן רז (המערך):

אני אגיד את זה בשם המערך וחלק מסיעות הקואליציה.

היו"ר ד' תיכון:

לא, אתה צריך לפרט.

יאר צבן (מפ"ס):

אתה צריך לפרט.

נחמן רז (המערך):

אני רוצה להגיש הצעת סיכום בשם סיעות המערך והליכוד.

יאר צבן (מפ"ס):

ושינוי? לא? אני רוצה לדעת, שינוי — כן או לא?

נחמן רז (המערך):

לא אמרתי שינוי, אז לא אמרתי שינוי. אינני יודע מה רוח התזוית שנכנסה כך.

יאר צבן (מפ"ס):

אנחנו רומזים ששינוי ומפ"ל — לא.

נחמן רז (המערך):

תרשום לפניך כל מה שעולה על דעתך.

הצעת הסיכום היא בנוסח זה:

הכנסת מייחסת למערכת ההשכלה הגבוהה חשיבות עליונה בהעלאת רמתם של האדם, החברה והמשק בישראל.

תקציב ההשכלה הגבוהה חייב לאפשר למערכת לקיים את הלימודים, המחקר והפיתוח באופן כזה, שיענו על הצרכים הקיימים והעתידיים של מדינת ישראל.

חלקו של תקציב המוסדות להשכלה גבוהה בתקציב המדינה חייב לעלות מדי שנה בשנה.

— אי-פתיחת שנת הלימודים באוניברסיטאות; הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף); הצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון) —

היו"ר ד' תיכון:	בני שליטא (הליכוד):
גם הצעת סיכום זו לא נתקבלה. אני מעמיד להצבעה הצעת הסיכום של סיעת מפ"ם.	לא ראית אותי. הצבעתי.
ה צ ב ע ה	היו"ר ד' תיכון:
בעד הצעת הסיכום שהביאה חברת הכנסת א' סרטני	יעקב ז'אק אמיר (המערך):
נגד	אני מבקש לעשות רביזיה.
היו"ר ד' תיכון:	היו"ר ד' תיכון:
רבותי, הרימו את היד, כדי שאוכל לראות. רבותי, תרימו את היד כדי שאוכל לראות.	רבותי, לא להפריע. בפעם הבאה תשימו לב ותרימו את הידיים כשמבקשים מכס; פעמיים ביקשתי.
צר לי מאוד, הצעת הסיכום נתקבלה.	מי בעד קבלת הצעת הסיכום מטעם סיעות המערך והליכוד, ירים את ידו? מי נגד?
קריאות:	ה צ ב ע ה
מה פתאום?	הצעת הסיכום שהביא חבר הכנסת נ' רוז נתקבלה.
היו"ר ד' תיכון:	
רבותי, ביקשתי מכס פעמיים להרים את היד.	

ה. הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף), התשמ"ז — 1987*; הצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון), התשמ"ז — 1987**
(קריאה ראשונה)

15% והן היטל על רכישת שירותי הקרקע עצמה, כגון הזמנת בתי-מלון ושכירות רכב, גם כן בשיעור של 15%.

לאחרונה אישרה ועדת הכספים של הכנסת, כי ההיטל של 20% על כרטיסי הטיסה יבוטל וההיטל על שירותי קרקע יופחת ל-15% בלבד, וזאת על-ידי קביעה בתקנות, כי השיעור של כרטיסי הטיסה ושירותי הקרקע יהיה שיעור "אפס".

מוצע בהצעת החוק המונחת על שולחן הבית לבטל הסעיפים הנוגעים לדבר בחוק עצמו, כדי שההוראות יעוגנו בחקיקה ראשית, דרך קבע.

החוק קובע, כי ההיטל של 15% יוטל על רכישת נכסי חוץ, לרבות השקעה בניירות ערך של חברות חוץ-לארץ, יש מקרים שבהם מאשר המפקח על מטבע חוץ בבנק ישראל את ההשקעה, אך למעשה לא מוצא מטבע-חוץ מהארץ, וההשקעה מושקעת במפעלים ישראליים. מוצע אפוא להסמיק את שר האוצר, באישור ועדת הכספים, לפטור מן ההיטל השקעה כזו.

הנני מתכבד להביא גם את הצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון), התשמ"ז — 1987.

חוק עסקאות גופים ציבוריים מטיל את החובה על גוף ציבורי, כהגדרתו בחוק, שלא להתקשר עם ספק טובין או שירותים, אלא אם המציא אישור מרשויות המס שהוא כלול ברשע משלמי המס.

הגדרת "גוף ציבורי" כוללת את המדינה וגוף מתוקצב כמו רשויות מקומיות.

החוק קובע כיום, כי מי שעובר על הוראותיו, עובר עבירה משמעתית.

היו"ר ד' תיכון:

חברי הכנסת, אני עובר לסעיף הבא. סגן שר האוצר יציג שני חוקים: הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף), התשמ"ז — 1987, והצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון), התשמ"ז — 1987, בקריאה ראשונה. הדין בשני החוקים יהיה דיון משולב. בבקשה, אדוני סגן השר.

סגן שר האוצר ע' אמוראי:

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, הנני מביא לאישור הכנסת את חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף), התשמ"ז — 1987. תוקפו של חוק ההיטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ יפוג ב-31 במרס 1987.

החוק חוקק בשנת 1984, במטרה להשוות את העלות של שער המטבע, המוצא על ייבוא שירותים ועל השקעות בנכסי חוץ-לארץ, לעלות השער של המטבע המוקצב לנסיעות לחוץ-לארץ, היינו בשיעור של 15%.

לחוק היו שתי מטרות: האחת — פיסקלית; השנייה — שמירה על יתרות מטבע חוץ.

הנסיבות להטלת ההיטל לא נשתנו כיום, ולכן מוצע להאריך את תוקפו של החוק בשנה נוספת.

החוק המקורי כולל הוראות מיוחדות בהקשר להיטל הקשור בנסיעות לחוץ-לארץ:

החוק קובע, כי על כרטיסי טיסה מוטל היטל של 20%.

החוק המקורי קובע, כי על רכישת בארץ של שירותי קרקע בחוץ-לארץ מוטל הן ההיטל על שירותים מיובאים בשיעור של

* רשומות (הצעות חוק, חוב' 1815).

** רשומות (הצעות חוק, חוב' 1825).

חבורת כ"ב, ישיבה ש"י — הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף); הצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון) —

שלוש-ארבע פעמים מאז נבחרתי לכנסת. במשך חמש השנים וחצי האחרונות, העליתי מעל דוכן זה את הרעיון של איחוד מסגרות נכסיה המסים. בבסיס הרעיון היה גם עקרון החיסכון והיעילות, אבל גם העיקרון של הרחבת הרשת.

על כן, אני מעלה את הרעיון בהזדמנות זו, כשעולה חוק כזה. אף שאני יודע שכשיהיה הדיון בחוק זה בוועדת הכספים, לא יעסקו בו. כל חוק שתביאו לכאן, אשר יסייע למוסדות המס ולמס הכנסה — ואני רוצה לשבת אותו כאן מעל הבמה הזאת על עבודתו הטובה כל השנים, ולאחרונה ביתר שאת — כל מכשיר שתוסיפו למוסד החשוב הזה, כדי שיוכל לגבות מס אמתי — תבורכו, והכנסת צריכה לסייע בכך.

היורד ד' תיכון:

התכוונתי לומר, שאין כמעט עצמאי אחד שאינו מנהל היום ספרים. לכן אינני רואה את התועלת בכך. כאן לא ירחיבו את הרשת, האמן לי. אבל, כאמור, הם יודעים מה שהם עושים.

שבח וייס (המערך):

מאחר שיושבי-ראש הישיבה, חברי סגן יושבי-ראש הכנסת העיר מה שהעיר, איני מרבר בהתלהבות על הדברים האלה. הניסיון הוא חשוב. מאחר שאין כאן השקעה, אדוני, כדאי לנסות זאת, ואם תהיה התוצאה קונסטרוקטיבית, מה טוב.

היורד ד' תיכון:

זה עונה על שאלתך: מדוע המתינו עד היום?

תודה. רשות הדיבור לחבר הכנסת בני שליטא, ואחריו — לחבר הכנסת יצחק ארצי; אם הוא לא יהיה באולם — לחבר הכנסת אוריאל לין; אם הוא לא יהיה באולם — לחבר הכנסת צירלי ביטון.

בני שליטא (הליכוד):

אדוני היושבי-ראש, קצת קשה לו לשבת בכס היושבי-ראש כשדנים בנושא כל כך כלכלי.

היורד ד' תיכון:

אניד לך: אני רשום לדבר, אבל נתמזל מזלי שאני עולה לכאן לעתים קרובות ונמנעת ממני רשות הדיבור. אני מקצר.

בני שליטא (הליכוד):

אדוני היושבי-ראש, אני מוכן להחליף אותך. אני מבין שבנושא כלכלי פר אקסלנס יש לך כוודאי מה לומר.

לגבי הצעת החוק הראשונה — אכיפת ניהול חשבונות: תבורך המערכת המנסה באמת לגבות מס על ההון השחור, לסתום פרצות ולהכביד יד על אלה שלא מנהלים ספרי חשבונות. איני חושב שהכול מתמקד בספרי חשבונות, אבל זה לפחות מושכל ראשון וחשוב, אולי מרכזי, במערכת הגבייה. אם לא תהיה מערכת מסודרת של ניהול חשבונות, זה לא יפעל לטובת העניין, אם כי צריך הרבה מאוד מאמצים נוספים, וכבר דיברתי על זה לא אחת, כדי להגיע להכנסה טוטלית של אנשים לרשת הגבייה. גם היום, כ-1987, במדינת ישראל, יש עדיין גורמים רבים, אפילו חברות קטנות, שהם מחוץ לרשת, מחוץ למעגל, לא ידועים, ואיש לא גובה מהם מאומה. אם הצעת החוק של אכיפת ניהול חשבונות תחייב שלא לעשות עסקאות עם אנשים שלא מנהלים ספרים וזה יביא ליותר תשלום מס אמתי — נבורך.

לגבי החוק השני — חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ: החוק טוב אולי כיסודו, גם הוא בא לגבות מסים, אבל יש פה הרבה כלכלי מוח. יש פה שינויים תכופים. הנה מבטלים את ההיטל של 20%, לוקחים ביד אחרת משהו אחר; ואני שואל אותך, אדוני סגן השר, ואני שואל את המערכת, את הממשלה: מתי אתם מתכוונים להחזיר את ה-20% האלה

הצעת החוק המונחת על שולחן הבית מרחיבה את רשימת הגופים הציבוריים, עליידי הוספת מוסדות ציבור, היינו מלכ"רים — מוסדות ללא כוונת רווח — וכן חברות שמניותיהן נסחרות בבורסה.

הרחבה זו דרושה כדי לסייע בהרחבת רשת משלמי המס וכדי להטיל גם על מלכ"ר הנהנה מזכויות על-פי פקודת מס הכנסה, או על חברה ציבורית אשר עליה מוטלת ממילא חובה כלפי הציבור, החובה להתקשר עם ספקי שירותים וטובין, רק אם אלה כלולים ברשת משלמי המס.

הצעת החוק מחליפה את העבירה המשמעתית כעבירה פלילית, שדינה קנס.

כמרכן קובעת הצעת החוק, שהגופים יצטרכו לקבל, בצד האישור מרשויות המס, גם אישור מרואי-חשבון או מיועץ-מס על כך שהנישום מנהל פנקסי חשבונות כנדרש על-פי החוק. כדי להקל עם הגופים, מוצע לקבוע כי הוראות החוק לא יחולו על התקשרות ששוויה 300 ש"ח בלבד.

יש לציין, כי החוק לא יטיל מעמסה נוספת על הנישומים. ספקי טובין ושירותים, מבחינה מינהלית, כי ממילא מנפיקות רשויות המס, מדי שנה, אישורים על כך שהנישום מדווח על הכנסותיו לרשויות.

אבקש מכבוד היושבי-ראש להביא את שני החוקים הללו לדיון בקריאה ראשונה ולאישור הכנסת.

היורד ד' תיכון:

כאמור, שתי הודעות או שלוש. הדיון יהיה דיון משולב בשני החוקים החשובים. הרשימה נסגרת, וכל דובר שנרשם ידבר חמש דקות.

רשות הדיבור לחבר הכנסת שבח וייס, ראשון הדוברים, ואחריו — לחבר הכנסת יאיר צבן — הוא איננו באולם; אם הוא לא יהיה — לחבר הכנסת בני שליטא. בבקשה חבר הכנסת שבח וייס.

שבח וייס (המערך):

אדוני היושבי-ראש, חברי הכנסת, אני רוצה להתייחס בעיקר לחוק השני, הנוגע לחובת הבדיקה במס הכנסה של גופים ציבוריים שעושים עסקים עם חברות ועם גורמים שונים.

זו לא פעם ראשונה שאני נקלע למצב מכין. כמדיה מסוימת. חברי סגן שר האוצר מביא חוקים כל כך טובים, עד שאני תמה מדוע הם מובאים ב-1987. החוק הזה הוא כל כך הגיוני, עד שאני תמה איך זה לא הובא חוק כזה בעבר, ולא פעלתם על-פי חוק כזה. מה יותר הגיוני מאשר להרחיב את הרשת, ובדרך כלל כך חוקית והוגנת לגבות יותר ויותר מס אמתי? טוב מאוחר, אם כי אני מסיין את הטוב מאוחר הפעם — חבל שזה מאוחר.

היורד ד' תיכון:

או, לחלופין, החוק אינו כל כך חשוב.

שבח וייס (המערך):

אני מקווה שהוא חשוב. מוכן שלי אין ניסיון מעשי בגביית מסים, אבל אני מכיר קבוצה גדולה של חברי כנסת ואנשי ציבור, שמובים לדבר על ההון השחור וממליצים לפתור את כל בעיות כלכלתה של מדינת ישראל באמצעות המערכת נגד ההון השחור. ההון השחור נראה לי לא פעם אחת, כשאני שומע את דבריהם, כמו החור השחור בתורת היקוס. כולם מדברים עליו, אך איש אינו יכול להצביע עליו. אני רואה לא אחת תופעות רמגוניות סביב העניין הזה. על כן, כשבאה הצעה פרקטית להרחבת הרשת באמצעים הגונים, אני מברך על כך.

— הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף): הצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון) —

הזה, מנחיתה את הגזירות תוך כדי ליטוף מתחסד, שאין זה אלא היטל זמני, ולצרכים דחופים, ובתוך זמן קצר הוא יעלם ויבוטל. כך עשו עם היטל האגרה על המכוניות וכך עשו עם גזירות אחרות, ותמיד — בכל אחד מהמקרים וכלי יוצא מהכלל — היה המיסוי הזה אנטי-פרוגרסיבי, כללי מוצדק ומעוות. תמיד שילמו בעלי הרכב הפשוט והזול יותר מבעלי המכוניות המפוארות — יחסית למחירן — על-ידי קריטריונים אבסורדיים של נפח מנוע או שנת ייצור וכדומה.

בהיטל המדובר בחוק הזה התבטא העיוות בתשלום גבוה יותר על טיסות לטווחים קצרים, דבר שחיסל בשנה שעברה כמעט כליל את הטיולים המכונים "נופשונים", לאי יוון ולמדינות הים התיכון. אולי עכשיו, בגלל פרשת פולארד, רוצים להטיל מס גבוה על כרטיסים יקרים, כדי שלא ייסעו הרבה לאמריקה, שמא יתגלו שם עוד כמה מרגלים.

היור"ד תיכון:

דווקא הורידו את המס על נסיעות ארוכות טווח.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון): חברי הכנסת, באופן עקרוני אנו מתנגדים לחוקים מהסוג הזה, הן מבחינת הרעיון והמדיניות של המיסוי שהם מבטאים והן מבחינת השיטה החקיקתית של הוראות שעה המארכות חרשות לבקרים.

ולבסוף, חברי הכנסת, אינני יכול שלא להביע את הודעזותי העמוקה מאירוע שקרה אתמול, אף שאין לכך קשר לחוק המונח כאן על שולחן הכנסת — כוונתי לגירושם של לקוחות ערבים, שניסו למלא דלק בחתנת דלק של קריית-ארבע בגלל השביתה בחברון. התגפלו עליהם הבריזנים של כהנא, חברי מועצת הקריה, ובסיועה של משטרת ישראל גירשו את הערבים. מיותר לנסות ולדמיין מה היה קורה כאן היום, אילו קרה מקרה הפוך, והיו מגרשים מתנחל אחד מתחנת דלק חברונית — אילו תיגה היתה כאן ואילו השתוללות של בכיינות של חברת הכנסת ההיא וחבר מרעיה מסיעת התחיה, הליכוד, והמפד"ל. אני מצפה מיושב-ראש הכנסת שיגנה את האירוע הזה בצורה מפורשת.

היור"ד תיכון:

תודה. רשות הדיבור לאחרון הדוברים — חבר הכנסת אמנון לין.

הרשה לי, אדוני סגן השר, לשאול אותך: הרי אלה שאתה מחיל עליהם את ניהול הפנקסים, בעצם מורידים להם במקור כשהמוסד הציבורי משלם. את מרבית המס הם משלמים כבר באמצעות ניכוי במקור. ועוד: מה דעתך על אלף השערים שאנחנו חוזרים אליהם לאט לאט ובכטחה? והרי ההיטל על שירותים מיובאים זה גם ההיטל על ישרים בעצם, שהרי, שער כופש שאני רוצה לשכור מכונת לחוץ-לארץ, ואז אני מקשה את הכסף בשוק השחור ואחסוך לי את ההיטל הזה. והרי זה מה שקורה. אבל אלה הן הערות בלבד. בכקשה.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אמנון לין (המערך):

אדוני היושב-ראש, כנסת נכבדה, כוונתי להעיר כמה הערות. ראשית, אני מרוצה מאוד מהניסיון לסתום פרוצות בקשר לנושא הזה של עמותות פטורות ממס. בחברה הישראלית היינו עדים בשנים לא דווקא האחרונות, אלא לאורך כל שנות קיומה של המדינה, למעשים חמורים ביותר של השתמטות ממס בדרכים שונות. ייתכן שהחוק הזה יוכל למצוא דרך כלשהי למנוע מאותם אנשים, מאותם חוגים

בחזרה? הרי תמיד אין הדברים עומדים על מקומם. פתאום חסר כסף לקופה הציבורית, מגדילים את ההיטל; פתאום יש משהו אחר, מחליטים להקטין מפה, לקחת בצורה אחרת.

היור"ד תיכון:

למה הקטנו, לדעתך? למה עברו לשיטה אחרת? הרי השיטה הקודמת פשוט לא היתה ישימה. כולם עקפו אותה, הזמינו כרטיסים מחוץ-לארץ. היתה שגיאה בתחילת הדרך, וטוב שלאחר שנתיים-שלוש שנים תיקנתם, אדוני סגן השר.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

את זה אמרנו עוד בתחילה.

היור"ד תיכון:

את זה אמרנו, אבל לא שמעו.

כני שליטא (הליכוד):

ברור, ההצעה טובה, היא באה, שוב, לסתום פרוצה שקראה להרבה גנבים, אבל אני אומר, שאם לא חושבים בתחילה, מבלבלים את המערכת ועורכים פה כל הזמן שינויים. לא נראה לי, גם לא מקובל עלי, שיש פה הוראות שעה עד 31 במרס 1988. צריך דברים יותר קבועים, יותר ידועים, ולא להביא כל הזמן שינויים שגורמים בלבול. יש הרבה אנשים שעריכים היום להשתמש במסד הזה של נסיעה לחוץ-לארץ — לצערי משתמש בו עם ישראל יותר מדי — ואף אחד לא יודע מה נעשה, אף אחד לא יודע, עד שהוא בא לנמל התעופה, אם החוק או התקנה לא השתנו בינתיים, מאתמול להיום, או משבוע לשבוע.

היור"ד תיכון:

תודה. חבר הכנסת ארצי, כאמור, איננו. חבר הכנסת אוריאל לין גם הוא איננו. חבר הכנסת צ'רלי ביטון נמצא. אחריו — חבר הכנסת מאיר כהנא, שאיננו, וחברת הכנסת גאולה כהן, שגם היא איננה, ולכן האחרון יהיה חבר הכנסת אמנון לין. בבקשה.

צ'רלי ביטון (החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון):

אדוני היושב-ראש, חברי הכנסת, שוב לפנינו תיקון חוק מסדרת הוראות שעה, שעל-פיהן מתנהלת בעצם המדינה בתחומים רבים, כמיוחד בתחום הכלכלי. לצערי, הכנסת והציבור התרגלו לכך שהממשלה מאריכה את הוראות השעה הללו מדי שנה בשנה, לעתים לתקופה של שנים רבות. חקיקה של הוראות שעה נועדה מטבעה, אין צורך לומר, לענות על צרכים דחופים ומשתנים ולפתור בעיות זמניות, ואין היא יכולה לבוא במקום חקיקה רגילה. אבל השיטה הזאת מתאימה למדיניות הבלתי יציבה והקלוקלת של "יירות מן המותן", ודווקא עכשיו, בתקופת שלטון קואליציה רחבה כל כך, שמכיווה השכם והערב שמטורה היא שיקום המשק והכלכלה.

עם זאת, חברי הכנסת, פוגעות היירות הללו מן המוחן באופן עקבי ביותר ביצדים ידועים ומוגדרים, באותן שכבות רחבות של הציבור הרחב והחלש של השכירים, וכל זאת על-ידי היטלים וגזירות שונות ומשונות. כולנו יודעים שחברי מועדון העילית של המעמד הגבוה והממסד הפוליטי התעשייתי ומעמד ההון לא יפגעו ואינם נפגעים מהיטלים אלה. הם מצוידים בפטורים שונים. הם מצוידים כחשבונות הוצאות וכגופים מגוונים שמממנים את נסיעותיהם התכופות לחוץ-לארץ. מי שנפגעים הם האזרחים מן הציבור הרחב, החוסכים פרוטה לפרוטה כדי לצאת לטיול, מאורגן ושאינו מאורגן, לחוץ-לארץ. הם נושאים בעצם בנטל המסים וההיטלים במלואו.

חברי הכנסת, הממשלה, באמצעות הוראות שעה מהסוג

חוכרת כ"ב, ישיבה ש"י, כ"ב באדר התשמ"ז (23 במרס 1987)

— הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף): הצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון): מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת —

עריכת-דין. אני כופר בזה. אני אומר בכל הכנות, שכל זמן שאפשר להגיע לעורך-דין, לכלכלן או לרואה-חשבון, ולומר: אני אשלם חמורת שירותיך בתנאי שאתה יודע איך להתחמק ממס — אף שנכון הוא שעלייך כך המחוקק מוצא את הפרצות ויש תחרות בין המחוקק ובין אלה שלמדו איך לעקוף את החוקים וללמד אזרחים איך להשתמט ממס — אינני מקבל את האיסדר הציבורי.

אני עורך-דין וחבר כלשכת עורכי-הדין ואני מנצל הזדמנות זו כדי לומר שבלשכה שלנו יש תופעות כמו אלו שחיראית, ואני מניח שתופעות כאלה קיימות גם בחוג הכלכלנים, בחוג של רואי-חשבון, והגיע הזמן שכל אלה שבעצם מלמדים ציבור גדול מאוד בארץ ויוצרים נורמות להתחמקות מתשלום מס — יעשו לעצמם את חשבון הנפש.

מכל מקום, הממשלה מופקדת על סתימת פרצות בדרך של הצעת חקיקה, אבל הכנסת לא רק מחוקקת את החוק, עלינו גם לחפש דרך לקביעת נורמות שיהיו בבחינת מודי דרך לציבור הרחב.

אני מחייב מאוד את ההצעות האלה. אני חושב שהן חיוביות, ואני מצפה מהממשלה שהיא גם תמצא דרך איך להציע לנו בעתיד חקיקה שתהיה בה גם איזו התראה לבעלי מקצועות חופשיים מהסוג שהזכרתי, שכל גדולתם ופרסומם הם בזה שהם מלמדים את האזרחים איך להתחמק מתשלום מסים. תודה.

הי"ר ד' תיכון:
תודה.

ואלמנטים שניצלו לרעה את סבלנותה של הכנסת, לעשות זאת גם בהמשך. אני אומר שיפה עשתה הממשלה שהגישה הצעה כזו, אם כי באיחור רב.

אבל לא אסתפק בברכה זו אלא אומר, שזה כבר אני מהרהר בלבי, ולעתים גם בקול רם, שהגיע הזמן שהממשלה תחשוב על נקיטת צעד כלשהו, כמו הפעלת סנקציות מקצועיות, או שימוש באחיקה של בעלי מקצוע, בין שמדובר בעורכי-דין ובין שמדובר ברואי-חשבון, מנהלי חשבונות וכלכלנים, שידעו ויודעים לנצל את הפרצות האלה בחוק.

הי"ר ד' תיכון:
זה מותר?

אמנון לין (המעריך):
לכן אני אומר.

בני שליטא (הליכוד):
גם אם אלו פרצות חוקיות?

אמנון לין (המעריך):

אני מקבל שזה מותר והכול מותר. אני טוען שהנורמות של התנהגות החברה מתחילות מהצידוק הזה שאנחנו נותנים לעצמנו — בעיקר עורכי-דין, כלכלנים ורואי-חשבון, לעתים קרובות קורה שאדם בא לבעל מקצוע חופשי, לעורך-דין, ואומר לו: אני רוצה שאתה תייצג אותי, אבל יש לי רק בקשה אחת, אני מצפה ממך שאתה תלמד אותי איך לשלם כמה שאפשר פחות מס. אתה יכול להגיד לי: אם הוא יכול למצוא פרצות בחוק ובגלל זה ישלם הלקוח כמה שפחות מס, זה בסדר, לשם כך למד אותו עורך-דין או אותו כלכלן כלכלה או

1. מסמכים שהונחו על שולחן הכנסת

היום על שולחן הכנסת מסקנות ועדת החינוך והתכונות בנושא:
בית-הספר היסודי. תודה.

הי"ר ד' תיכון:
הודעה לסגנית מזכיר הכנסת.

סגנית מזכיר הכנסת ש' כרם:

ברשות היושבים-ראש, הנני מתכבדת להודיע, כי הונחו

2. הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף).

התשמ"ז — 1987; הצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון).

התשמ"ז — 1987

(קריאה ראשונה)

(תיקון מס' 3 והארכת תוקף). התשמ"ז —
1987, לוועדת הכספים נתקבלה.

הי"ר ד' תיכון:

אני מעמיד להצבעה את הצעת חוק עסקאות גופים ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון). התשמ"ז — 1987. מי בעד העברת הצעת החוק לוועדת הכספים, ירים את ידו. מי נגד?

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הצעת חוק עסקאות גופים

ציבוריים (אכיפת ניהול חשבונות) (תיקון).

התשמ"ז — 1987, לוועדת הכספים נתקבלה.

הי"ר ד' תיכון:

רכותי, אני מודה לכם. הישיבה הבאה תתקיים מחר, יום שלישי, בשעה 16:00. ישיבה זו נעולה.

הי"ר ד' תיכון:
אדוני סגן השר, אתה רוצה להשיב?

סגן שר האוצר ע' אמורי:
לא, אשיב בוועדה.

הי"ר ד' תיכון:
אם תלך, שני החוקים לא יעברו.

חברי הכנסת, אנחנו ניגשים להצבעה. ההצבעה היא, כמובן, נפרדת. מי בעד העברת הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה) (תיקון מס' 3 והארכת תוקף), לוועדת הכספים, ירים את ידו. מי נגד?

ה צ ב ע

ההצעה להעביר את הצעת חוק היטל על שירותים מיובאים ונכסי חוץ (הוראת שעה)

הישיבה ננעלה בשעה 20:26.